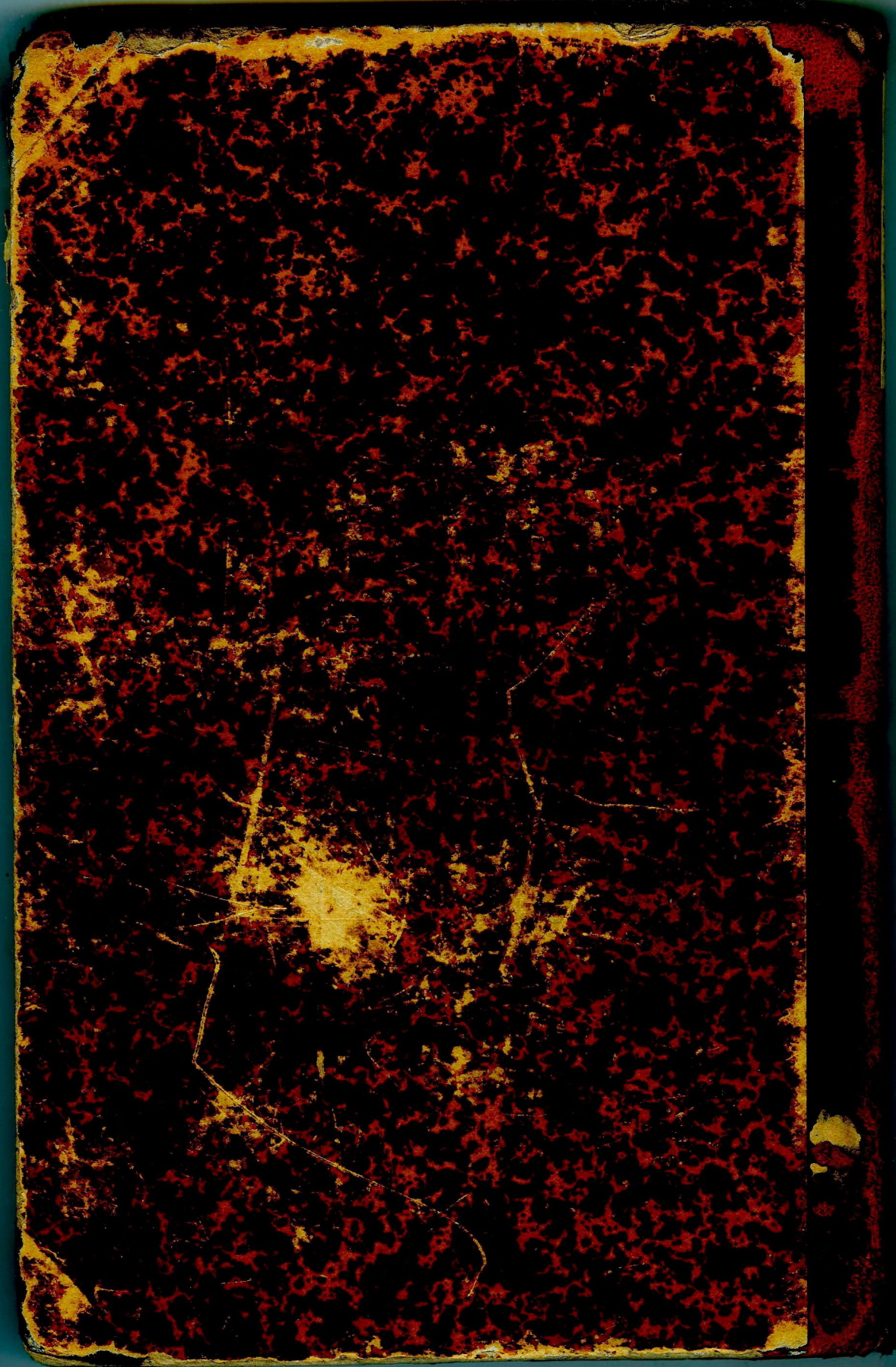

РК-2
К-151
МОЛОДИК на
1843г. ч. II.

170032

4031

py

PR-2
170032

py

5p

1932

МОЛОДИКЪ

НА 1843 ГОДЪ.

Handwritten signature or mark

МОЛОДИКЪ.

MONOGRAM

K-151

МОЛОДІКЪ

НА 1843 ГОДЪ,

УКРАИНСКІЙ ЛИТЕРАТУРНЫЙ

СБОРНИКЪ,

Издаваемый И. Бецкимъ.

ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА ХДУ
Inv. № 131396

ЧАСТЬ ВТОРАЯ.

V48

ХАРКОВЪ.

ВЪ УНИВЕРСИТЕТСКОЙ ТИПОГРАФИИ.

1843.

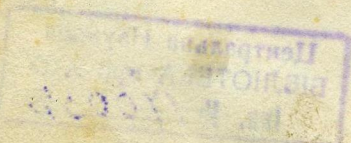
59
02
ИЗДАНО
ХДУ
1931

Центральна Наукова
БІБЛІОТЕКА при ХДУ
Inv. № 140032

ПЕЧАТАТЬ ПОЗВОЛЯЕТСЯ,
съ тѣмъ, чтобы по отпечатаніи представлено было въ Ценсур-
ный Комитетъ узаконенное число экземпляровъ, С. Петер-
бургъ, 10 Сентября 1842.

Ценсоръ А. Ожкинъ.

Ценсоръ А. Никитенко.

ПЯТЫЙ АКТЪ.

Драматическое сочиненіе,

И. Корженевскаго.

ПЯТЫЙ АКТЪ.

ДРАМАТИЧЕСКОЕ СОЧИНЕНІЕ

ВЪ ОДНОМЪ ДѢЙСТВІИ.

ДѢЙСТВУЮЩІЯ ЛИЦА:

Владиміръ С*

Элиза, жена его.

Графъ Генрихъ.

Докторъ.

Николай, слуга Доктора.

Василій, слуга Владиміра.

Дѣйствіе происходитъ въ Лембергъ.

ЯВЛЕНІЕ ПЕРВОЕ.

=

Богатая и со вкусомъ меблированная бестѣдка, дверь ея отперта въ иллюминированный садъ, вдали слышна бальная музыка и по временамъ видны прогуливающиеся гости.

Графъ (*смотритъ съ нетерпѣніемъ въ двери*).

Не идутъ. Какая досада! Такъ долго ждать!—Мнѣ чрезвычайно наскучило это притворство. Она очень хорошо

знаетъ, что я люблю ее и теперь..... да, теперь у меня достанетъ смѣлости сказать ей, что она должна быть моею. Столько разъ представлялся удобный случай открыть ей мою пламенную любовь..... Чтожь? одинъ умоляющій взоръ — и гдѣ вся моя смѣлость? Невольно цѣпенѣетъ языкъ!... Ея мужъ — да что мнѣ мужъ ея? — Онъ тамъ занятъ игрою, однакожь не забываетъ посматривать и на насъ. До сихъ поръ онъ молчалъ; но мнѣ кажется, этотъ угрюмый, задумчивый философъ скоро наконецъ и заговорить. Но съ нимъ уладимъ и послѣ. (*помолчавъ*) Все еще нѣтъ. Не ужели Эмилиа обманула меня? — Она хотѣла пригласить Элизу прогуляться въ саду, обѣщала привести ее сюда и оставить одну (*вслушивается*) тише — нѣтъ, не она.... Наконецъ и Владиміръ можетъ замѣтить мое долгое отсутствіе. А! ея голосъ! благодарю, Эмилиа, благодарю. Ахъ, если бы только она вошла сюда! Она знаетъ, что этотъ балъ для нея, что она царица и въ этомъ домѣ и въ этомъ сердцѣ. Ея воображеніе должно быть воспламенено и она охотно выслушаетъ меня. Идетъ; скроюсь, чтобъ не испугать ее неожиданностію (*уходитъ въ боковую дверь*).

Э л и з а (*входитъ*).

Какое очаровательное убѣжище! Но кудажь дѣвалась Эмилиа? Эмилиа! (*становится передъ зеркаломъ и поправляетъ головной уборъ*). Злая Эмилиа оставила меня здѣсь одну, — ну какъ это можно! — Прекрасная бесѣдка (*садится; помолчавъ*). Онъ вѣрно часто, очень часто..... и, можетъ быть, на этомъ же мѣстѣ мечтаетъ обо мнѣ (*опускаетъ голову*).

Г Р А Ф Ъ *(тихо подходит и становится на колѣни).*

О комъ же могъ бы я мечтать, Элиза?

Э л и з а.

А! Эмилиа! *(встаетъ)* пустите меня, Графъ. — Какая гнусная хитрость! — Могла ли я ожидать этого отъ вашей кухни?

Г Р А Ф Ъ.

Элиза! прекрасная Элиза! оставайтесь.

Э л и з а.

Ради Бога, пустите меня! Не ожидаютъ ли меня позоръ и безчестіе? Умоляю васъ!

Г Р А Ф Ъ.

Я буду скромень, робокъ и почтителень. Вдали отъ васъ я сложу руки, преклоню колѣни, только выслушайте меня.

Э л и з а.

Вы забыли, Графъ, что я имѣю мужа, дѣтей. Нѣтъ, нѣтъ! я не могу принять вашего поклоненія! *(смотритъ на дверь)*. Ахъ, Боже мой! толпы вашихъ гостей проходятъ мимо, весь садъ блеститъ огнями. Какъ мнѣ выдти отсюда одной? въ саду свѣтло какъ днемъ! — Поблагодарите, Графъ, вашу кухню за то, что она такъ похвально вамъ услужила; но вмѣстѣ скажите ей, что тотъ, кто не дорожитъ честью своихъ друзей, теряетъ свою собственную. — Ахъ, мой мужъ! Боже мой!

Г Р А Ф Ъ.

Вашъ мужъ занятъ игрою. Не беспокойтесь, Элиза! — Выслушайте меня. сюда никто не придетъ.

Э л и з а.

Какъ! Не ужели всѣ ваши гости въ заговорѣ съ вами и ваше намѣреніе всѣмъ извѣстно? Прекрасно, Графъ! я никакъ не могла этого подумать!—Вы говорили, что любите меня—и я думала, по крайней мѣрѣ, найти въ васъ чистое самоотверженіе, преданность; ваши слова, хотя и стыжусь признаться, глубоко проникали въ мою душу; но благодарю Бога, что я ошиблась.

Г р а ф ѣ.

Элиза!

Э л и з а.

Да, Графъ! еслибъ вы меня любили, вы старались бы внушать вашимъ друзьямъ и знакомымъ уваженіе ко мнѣ, и мое доброе имя было бы вамъ дороже вашей собственной чести; но вы поступаете иначе, и я счастлива, что ваши поступки спасаютъ слабую женщину и возвращаютъ ей всѣ чувства собственнаго достоинства!

Г р а ф ѣ.

Вы ошибаетесь, Элиза; клянусь вамъ честью, никто кромѣ Эмилии, не знаетъ моей тайны.

Э л и з а.

Вы также ошибаетесь, Графъ! изъ нѣсколькихъ словъ, услышанныхъ вами, вы заключаете слишкомъ много: я могу потушить въ моемъ сердцѣ раждающуюся искру, которую ваша самонадеянность принимаетъ за неугасимый пламень.

Г р а ф ѣ.

Но выслушайте жѣ меня.

Э л и з а.

Вы перестали быть для меня опаснымъ; моя совѣсть

спокойна, и потому я готова васъ слушать; хоть, согласитесь сами, что для этого здѣсь ни мѣсто, ни время; что дорожа своимъ именемъ и честию мужа, я не должна бы быть столько снисходительною (*садится*) извольте! что жъ вы мнѣ скажете?

Г р а ф ъ.

Прелестная Элиза!

Э л и з а.

И только? Подумайте, Графъ! Тамъ любопытные глаза слѣдятъ мои поступки; тамъ злые языки ждутъ только пищи, чтобъ оклеветать; тамъ мужъ, терзаемый ревностью, въ отчаяннѣ ставитъ, быть можетъ, на карту послѣднее..... Это ужасно, Графъ!.... Быть можетъ даже, въ эту игру, которою онъ разоряетъ себя и дѣтей, услужливые друзья ваши нарочно вовлекли его, чтобы между тѣмъ жена имѣла время опорочить себя и нанести позоръ его имени. Согласитесь, Графъ, что вы занимаетесь ремесломъ неблагороднымъ, постыднымъ — и для чего же употребляете вы всѣ прекрасные дары и судьбы и природы? — Мнѣ страшно подумать объ этомъ, однакожъ я должна сказать вамъ: это все для того, Графъ, что бы дѣти того, кого вы называете своимъ другомъ, сдѣлались нищими, чтобы та, которую вы хотите увѣрить въ своей любви, оставила дочери своей примѣръ порока и безчестія (*встаетъ*) и вы меня любите? Нѣтъ, вы любите себя, а я — я васъ презираю (*плачетъ*).

Г р а ф ъ (*беретъ ея руку*).

Элиза! ты обманываешь себя, ты притворяешься равнодушною; всѣми силами добродѣтели и благородства ты бо-

решься съ собою и не можешь преодолеть себя. И ты хочешь, чтобъ я равнодушно смотрѣлъ на твое терзаніе и позволилъ въ тоскѣ и слезахъ увянуть цвѣтамъ твоей молодости? Нѣтъ, Элиза, ты должна быть моею.

Э л и з а.

Молчите, Графъ! вы меня еще не унижили до такой степени, чтобъ я должна была васъ слушать. Позовите Эмилию — мнѣ надобно возвратиться въ залъ — спѣшите (*смотритъ на дверь*) А! ужъ поздно.... мой мужъ идетъ сюда! Боже мой! что мнѣ дѣлать? Удалитесь, куда вамъ угодно — чтобъ только онъ васъ не видалъ. Ради Бога.... умоляю васъ!

Г р а ф ъ.

Нѣтъ, у меня есть другое намѣреніе: я останусь.

Э л и з а (*складывая руки*).

Генрихъ!

Г р а ф ъ (*поспѣшно уходитъ въ боковую дверь*).

Э л и з а (*одна*).

Что мнѣ сказать ему? Зачѣмъ я здѣсь одна? Какъ онъ печалень! что удерживаетъ его на мѣстѣ и, какъ будто, отталкиваетъ отъ этихъ дверей? Его молчаніе ужасно.....ахъ! ударъ близокъ, я его предчувствую..... Если бы онъ его видѣлъ, слышалъ!....Боже милосердный! какъ страшно быть преступницею! Но могла-ли я ожидать такой измѣны отъ своей подруги?—Все противъ меня — и это сердце, это бѣдное сердце въ заговоръ съ врагами моего покоя и моей чести (*садится*).

Владимиръ *(входитъ медленно, смотря вокругъ)*.

Ты здѣсь, Элиза?

Элиза.

Я гуляла съ Эмилией—и присѣла здѣсь отдохнуть; она только что вышла.

Владимиръ.

Кто? Эмилиа?

Элиза.

У меня голова болитъ; я не могу возвратиться въ залъ.

Владимиръ *(указывая на грудь)*.

А у меня здѣсь болитъ — и потому я его оставилъ.

Элиза.

Ты что то печаленъ, другъ мой!

Владимиръ.

Можешь-ли ты меня утѣшить? Я проигралъ все!

Элиза.

Боже мой!

Владимиръ.

А ты? развѣ ты ничего не потеряла, Элиза?

Элиза *(умоляющимъ голосомъ)*.

Владимиръ!

Владимиръ.

Пять лѣтъ тому назадъ, по вечерамъ, чуть только свободная минута, я бывалъ уже на конѣ. Помнишь-ли ты

это, Элиза? — путь мой былъ не далекъ, конь бодръ и силенъ, однако всегда усталый и измученный возвращался домой. И не диво, — какая быстрота, какая сила могла летѣть тогда на равнѣ съ моими желаніями?.... Когда вокругъ меня раздавалось пѣніе птицъ, зеленѣли луга, гладкая поверхность тихаго озера блестѣла, какъ зеркало; когда вся природа, въ красѣ весны, въ золотѣ заходящаго солнца могла бы приковать мои глаза ко всему, что меня окружало; когда съ шумомъ лѣсовъ она пересылала ко мнѣ слова любви своей, я ничего не слышалъ, не видалъ, — знаешь-ли почему? я спѣшилъ къ тебѣ, Элиза.

Э л и з а.

И ты думаешь что я забыла это время?

В л а д и м и р ъ.

Помнишь-ли ты ту бесѣдку въ нашемъ саду? Издалека я уже замѣчалъ, какъ у дверей ея ты манила меня своимъ бѣлымъ платкомъ; въ тотъ-же мигъ шпоры вонзались въ бока моего скакуна — еще одно мгновеніе — и я уже былъ у ногъ твоихъ — счастливый, спокойный, безпечный. Это повторялось всякій день. Та бесѣдка была проста, скромна; виноградныя лозы вились по стѣнамъ ея, хмѣль одѣваль ея низкіе своды и скрывалъ нашу любовь, невинную, какъ твое сердце, чистую, какъ жизнь ангеловъ, исполненную надеждъ на счастье, какъ мысли осмнадцати-лѣтняго юноши. — Эта бесѣдка, Элиза, украшена всѣми прелестями искусства: здѣсь стѣны выложены мраморомъ, здѣсь золото блеститъ на зеркалахъ, въ которыхъ отражается вся красота твоя; здѣсь всею ослѣп-

лаетъ роскошѣ, и вычурная нѣга раскидываетъ свои при-
манчивыя сѣти..... и здѣсь ты ждешь, Элиза! — но
ждешь уже не меня.

Э л и з а.

Владиміръ! ты считаешь меня виновной!.... О, страш-
ная мысль!

В л а д и м і р ъ.

Когда я взялъ тебя изъ рукъ матери и повелъ къ вѣн-
цу, когда, послѣ того четыре года сряду, постоянно за-
мѣчалъ твою заботливость, твои старанія къ взаимной на-
шей радости, нашему блаженству, Богъ свидѣтель, у ме-
ня не было этой мысли. Знаешь-ли, когда она пришла
мнѣ въ голову? Ты вѣрно помнишь ту минуту. Я никогда
ея не забуду. Ты сидѣла у окна, дѣти играли у ногъ
твоихъ; я занятъ былъ своимъ дѣломъ, но часто отрывалъ
глаза отъ бумагъ, чтобы взглянуть на тебя, какъ будто
предчувствуя, что то была послѣдняя минута, въ которую
ты вся мнѣ принадлежала. Вдругъ раздался топотъ ло-
шади, скакавшей по камнямъ мостовой — ты посмотрѣла въ
окно..... и смотрѣла долго, какъ будто знала, что въ-
докъ воротится. И въ самомъ-дѣлѣ, топотъ повторился
снова..... и твое лицо покраснѣло такъ, какъ теперь.....
И тогда родилась во мнѣ эта мысль. Она теперь созрѣла.

Э л и з а.

О, Боже! я невинна!

В л а д и м і р ъ.

Какъ, Элиза? Развѣ здѣсь была Эмилія? Не обманывай
меня, не лги передо мною! Это было-бы слишкомъ низ-

ко, — но и не признавайся (*глухимъ голосомъ*) я видѣлъ, (*Элиза падаетъ на колѣни*) я до сихъ поръ наблюдалъ за тобою, какъ твой ангелъ-хранитель, издалека, тайно. Я остерегалъ тебя иногда суровостью, иногда печалью. Теперь я припоминаю тебѣ минувшіе годы, чтобы ты не забыла, какъ дорога ты для меня, и сберегла себя цѣну. Не зная еще, до какой степени я несчастливъ, я предвараю тебя, что въ этомъ измученномъ сердцѣ, кромѣ любви къ тебѣ, есть еще другое чувство, страшное, ужасное!.... Помни, Элиза, у насъ есть дѣти, — и эта минута можетъ сдѣлать ихъ сиротами.

Э л и з а (*бросаясь къ нему*).

Домой, домой, Владиміръ!

(*Графъ и Докторъ входятъ*).

Г р а ф ъ.

Какъ? такъ рано?

Э л и з а (*держась за мужа*).

Я больна, Графъ! Мнѣ надобно домой.

Г р а ф ъ.

Владиміръ! зачѣмъ-же дѣлать мнѣ такую непріятность! Это вѣрно твой капризъ! — Ужели за неудачу твою въ игрѣ ты захочешь лишить общество его украшенія?

Э л и з а.

Нѣтъ, Графъ! въ самомъ-дѣлѣ я больна; мнѣ нельзя оставаться.

Г р а ф ъ (*тихо Владиміру*).

Маіору я заплатилъ; когда у тебя будутъ деньги — отдашь мнѣ..... Останься!

Владимірь.

Слышишь, Элиза? Я проигралъ много и Графъ заплатилъ все!

Элиза.

Мнѣ дурно.

Докторъ.

Садитесь, сударыня. *(Подаетъ ей кресло).*

Графъ *(съ упрекомъ).*

Владимірь!

Владимірь *(съ нетерпѣніемъ).*

Графъ!

Графъ *(опомнившись).*

Мнѣ надобно переговорить съ тобою о дѣлѣ очень важномъ. Придешь опять?

Владимірь.

Зачѣмъ-же не теперь?

Графъ.

Отвези жену домой — она нездорова.

Элиза.

Гдѣ Владимиръ? *(тихо ему).* Уйдемъ отсюда *(Уходятъ).*

Графъ *(въ дверяхъ).*

Карету! карету! *(хочетъ идти за ними, докторъ удерживаетъ его).* Чего вы хотите? Что вамъ нужно?

Докторъ.

Погодите, Графъ! Прежде чѣмъ вы станете говорить съ нимъ, мнѣ надобно поговорить съ вами.

Г р а ф ъ.

Что-жъ вы скажете мнѣ?

Д о к т о р ъ.

Я былъ другомъ вашего отца.....

Г р а ф ъ.

Ну? знаю!

Д о к т о р ъ.

Этотъ бѣднякъ, что вышелъ отсюда — мой питомецъ: я нашелъ его на улицѣ, воспиталъ, и люблю какъ сына.

Г р а ф ъ.

Чтожъ изъ этаго?

Д о к т о р ъ.

А вотъ что: вы, Графъ, молодой человекъ, одаренный умомъ, ловкостію, привлекательной наружностью, богатствомъ, съ знатнымъ именемъ, вы подружились съ бѣднымъ человекомъ, у котораго прекрасна жена, доставили ему выгодное мѣсто, окружаете ихъ всеми прелестями жизни. Какъ другъ вашего отца, я долженъ вамъ сказать, что вы поступаете неблагородно, безсовѣстно: вы прикрываете цвѣтами стыдъ ихъ, и рукой, сыплющей золото, разрушаете тихій пріютъ ихъ счастья и спокойствія.

Г р а ф ъ.

Сдѣлай милость, старикъ, оставь свое краснорѣчіе. Это нравоученіе ничто иное, какъ пустая болтовня, а вѣдь тамъ цѣлое общество безъ хозяина.

Д о к т о р ъ.

Пусть лучше толпа туеядцевъ и развратниковъ останется безъ хозяина, чѣмъ сердце безъ узды разсудка!

ВХОДЯЩАЯ АННОТАЦИЯ
УДАЛЕНА
27.6.17.1

Графъ! ваше сердце влечетъ васъ къ гибели! оно стремится въ такую бездну, откуда нѣтъ возврата. Спрашиваю васъ, что вы хотите сказать Владиміру?

Г р а ф ъ.

Дѣло очень важное для меня и для него. Я хочу съ нимъ раздѣлаться какъ честный человѣкъ.

Д о к т о р ъ.

Послушайте, Графъ! это дѣло такого рода, что въ немъ счастье одной стороны и совѣсть другой не могутъ остаться безъ поврежденія и увѣчья.

Г р а ф ъ (*беретъ шляпу*).

А на что жъ у тебя докторской перстень? Будешь лечить.

Д о к т о р ъ.

Не стыдно-ли вамъ, Генрихъ? И въ эту минуту вы хотите отдѣлаться такою неумѣстною шуткою! Могъ-ли я надѣяться, что вы, сынъ благороднѣйшаго отца, будете развратникомъ, для котораго счастье и честь ближнихъ самая неважная мелочь?— Вы надѣетесь на ваши милліоны, на то, что десятерымъ вамъ подобнымъ удалось:— берегитесь, Генрихъ! вы одиннадцатый можете за всѣхъ расплатиться. Хорошо-ли вы знаете человѣка, котораго такъ оскорбляете? Онъ всѣ свои надежды, всѣ мысли, чувства слилъ въ одну любовь къ Элизѣ, и вы хотите отнять у него эту единственную драгоценность! Берегитесь, Графъ! Тотъ, кто умѣетъ любить такъ пламенно, не можетъ мстить однимъ холоднымъ презрѣніемъ. Я хорошо знаю Владиміра,

вижу непреклонность вашего намѣренія, и, признаюсь, мнѣ жаль васъ обоихъ.

Г р а ф ъ.

Тѣмъ скорѣе мнѣ надобно говорить съ нимъ. Ты уже устарѣлъ, чувства твои, порывы души твоей утомонились подъ гнетомъ этаго изношеннаго тѣла, и ты не можешь быть моимъ судьбою. Я не хочу умствовать, страсть не терпитъ докучныхъ разсужденій, да и всякая логика будетъ противъ меня. Но хочешь ли ты знать состояніе моей души? Я тебѣ ее открою: я люблю Элизу больше жизни, больше всего на свѣтѣ. Вотъ что я хотѣлъ сказать и ему. Онъ долженъ узнать это отъ меня, и тогда будетъ въ его власти отвратить или уничтожить зло, хотя бы вмѣстѣ со мною. . . . Я готовъ на все! Что жъ ты качаешь головою? — да, я былъ преступникомъ тогда, какъ дерзнулъ обратить глаза мои на эту женщину. Она составляла единственное счастье честнаго человѣка! я былъ преступникомъ, когда не избѣгалъ тѣхъ прелестей, которыя теперь такъ далеко завлекли меня. Но теперь виновенъ-ли я? ты можешь укорять человѣка, который неосторожно бѣжитъ на краю пропасти; но когда онъ уже потерялъ равновѣсіе, его-ли вина, что онъ не можетъ удержаться въ воздухѣ, что глубокая бездна тянетъ его къ себѣ непреодолимою силою, что паденіе его неизбежно? — Вотъ мое положеніе! Теперь суди меня, какъ хочешь. Если тебѣ угодно, употреби даже всѣ средства, чтобы отвратить несчастье, которое ты предвидишь. Я не сдѣлаю ни шагу назадъ, потому что не я одинъ буду несчастливъ она меня любитъ (*уходитъ*).

Докторъ.

Бѣдная, несчастная Элиза! но теперь не время жалѣть и плакать. Надобно ихъ спасти. Что же мнѣ дѣлать?.... Безсильное искусство, — у тебя едва достаѣтъ средствъ къ исцѣленію тѣлесныхъ недуговъ, но больной душѣ возвратитъ силы, призвать назадъ убѣгающій разсудокъ, утишить бурю, терзающую сердце, о! чего бы я не далъ, что бы въ рукахъ моихъ было такое искусство хоть на одну минуту! (*подумавъ*) Увезти ихъ? . . . Пусть бѣгутъ отсюда. Тогда только это одно можетъ сохранить ихъ покой, спасти честь. Пожертвую всѣмъ, что имѣю, лишь бы имъ уѣхать отсюда. Но согласится ли она съ твердою рѣшимостью на это средство? О! она должна согласиться! Но если нельзя уже спасти ее? . . . Нѣтъ нѣтъ! это невозможно! Такъ ли скоро падаютъ ангелы? Боже мой! вотъ до чего доводитъ беззаботная праздность! вотъ куда доводятъ благодѣянія богача, дѣланныя не съ чистымъ намѣреніемъ. Но Богъ съ вами, прекрасныя истины, — вы вѣчно прекрасны, а свѣтъ всегда пороченъ (*уходитъ*).

ЯВЛЕНІЕ ВТОРОЕ.

=

Комната Королевы.

Николaй (*сидитъ въ креслѣ и дремлетъ*).

Владиміръ (*входитъ поспѣшно и слегка треплетъ его по плечу*).

Николaй!

Ник о л а й.

Сей часъ, сей часъ, — прикажете раздѣваться?

В л а д и м и р ъ.

Протри глаза. Баринъ дома?

Ник о л а й.

А! это вы сударь? не видали-ли гдѣ нибудь моего старика? Ну, ужъ правду сказать, кому хочется не знать ни дней, ни ночей, пусть идетъ послужить у Доктора.

В л а д и м и р ъ.

Гдѣ ключи отъ этаго шкафа?

Ник о л а й.

Отъ этаго шкафа? А для чего вамъ это? тамъ такія лакомства, въ которыхъ мало проку.

В л а д и м и р ъ.

Чувствовалъ ли ты когда нибудь здѣсь боль, такую боль, которая разрываетъ сердце и превосходить всѣ пытки, всѣ муки, какими терзають и увѣчать твое тѣло? На эту боль есть здѣсь лекарство. Я знаю, гдѣ оно лежитъ. Отширай!

Ник о л а й.

Да Богъ съ вами, у меня ключей нѣтъ; а еслибъ и были, я бы вамъ ихъ не далъ. — Двадцать лѣтъ я васъ знаю, — вотъ такимъ мальчишкой вы были, когда я водилъ васъ въ школу. Но никогда еще, признаюсь, я не видалъ васъ съ такимъ лицомъ, какъ теперь. Смотри на

вась, можно подумать, что вы тамъ на лѣстницѣ съ нечистымъ встрѣтились.

В л а д и м и р ъ .

Отпирай, старикъ, у меня боль нестерпимая. —

Н и к о л а й .

Убирайтесь вы съ вашей болезней! Идите-ка лучше спать съ Богомъ.

В л а д и м и р ъ (*отрываетъ дверь шкафа*).

Н и к о л а й .

Что вы дѣлаете? Опомнитесь! — Вотъ тебѣ-на; замка какъ будто не бывало!

В л а д и м и р ъ (*вынимаетъ склянку*).

Вотъ онъ! Теперь никакая сила у меня его не отниметь. О! теперь я безонасенъ, силенъ, могучъ! — Да, я могучъ, какъ плѣнникъ, надъ которымъ насмѣхался неблагородный врагъ, плѣнникъ, который вдругъ увидѣлъ что его руки свободны, что цѣпи его перемѣнились въ оружіе. О! какъ онъ счастливъ! — Онъ можетъ отомстить! (*уходитъ*).

Н и к о л а й .

Господи, Твоя воля! не сонъ-ли это? Или вправду онъ отсюда вышелъ, разбилъ шкафъ и говорилъ здѣсь какъ сумашедшій? да, шкафъ отпертъ, и я не сплю. Плохое дѣло! Хоть-бы старикъ мой скорѣе воротился; вдвоемъ все какъ-то веселѣе; а впрочемъ, лучше запереть двери: одинъ пришелъ съ чахоткою въ сердце и разбилъ шкафъ съ лекарствами, другой придетъ, пожалуй, съ ча-

хоткою въ карманъ и разобьетъ шкатулку. Къ чорту всѣ такіе паціенты! *(стучатъ)* Кто тамъ?

Докторъ.

Отопри.

Николай.

А! это мой старикъ. *(Докторъ входитъ)* Хорошо, что вы пожаловали.

Докторъ.

Пора, я думаю.

Николай.

Пора бы уже выходить изъ дому, а не возвращаться, вѣдь ужъ день.

Докторъ.

Лекарю, любезный, нельзя располагать своимъ временемъ.

Николай.

Точно также, видно, какъ лекарскому слугѣ своею подушкою?

Докторъ.

Что это? кто отперъ мой шкафъ?

Николай.

Это паціентъ, который самъ себя прописалъ рецептъ, отперъ шкафъ и вынулъ лекарство.

Докторъ.

Кто такой?

Николай.

Да кто же, какъ не Владиміръ.

Докторъ (на скоро пересматриваетъ склянки).

Нѣтъ нѣтъ нашель, унесь! Господи! —
Послушай, старикъ, — не принималъ онъ этаго лекарства?
Ну говори же!

Николлай.

Нѣтъ, не принималъ. — Онъ сказывалъ только, что у
него что-то—такое болить, прижималъ къ груди своей
склянку, будто пластырь, болталъ, Богъ знаетъ, что —
и убѣждалъ какъ сумасшедшій. —

Докторъ.

Шляпу и палку скорѣе!

Николлай.

Господи, Твоя воля! — Спать вамъ пора.

Докторъ.

Несчастіе не спитъ (*уходитъ*).

Николлай.

Съ вашего позволенія, старый Докторъ, теперь я не
останусь одинъ, да и васъ одного не пуцую (*уходитъ*).

ЯВЛЕНІЕ ТРЕТІЕ.

=

Комната Графа.

Графъ (*входя, складываетъ и
прячетъ письмо*).

Безцѣнная Элиза! ты хочешь подать мнѣ примѣръ мужества, ты требуешь, чтобъ я отъ тебя отказался; нѣтъ!

никогда! я исполнѣ цѣпо все величіе твоихъ добродѣтелей, но подражать тебѣ не могу и не стану. Ты приказываешь падить твое спокойствіе, — о! не бойся! до сихъ поръ ничто еще не могло довести меня до низости. Кто же запретить мнѣ употребленіе такихъ средствъ, за которыя совѣсть никогда не упрекнетъ меня. (*Ходитъ взадъ и впередъ*). Однакожъ рѣшительная минута приближается, — и мнѣ становится нестерпимо грустно. — Предпріятіе, казавшееся мнѣ столь простымъ, обыкновеннымъ, принимаетъ совершенно противный видъ, и все зданіе моихъ надеждъ быстро разрушается. И въ самомъ дѣлѣ — мужу, такъ пламенно обожающему жену свою, такъ крѣпко привязанному къ ея сердцу, — такому мужу сказать: отдай мнѣ ее, и вотъ тебѣ въ замѣнъ деньги! — Да, въ самомъ дѣлѣ, это гнусно, безчеловѣчно! — Неужели я доведенъ до такой крайности? — Неужели у меня не достанетъ силъ отказаться отъ счастья, котораго я могу достигнуть только преступленіемъ? Не долженъ-ли я бѣжать этихъ мѣстъ, околдованныхъ ея взглядомъ? Удалиться отъ нея навсегда, навсегда. — Но съ другой стороны, какова-же будетъ ихъ жизнь? Мое пожертвованіе возвратитъ-ли имъ спокойствіе? Отдастъ-ли оно взорамъ ея прежнюю прелесть, прежнее доверіе ея ласкамъ? Нѣтъ! ея душа полетитъ за мною, а въ его рукахъ останется что же? Одна прекрасная статуя, безъ чувства и мысли. Покрайней мѣрѣ онъ такъ будетъ думать, и что разувѣрить его въ этомъ? — Да, зло сдѣлано, увеличиться уже не можетъ! Все это такъ, но ктоже этотъ преступникъ? я? заключенія мои основательны; но кто-же на днѣ этой премудрости? Опять я? Вотъ ужасная мысль, которой ядовитая сила разрываетъ

грудь мою! (*садится*) однакожь въ такомъ положеніи оставить дѣла невозможно! Чѣмъ больше думаю, тѣмъ сильнѣе убѣждаюсь, что другаго средства нѣтъ—развѣ вызвать на дуэль моего противника—и убить его? никогда! и что выйдетъ изъ этого? могу ли я предложить Элизѣ свою руку, если она будетъ омочена кровью ея мужа? Это ужасно! (*задумывается*).

Л А К Е Й (*входитъ*).

Г Р А Ф Ъ.

Что ты?

Л А К Е Й.

Владиміръ.

Г Р А Ф Ъ.

Знаю. ступай прочь. (*бѣжитъ къ дверямъ*.
Владиміръ входитъ). Здравствуй, мой другъ!

В л а д и м и р ъ. (*останавливается*).

Позвольте!—Наша дружба кончалась долго, едва-ли не съ самаго рожденія, наконецъ вчера отошла. Оставимъ ее въ покоѣ. Вы меня звали. Что вамъ угодно?

Г Р А Ф Ъ.

Садись. Владимиръ, ты говоришь мнѣ съ огорченіемъ,—не скрою—я заслуживаю твои упреки,—я виноватъ. Но если бы ты зналъ, чего мнѣ стоитъ сообщить тебѣ мои мысли, ты-бы подумалъ: въ его сердцахъ есть еще благородныя чувства; онъ также несчастливъ, какъ я.

В л а д и м и р ъ.

Нѣтъ, не такъ.

Г р а ф ъ.

Прежде всего, я прошу тебя, будь хладнокровенъ и выслушай меня терпѣливо.

В л а д и м и р ъ.

Мое терпѣніе доходило до низости; за это-то я и наказанъ теперь.

Г р а ф ъ.

Владиміръ! твоя жена невинна. Если бы я хотѣлъ только обольстить ее, можетъ быть, мнѣ удалось бы и обмануть тебя и достигнуть цѣли. Но во мнѣ не минутная, не переходчивая страсть, я люблю твою жену не меньше, чѣмъ ты самъ ее любишь.

В л а д и м и р ъ.

Такъ убей-же меня и возьми ее себѣ, или я размозжу тебѣ голову!

Г р а ф ъ.

А твои дѣти, Владимиръ? Ты накажешь меня, законъ тебя накажетъ, а она не переживетъ насъ обоихъ.

В л а д и м и р ъ. (*глухо*).

Говори-же, чего ты хочешь? Тетеръ я могу слушать тебя съ такимъ-же терпѣніемъ, съ какимъ дозволилъ злу вкрасться въ мой домъ, отравить источникъ моей радости и потушить свѣтильникъ моего блаженства. (*Бросается въ кресло*).

Г р а ф ъ.

При первой встрѣчѣ моей съ Элизой, меня поразила ея красота; въ то-же время родилась у меня мысль—позна-

комиться съ нею; я думалъ найти въ этомъ новую игрушку и удовольствіе отъ праздности и скуки. Я съ вами познакомился, сблизился, увидѣлъ бѣдность вашего состоянія, и тогда-то сталъ употреблять все искусство, всю хитрость, чтобы заставить васъ принимать мои подарки. Сначала это забавляло меня; но очарованіе увеличивалось-и вскорѣ шутка перешла въ преступное желаніе. Богъ свидѣтель, я боролся съ самимъ собою, —но ни видъ вашего счастья, ни эта смертельная борьба не могли излечить моего сердца: непонятная сила влекла меня къ задуманной цѣли. О! какъ я завидовалъ тебѣ, когда среди моего разсѣянія и вашихъ удовольствій Элиза всегда была возлѣ тебя, когда нѣжнымъ взоромъ или очаровательной улыбкой она покусала у тебя малѣйшій знакъ твоего ко мнѣ расположенія. Ревность мучила меня, но я не смѣлъ тебя ненавидѣть. Наконецъ настали рѣшительныя минуты: я увидѣлъ, что ея счастье и спокойствіе погибли безвозвратно. Владиміръ! вооружись всемъ твоимъ мужествомъ, —ты долженъ услышать тяжкую вѣсть: Владиміръ! она меня любитъ!

В л а д и м і р ъ.

Доказательство! какое у тебя доказательство?

Г р а ф ъ.

Читай!

В л а д и м і р ъ (*беретъ письмо, хочетъ читать, но нервыившись отдаетъ назадъ*).

Это превышаетъ мои силы!

Г р а ф ъ .

Читай смѣло. Если бы это письмо не было доказательствомъ добродѣтели, я-бы тебѣ не показалъ его.

В л а д и м и р ъ (читаетъ).

Сохраните, Графъ, мое спокойствіе и мою честь; бѣгите отъ меня, —я заклинаю васъ всею, что для васъ свято? Я побѣдила себя-я не увижу васъ болѣе! Неужели вы, мужчина, имѣете менѣе твердости, нежели я? (помолчавъ) Да, это правда, она не переживетъ насъ обоихъ.

Г р а ф ъ .

Подумай, Владиміръ, нѣтъ ли средства помочь злу.

В л а д и м и р ъ .

Я знаю одно: умереть.

Г р а ф ъ .

Есть другое, Владиміръ. Оно труднѣе, но благороднѣе: быть великимъ, быть нашимъ другомъ, благодѣтелемъ, творцемъ нашего счастья. Владиміръ! вотъ завѣщаніе для твоихъ дѣтей: —полмилліона на троихъ. А здѣсь вотъ деньги на разводъ. Чтожъ? ты не отвѣчаешь?

В л а д и м и р ъ .

Случалось-ли тебѣ когда услышать роковое слово, которое такъ отзывается въ душѣ, какъ отозвался-бы похоронный колоколъ въ ушахъ мертвеца, если-бъ онъ могъ его слышать, —слово, котораго отголосокъ продолжается на всю жизнь, вторится при каждомъ ударѣ пульса и

приходить на умъ съ каждою мыслию? Такихъ словъ не много, и на нихъ нѣтъ отвѣта.

Г р а ф ъ.

Если бы я одинъ любилъ, еслибъ мнѣ только пришлось быть несчастнымъ, — вѣрь, Владиміръ! я скорѣе-бы умеръ, чѣмъ потребовалъ-бы отъ тебя такого пожертвованія.

В л а д и м і р ъ.

Такъ развѣ необходимо для ея счастья, чтобъ она не мнѣ принадлежала? О, если такъ, разводъ неизбеженъ? (*потупивъ глаза*) Да, и онъ совершится! — Принимаю договоръ. Гдѣ бумаги? — Вы уже условились между собою?

Г р а ф ъ.

Я прощаю тебѣ этотъ вопросъ: ты слишкомъ несчастливъ.

В л а д и м і р ъ.

Да я очень несчастливъ.

Г р а ф ъ.

Это письмо доказываетъ тебѣ, что она ничего не знаетъ.

В л а д и м і р ъ.

Это письмо доказываетъ только, что она тебя любитъ. Разводъ? да, другаго средства нѣтъ. Я буду ожидать тебя. Приходи скорѣе, у меня не станетъ силъ сказать ей: я продалъ тебя за полмилліона. Твои взоры, твой голосъ, твое краснорѣчіе скорѣе убѣдятъ ее разорвать узы супружества, оставить мужа безъ утѣшенія и дѣтей безъ матери (*беретъ бумаги и уходитъ*).

Г р а ф ъ .

Что говорилъ онъ? Ужели это голосъ отчаянія? Я не думалъ, чтобъ онъ такъ скоро согласился. Мое сердце истерзалось. Нѣтъ, Элиза, я тебя такъ не оставлю! (*уходитъ*).

Я В Л Е Н І Е Ч Е Т В Е Р Т О Е .

Комната въ домъ Владиміра.

Э л и з а (*входитъ*).

Уже семь часовъ, городъ приходитъ въ движеніе послѣ сна и отдыха; все возвращается къ заботамъ и трудамъ. Я одна не могла уснуть. Сонъ мой исчезъ вмѣстѣ съ спокойствіемъ души, чистотою мыслей, и работа не идетъ: рвется нить, иглока не слушается, какъ въ рукахъ пятилетней дѣвочки (*оставя работу, отходитъ отъ окна*). Гдѣ-же Владиміръ? Онъ проводилъ меня только до дверей; ушелъ, не пожавши руки моей, не сказавши ни слова. Не ужели мнѣ снилось, что Генрихъ приглашалъ его къ себѣ? Бывало, когда мы возвращались съ бала, съ какимъ удовольствіемъ онъ воспоминалъ мой нарядъ, мою ловкость, даже мои успѣхи. Ахъ! тогда онъ слѣдилъ за мною глазами любви. Теперь я не заслуживаю ея. Могутъ-ли чувства дружбы и уваженія, еще не угасшія въ моемъ сердцѣ, замѣнить пламенную любовь, которой онъ желаетъ и на которую имѣетъ право? Боже мой! здѣсь

обязанность, тамъ непонятная прелесть увлекали мою душу. Но благодарю Бога, что Онъ далъ мнѣ силы преодолѣть себя. Все кончено: цвѣтистая цѣпь упала съ рукъ моихъ; я сорвала съ глазъ моихъ покрывало, сквозь которое грѣхъ и преступленіе представлялись мнѣ въ одеждѣ невинности; я увидѣла ихъ ужасный образъ и отвратила отъ нихъ взоръ мой на-всегда. Возвратись скорѣе, мой Владиміръ. Приди принять вторичную клятву въ любви и вѣрности отъ обращенной жены твоей (*вслушивается*). Идетъ. Давно я съ такою радостью не ждала его. Пренія впечатлѣнія возвращаются. О! Богъ милостивъ! можетъ быть, прежнее спокойствіе и счастье поселятся снова подъ этой кровлей. Боже мой! Это не онъ!

Докторъ (*входитъ и садится*).

Элиза.

Здравствуйте, Докторъ. Отчего вы такъ устали, такъ блѣдны?

Докторъ.

Я уже два раза былъ у дверей вашихъ—его все нѣтъ.

Элиза.

Мужа моего?

Докторъ.

Когожъ-бы вы думали, сударыня!

Элиза (*въ смущеніи*).

Онъ довелъ меня до дверей и ушелъ, не знаю куда.

Докторъ.

И вы ждете его такъ спокойно?

Э л и з а.

Развѣ я имѣю причину беспокоиться?

Д о к т о р ъ.

Имѣете-ли вы право не беспокоиться? Знаете-ли вы, сударыня, сколько несчастія можетъ случиться въ одну минуту?

Э л и з а.

Вы меня пугаете. Развѣ вы знаете что нибудь?

Д о к т о р ъ.

А вамъ развѣ ничего не извѣстно?

Э л и з а.

Боже мой? Кажется, тогда, какъ мнѣ сдѣлалось дурно, Графъ звалъ его къ себѣ.

Д о к т о р ъ.

Вотъ до чего можно дойти, обращая въ игрушку наши обязанности, святость которыхъ должна внушать полное къ нимъ уваженіе. Жизнь, Милостивая Государиня, есть храмъ, въ которомъ Божество всегда присутствуетъ. Здѣсь забавляться нельзя. Вашего мужа нѣтъ, и всякая минута наводитъ на меня ужась.

Э л и з а (*накидывая мантию*).

Прощайте!

Д о к т о р ъ.

Куда?

Э л и з а.

Жестокіе! вамъ такъ легко растерзать сердце женщины!

Д о к т о р ъ.

Что вы хотите дѣлать?

Элиза.

Брошусь между ихъ оружія: пусть чрезъ эту грудь пройдетъ желъзо прежде, чѣмъ коснется оно сердца котораго-нибудь изъ нихъ!

Докторъ.

Котораго-нибудь изъ нихъ!

Элиза.

Гдѣ жъ онъ? говорите! (*Владиміръ входитъ*). Ахъ, Владиміръ! ты здѣсь? (*Владиміръ, не допуская ея къ себѣ, отворачивается*) Боже мой! (*отходитъ въ сторону*).

Докторъ (*отводитъ Владиміра въ сторону*).

Что ты задумалъ?

Владиміръ.

Элиза!

Элиза (*робко подходя къ нему*).

Мужъ мой!

Владиміръ.

Ступай простись съ дѣтьми, — чрезъ часъ мы ѣдемъ.

Элиза.

Куда?

Владиміръ.

Простись съ дѣтьми, говорю я тебѣ — и оставь насъ.

Элиза (*уходитъ въ слезахъ*).

Докторъ.

Владиміръ! ты заслуживаешь, чтобы и я также оставилъ тебя самому себѣ.

В л а д и м и р ъ.

И я думаю помочь себѣ самъ.

Д о к т о р ъ.

Вонъ носить оружіе для защиты своего отечества отъ враговъ его; онъ тогда только можетъ употребить его, когда законъ дастъ ему на это право. Но кинжалъ, ядъ противъ себя или другихъ,—его носить съ собою только одинъ разбойникъ.

В л а д и м и р ъ.

Истинная правда..... значить тебѣ извѣстно, что я разбилъ твой шкафъ? Но это была минутная мысль, дикая, какъ то чувство, которое тогда мною овладѣло. Да, мой другъ, ты меня знаешь хорошо, и легко повѣришь, что такому человѣку, какъ я, должна была придти въ голову мысль.—Полгода прожилъ я въ непрерывной борьбѣ: сомнѣніе и ревность волновали мою душу. Ахъ, какъ томителенъ былъ этотъ ядъ! Наконецъ, вчера я увидѣлъ себя на краю пропасти: я почувствовалъ, что грудь моя переполнилась, и боль, которую такъ долго я таилъ, стала для меня нестерпима; въ эту-то минуту я вооружился оружіемъ, которое ты называешь разбойничьимъ. Но извини, старикъ! Я его считаю лекарствомъ,—и вы иногда употребляете его; вся разница въ количествѣ: для недуга тѣла нѣсколько гранъ меньше, для болѣзни души нѣсколько гранъ больше.

Д о к т о р ъ.

Сумасшедшій.

В л а д и м и р ъ.

И въ самомъ дѣлѣ я былъ тогда близокъ къ сумасше-

ствію. Но успокойся, благодѣтель! все прошло уже: я опомнился, увидѣлъ, что есть другія средства спасти себя, и рѣшился прибѣгнуть къ тому, о которомъ ты мнѣ намекнулъ когда-то. Я оставляю этотъ городъ: удалось отсюда, бѣгу—куда? и самъ не знаю. Но тѣмъ лучше, чѣмъ дальше отъ пагубнаго соблазна.

Докторъ.

Ну, слава Богу! — это дѣло. Такова была и моя мысль. Надѣюсь, что и она согласится охотно; если же нѣтъ, то и на это найдутся средства.

Владиміръ.

Она согласится, я не сомнѣваюсь. Но дѣтей взять съ собою я не могу. Моя повозка должна быть роскошна, скрытна. Тебѣ только будетъ извѣстно, въ какомъ уголкѣ земли скрою стыдъ свой.

Докторъ.

Умно; ты задумалъ дѣльно.

Владиміръ.

Что-жъ тутъ удивительнаго? Ревность гораздо изобрѣтательнѣе и хитрѣе самой любви: здѣсь дѣло идетъ о моей чести, о счастіи ея уже не говорю; но когда кораблекрушеніе неизбежно, не благоразумнѣли спасать то, что еще можно спасти; иначе, стараясь сохранить все, можно всего лишиться..... О, чего-бы я не далъ, если бы могъ возвратить для себя тѣ сладкія минуты, когда она пріѣтствовала меня улыбкою радости, когда пересказывала мнѣ лепетъ нашихъ малютокъ, когда въ тишинѣ сумрака позволяла мнѣ положить голову на ея колѣняхъ и пре-

даться сладкой дремоть. — О! это былъ сонъ, но развѣ сонъ не жизнь? развѣ за него мы не должны благодарить небо?... Теперь инныя заботы: все зависитъ отъ тебя.

Докторъ.

Не нужны-ли тебѣ деньги?—Все, что я имѣю—твое.

Владимиръ.

Благодарю. Говорятъ нѣтъ худа безъ добра. Въ самомъ дѣлѣ и несчастіе можетъ быть полезно хоть тѣмъ, что оно открываетъ намъ истинныхъ друзей. Деньги у меня есть. Послѣ однако жъ, если мнѣ надобно будетъ остаться по-долѣе за границей, ты позволишь мнѣ обратиться къ тебѣ.

Докторъ.

Я всегда буду готовъ помочь тебѣ.

Владимиръ.

Теперь нуженъ паспортъ для меня и Элизы, но подъ чужимъ именемъ. Назови меня, какъ хочешь; у меня голова занята другимъ, и самъ я этого не придумаю. Уладь только такъ, чтобъ она вѣдала со мной подъ именемъ сестры моей. Такимъ образомъ мнѣ легче будетъ обмануть Графа. У тебя обширныя связи, и ты можешь безъ труда мнѣ исходатайствовать это.

Докторъ.

Хорошо—могу.

Владимиръ.

Только сегодня. О, еслибъ ты зналъ, какъ меня давитъ этотъ воздухъ.

Докторъ.

Понимаю; у тебя будетъ паспортъ сегодня-же.

Владимиръ.

Теперь еще одно благодѣяніе, и важнѣе всѣхъ.

Докторъ.

Что-же? говори.

Владимиръ.

Будь опекуномъ дѣтей моихъ.

Докторъ.

Они будутъ моими. Это само-собою разумѣется.

Владимиръ.

Вотъ довѣренность, которая дастъ тебѣ полную власть.

Докторъ.

К чему эти формы? развѣ ты ужъ не думаешь возвратиться?

Владимиръ.

Я рѣшился не возвращаться до тѣхъ поръ, пока минуетъ опасность. Впрочемъ, можно-ли что нибудь утвердительно сказать о завтрашнемъ днѣ? Каждая минута жизни—новая волна, которая можетъ поглотить человѣка или разрушить всѣ его надежды.

Докторъ.

Отдай мнѣ, Владимиръ, что ты у меня похитилъ.

Владимиръ.

О, еслибъ кто отдалъ мнѣ то, что потерялъ я!—Пусть

это лекарство останется у меня: употреблять его я не буду до тѣхъ поръ, когда всякое другое средство сдѣлается бесполезнымъ; когда безотрадная жизнь превратится въ тяжкое бремя, которое одолѣть мои силы; или когда, — зачѣмъ скрывать отъ тебя? — когда настанетъ часъ моего лишенія! — Кто знаетъ? Онъ можетъ насъ найти, обольстить ее, похитить у меня, — тогда, о, клянусь Богомъ! я отмишу ему. —

Докторъ.

Отдай, Владиміръ.

Владиміръ.

Если хочешь возьми; но смотри: вотъ вексель въ двадцать тысячъ; покоя и счастья не купишь за деньги, но ядъ найдется вездѣ.

Докторъ.

Какъ знаешь, — Богъ съ тобою! Однакожъ не слѣдовало бы..... но, по крайней мѣрѣ, даешь-ли мнѣ слово, что только въ крайности.....

Владиміръ.

Спѣши, добрый старикъ, спѣши проводить насъ за городъ, тамъ я отдамъ тебѣ, тамъ..... ужъ нѣтъ его.....

Докторъ (идетъ).

Помни-жъ (возвращается). Есть у тебя коляска?

Владиміръ.

Да, объ этомъ я и не подумалъ.

Докторъ.

Возьми мою, она прочна и покойна; спѣши, мой другъ; дѣтей твоихъ я не оставляю. Но ты будешь писать ко мнѣ

часто, не правда - ли? Постой, нужно - бы придумать адресъ, — но объ этомъ послѣ. До свиданія (*возвращается*).
Владиміръ! мой добрый Владиміръ! ахъ, какъ-бы я желалъ увидѣть тебя спокойнымъ и счастливымъ! (*уходитъ*).

В л а д и м і р ъ.

Спокойнымъ и счастливымъ! да, спокойнымъ могу быть скоро, счастливымъ (*вздвигнувъ*) — не знаю. Добрый старикъ! онъ не оставитъ моихъ дѣтей (*ставитъ два серебряные кубка на столъ*). Василій!

В а с и л і й (*входитъ*).

Что прикажете?

В л а д и м і р ъ.

Половину этаго лекарства влей въ который-нибудь изъ этихъ кубковъ, понимаешь, въ одинъ, послѣ нальешь полно воды въ оба (*отдаетъ ему склянку и отворачивается*) что? готово?

В а с и л і й (*сдѣлавши, что приказано, возвращаетъ склянку*).

Готово.

В л а д и м і р ъ (*прячетъ склянку*).

За сколько мѣсяцевъ слѣдуетъ тебѣ жалованья?

В а с и л і й.

За три, сударь.

В л а д и м і р ъ.

Вотъ твои деньги.

В а с и л і й.

Здѣсь больше. Вы не ошиблись?

В л а д и м и р ъ.

Ничего, сочтемся послѣ; ступай теперь на почту и спроси лошадей.

В а с и л и й.

Прикажете и мнѣ собираться съ вами?

В л а д и м и р ъ.

Ты останешься, — будь вѣренъ; — прощай, добрый Василий.

(Василій уходитъ).

В л а д и м и р ъ *(накрываетъ кубки салфеткой).*

Теперь я жду тебя, мой почтенный гость! ты шутилъ моимъ счастьемъ я пошучу теперь твоею жизнью, — а можетъ быть, и своею. Что нужды! Та самая судьба, которая положила въ колыбель твою миллионы, пусть управляетъ теперь этимъ роковымъ выборомъ.

Э л и з а *(входитъ и останавливается вдали).*

Ты одинъ?

В л а д и м и р ъ.

Одинъ, въ полномъ смыслѣ одинъ.

Э л и з а.

Я не смѣю приблизиться къ тебѣ.

В л а д и м и р ъ.

Ты справедлива къ себѣ.

Э л и з а.

Я была виновна.

Владимиръ.

Ты была?

Элиза.

Да, вѣрь мнѣ.

Владимиръ.

Довѣріе, Элиза, все равно, что жизнь, что честь; потерять его можно одинъ только разъ.

Элиза.

И такъ для меня уже нѣтъ надежды?

Владимиръ.

Для меня нѣтъ, — для тебя есть еще.

Элиза.

Безъ твоего уваженія?

Владимиръ.

Можетъ быть, и безъ уваженія Графа, но въ его объятіяхъ.

Элиза.

О! я очень несчастлива!

Владимиръ.

А я? Если бы ты могла даже принадлежать мнѣ, то кто возвратитъ мнѣ уваженіе твоего сердца? ты забыла, Элиза, что это драгоцѣннѣйшее приданое, которое жена приноситъ своему мужу. Кто мнѣ возвратитъ довѣріе къ твоей добродѣтели, когда для внутренняго обожателя, который поклонялся твоей красотѣ, ты разтерзала сердце мужа, который чтить твою душу.

Элиза.

Я не увижу его больше (*Графъ входитъ*).

В л а д и м и р ъ.

Вотъ онъ: ты уже не моя.

Э л и з а.

Лучше умереть.

В л а д и м и р ъ.

Войдите, Графъ. Благодарю васъ, что вы сдержали свое слово (*идетъ къ дверямъ и запираетъ ихъ*). Переговорите между собою, я пойду взглянуть еще на дѣтей (*уходитъ*).

Г р а ф ъ.

Элиза! что онъ тебѣ сказалъ?

Э л и з а.

Что долженъ сказать. Оставьте меня. Ступайте отсюда.

Г р а ф ъ.

Я приготовилъ тебѣ убѣжище въ монастырь, пока не выйдетъ разводъ.

Э л и з а (*съ ужасомъ*).

Разводъ!

Г р а ф ъ.

Мужъ твой на все согласенъ.

Э л и з а.

У меня голова кружится (*падаетъ въ кресла*).

Г р а ф ъ.

Сжался надо мною, Элиза!

В л а д и м и р ъ (*входитъ*).

Ужасный, душу раздирающій видъ! Спать, спать такъ тихо, какъ будто ангелы-хранители осѣнили ихъ сво-

имъ покровомъ; румянецъ жизни и здоровья играетъ на цвѣтущихся ихъ личикахъ, улыбка невинности на ихъ розовыхъ губкахъ О! будь готовъ, обольститель! Одинъ изъ насъ не выйдетъ отсюда.

Г р а ф ъ.

Я готовъ, но зачѣмъ ты измѣняешь договоръ?

В л а д и м и р ъ.

Зналъ-ли ты, съ кѣмъ имѣлъ дѣло? Если я такъ долго молчалъ, ты и подумалъ, что я позволю отнять у себя ту, которая составляла единственное благо моей жизни? Меня нашли на улицѣ; меня пріютили руки милосердія, мнѣ не знакомъ голосъ отца, улыбка матери, ласки сестеръ. Она замѣняла мнѣ ихъ всѣхъ; я любилъ ее и привязанностію сына, и дружбою брата, и любовью мужа; а ты думалъ, что я продамъ ее тебѣ за деньги? Она тебя любитъ; ты возьмешь ее, но вмѣстѣ съ моею жизнію! Элиза, доверши, что начала ты: въ эту минуту у насъ будутъ два праздника вмѣстѣ: разводъ и свадьба (*открываетъ кубки*). Вотъ угощеніе, будь-же хозяйкой. Въ одномъ изъ этихъ кубковъ есть ядъ. Избирай,—и пусть твое сердце управляетъ твоею рукою; можетъ быть, выборъ падетъ на меня.

Э л и з а.

Убей меня!

В л а д и м и р ъ.

Не отказывайся Элиза! Это рѣшено. Вы еще въ моемъ домѣ; здѣсь я хозяинъ,—и нѣтъ силы, которая бы вырвала васъ изъ моихъ рукъ.

Г р а ф ъ

Ты съ ума сходишь; я тебѣ сказалъ, что я готовъ. Зачѣмъ

же ее ты мѣшаешь въ это дѣло? — оно должно кончиться между нами. Если хочешь избирать оружіе — я согласенъ.

Владиміръ (*показывая на кубки*).

Вотъ мое оружіе.

Графъ (*беретъ одинъ кубокъ и пьетъ; Элиза, вскрикнувъ, протягиваетъ руку, желая удержать руку Владимира, но, ослабѣвъ, падаетъ на колѣна*).

Владиміръ.

Теперь моя очередь (*пьетъ*).

Графъ и Владимиръ (*долго смотрятъ другъ на друга, Элиза молится и взгладываетъ съ ужасомъ то на одного, то на другого*).

Графъ (*торжественно*).

Ты захотѣлъ, — свершилось! Кому же изъ насъ двоихъ назначено умереть!

Владиміръ.

Не знаю.

Графъ.

Дай руку мнѣ, Владимиръ. Мы сошлись въ одномъ чувствѣ и не должны разставаться врагами. Если я долженъ умереть, пусть по крайней мѣрѣ, ненависть твоя не сопровождаетъ меня въ могилу.

Владимірѣ.

И я желаю снести съ собою въ могилу твое уваженіе: вотъ твое завѣщаніе (*разрываетъ его*). Ты не долженъ думать, чтобъ я былъ въ состояніи продать честь жены своей и сдѣлать дѣтей своихъ богачами, цѣною добраго имени ихъ матери. Прости мнѣ, Генрихъ! Она стоитъ того, чтобы эта минута была для одного изъ насъ послѣднею.

Графъ.

Дай мнѣ перо и бумаги, Владимиръ. Мнѣ есть чѣмъ распорядиться.

Владимірѣ.

Кажется, тебѣ останется для этого довольно времени... такъ это я иду на судъ Всевышняго Судьи? Онъ видитъ мою душу! (*падаетъ*).

Элиза (*вскочивъ*).

Владимірѣ! Владимиръ! что ты сдѣлалъ?

Владимірѣ.

Элиза! Ахъ, какъ тяжело разставаться съ тобою! Но имѣешь ли ты довольно силы? — вотъ другая половина (*подаетъ ядъ*).

Элиза (*выпиваетъ его*).

Графъ (*хотѣвъ удержать ее*).

Элиза! поздно!

Элиза.

Благодарю, Владимиръ! ты еще довѣрялъ моему сердцу.

Графъ.

И я вамъ убійца! О, проклятая минута!

Владимиръ (*беретъ руку Элизы*).

Прощай!—прощай и ты, Генрихъ! ты не столько еще сдѣлалъ зла, сколько я думалъ. Элиза! ты со мною (*умираетъ*).

Элиза.

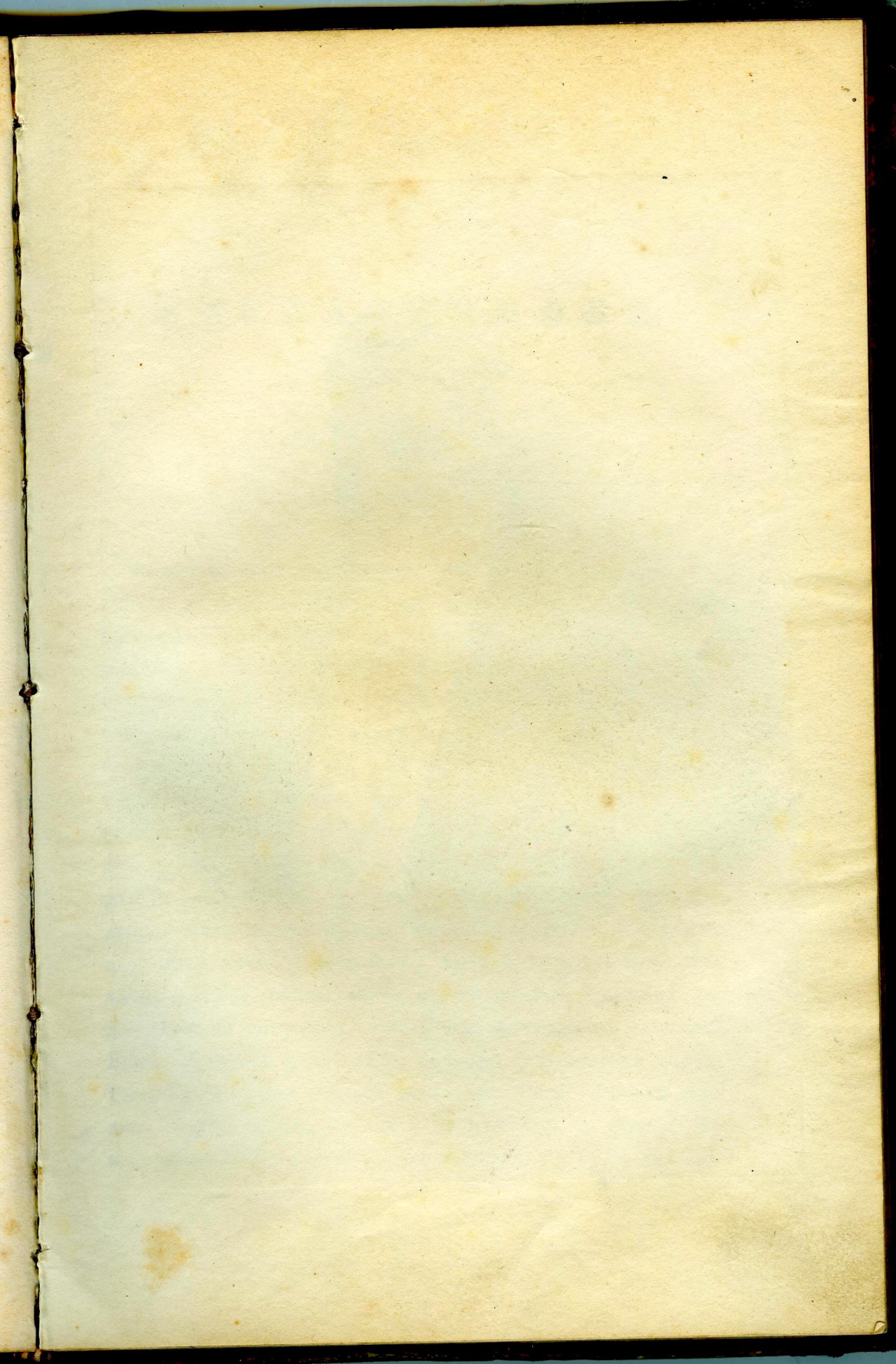
Ты скончался, душа твоя успокоилась, — я скоро послѣдую за тобою. Жена исполнила священнѣйшій долгъ свой, теперь очередь матери. — Генрихъ! Не гляди такъ ужасно! Ужели въ душѣ своей ты не найдешь довольно твердости, когда столько обязанностей передъ тобою? Генрихъ! ты меня любилъ..... Въ эту торжественную минуту я не отвергаю любви твоей; вотъ рука моя, Генрихъ! (*цалуетъ его*) Это прощаніе жены твоей, — а тамъ — тамъ твои дѣти (*падаетъ у трупа Владиміра*).

Графъ.

Да, я буду для нихъ отцемъ, а они мнѣ вѣчнымъ упрекомъ! —

Харьковъ.

МАЛОРОССІЙСКІЙ ОТДѢЛЪ.

Иванъ Костиаревскій

ПЕРЕКОТИПОЛЕ.

ПОСВЯЩАЕТСЯ

Евгенію Павловичу Гребенкѣ.

Чи знаєте вы, люди добрі, що то є судъ Божій? Чоловікъ зъ злости зробиць яке лихо другому, вкраде що, приобеть, зовсімъ вбеть, та якъ ніхто не бачить того, що вінъ зробиць, ніхто не виявить на нѣго, свідителі не докажуть, такъ вінъ собі и байдуже, и не боиться нічого, и дума, що ёму се такъ и минеться. Хочъ ёго и підъ судъ віддадуть, та якъ доказчиківъ, свідителівъ нема, такъ вінъ и надіється, що ёму усе такъ и минеться, и вінъ буде правъ, неначе нічого и не зробиць ніякого худа Охъ, ні! Не такъ воно є. Есть надъ нами Создатель нашъ! Вінъ, будучи пресвятійшій, саме истинне добро, самая чистая правда, Вінъ не потерпить, щобъ яке злеє діло такъ и минулося! Хочъ чоловікъ, зробивши худо, и заховъ кінці такъ, що ні жоденъ чоловікъ не дошукається до правды, такъ Вінъ, премудрость вышня, Вінъ, знающій наши діла, бачащій самыи думки наши, Вінъ не потерить ніякои неправды. Вінъ объявить твое діло черезъ те, на що ты и не думаешъ, и неначе рукою вкажетъ: от-се той, що зобидивъ брата и відвівъ

відъ себе пеню, що хочъ на кого иншого подумаютъ, а тількибъ не на нѣго, щобъ самому передъ людьми бути чистому и правому; а якъ трошки забудуть про сее дѣло, такъ ще гірше зробить, такого всенепремінно и такъ обявить и при такому случаю, що ты и не сподівався, и черезъ таку бездѣлицію, що ты бвси и не надієшся. Та обявивши се, тутъ відкріються и усї злих дѣла, объ якихъ вже люди забули и розыскувати, бо киньці добре були заховані. Тутъ усе явиться, усе відкрийся, по ниточці — якъ тамъ кажуть — дійде и до клубочка. Бо спершу Богъ, якъ отецъ надъ дѣтьми, усе ждавъ, усе довготерпівъ, — може, зхаменеться, може, покине худо робить, відмолить свои грѣхи, то й прощеніє получитъ, колижъ ні, що не тільки не перестає зла робити, не тільки не кається у прежнихъ грѣхахъ, та що далі, усе йде на гіршее, відъ худого йде на худше, тогди годі! повелить и команшка стане свідітелемъ, и ниточка заговѣрить и черезъ неї відкріються великі та мерзські дѣла!

У одному селі почали пропадати куры: за нічъ у однімъ дворі пропаде курка, у другимъ зо-три; де й бѣлшъ. Хазяйки журяться, жаліються мужикамъ своимъ, а ті й байдуже; не велике дѣло курка; може, и такъ дѣ забѣгла; може, й задавило що. Далі та далі, почали усе бѣлшъ, усе бѣлшъ куры пропадати, та вже и не зтерпіло хазяйство, пішли до волости. «На кого маєте пеню, скажіть; я брата рідного не пожалію; абы-бъ по правді доказъ бувъ. Такъ сказавъ голова. Почали люди примічати, чи не буде якого сліду на кого не-будъ. Щожъ? курку узятю, понесено, курку дорогою щипано, и пірѣ такъ слі-

домъ и пали до двора Явтушиного; тамъ-бо то два хлопця и шалистливі, такъ білшъ неділи, якъ нема їхъ дома, зъ батькомъ пійшли зъ хурою.

«Пеня! — сказавъ голова: — «одинъ краде, на другого біду зворочує.»

Тамъ геть-геть упавъ слідъ до Кахибіды. Що жъ? тамъ и хлопцівъ нема: однимъ одинъ — ділусъ, старій та немошній: ему вже приходится не до курей; а у сімьї самі молодьці, та дівчата; на що їмъ и куры? своихъ ё, батечку мій! Такъ усе пропажа ё, а слідъ відведено; хто ёго до правды добереться.

Далі вже, годівъ черезъ два, вже не тілки куры, вже стали пропадати и поросята, а тамъ підсвинки; а зъ годомъ — зъ годомъ, то тілки и чуте, тамъ шкапу у хазяїна зведено, а де и вѣлика, а коли що трохи, підъ якій часъ, то й пары волівъ, добрихъ, нема. И що то? Тілки що зъ двора поведено, то якъ у воду! Ні слідівъ, ні кінцівъ; хочъ дѣ хазяїство ні їздить, де ні розпытує, нема та й нема; якъ у воду кáne. Сумує народъ и не надивується. — «Що за не добра мати! такъ промежъ себе совітуються: — » Колибъ сказати въ насъ постой, то такъ бы и быть; відъ москаля не вбережешся; а тожъ не чуте и за пѣятдесятъ верстовъ ні одного москалика, и не наїзжа-жъ то ніхто до насъ у село; усе свои люди, а ё межъ нами злодій! — Дій ёго чести, на кого-бъ-то подумати? Усе парубоцтво якъ одинъ. Усіхъ знаемо, усі честні; усі добрі, усі смиріні, не гуля зъ нихъ ні одинъ, а усякъ зъ нихъ жалкує, що намъ така ё абеда, и усякъ зъ нихъ похваляється, що тілки-бъ піймався хто, такъ вже не помиловати такого и такого сына! Бачиться-жъ, и за-

сидаютъ на нічь, такъ нікѣлы-жъ нічого, и ні-якой приметы ні на кого. Вжежъ мы и ворожѣкъ пытали, такъ, кажутъ, найдомъ бува: рыжій, кажутъ, москаль, попереду, кажутъ, нашла сонъ кріпкій на усе село, та й пораеться, якъ у себе у хаті. Такъ щожъ ты противъ лихого слова зробишь? Тільки жалкуй відъ такои біды, та й мовчи.»

И мовчать, та тільки чують, що вже Мирінъ зовсімъ опишивъ, послідню парку воликівъ виведено; а тамъ и Уласъ рішився своєю шкапы; у Марка зъ сажѣ ажъ трѣхъ кабанцівъ и вже й сытенькихъ, узято. Кругомъ біда, відъ-усінь пропѣжа!

Якъ ось вже почули, що у Демьяна Рідкоплюя, усю комору забрато. Підкопався, вражій сынъ! та що то? Усе — усе позабѣравъ: и жіноче, и дівоче, и що було пригосподарѣване, усе забрато, и сліду нема, неначе зчезло.

Дивуються люди, та ходячи коло вѣлости, бьются обѣ полы руками и усякъ, на сю нічь, жде й собі такои напасти. Вже и голова прійшовъ и сказавъ, що винъ притьмомъ не зна що робити! «Піймайте, каже, мині злѣдія, хто се у насъ краде? Я ёго! . . . я ёму! . . . Вінъ вѣ мене зогніе у холодній!»

«Пожалуй-бы піймали, якъ бы знали хто вінъ ё» — казала громада сумуючи.

Ажъ ось и обізвався одинъ парубокъ, Денисъ Лискотунъ и каже: «колибъ подозволили по дворамъ обыскати. Вже видиме діло, що ніхтѣ зъ чужихъ не найджа, се, певно, свои.»

— «А що? вінъ правду каже.» розсудили старики. —

Звеліте, пане голова, якимъ моторнішимъ; нехай по хатамъ скрізь обіськають.»

— «Не кого-жъ и послати! — сказавъ голова: — нехай йде Денисъ, забравши хлопцівъ

«Та може мені не повірите?» спытався уклонившись звичайненько Денисъ.

— «Якъ-то тобі не повірити? — Комужъ и повірити?» — Обізвались старики.

И якъ таки Денисові не повірити? що-то за парень бравый бувъ; даромъ що сирота безъ батька! Ще тілки на-ноги піднявся, до підпарубочого дійшовъ, а вже видно було, що зъ нѣго буде чоловікъ. Вінъ и не живъ дома, вінъ недуже до мужицкои роботи, якъ усі прочі. Якъ піде-піде по селамъ, хто єго зна, де то вже вінъ ходить на заробітки; та такъ щиро заробля, що незабарѣмъ вернеться, и-чого-то вінъ не принесе! Самъ одягнй, таки зовсімъ якъ міщанинъ, и уся одежа на нѣму хороша, ще повні кишєні грошей нанесє. Матери своїй, вже й старенькій, тежъ принесе коли платокъ, плахотку, поясъ, чобітки, а коли й серпанокъ; и у усімъ їи поважавъ. Та бувъ собою красивый, моторный, противъ усякого звичайный; на выгадки та на прикладки єго подавай. На вечерницяхъ тілки єго и чуте. Небоявсь нікѣлы и нічого: у саму глуху північъ, скажи єму пійти на кладбище, піде и усе справить мовъ середу-дня. Тілки й боявся собакъ, и що то не любивъ ихъ! Було яку зна злішу собаку, то що ні дасть, а дасть, то й купить їи, та на голяку и повісить; и отруєе було їхъ. «Щожъ — каже — не люблю, та й не люблю собакъ. Мені гидко на неи дивиться. Ажъ дріжу, щобъ яку собаку вбити! Така вже

моя натура!» А що розумне було, такъ не узявъ ёго кать. Хочъ и не дуже пишно пристававъ до громады, и не часто було и виходить до волости, та вже-жъ коли вийде, послуха объ чимъ рада, — вже й выкине слово, та таке, що й десять стариківъ сидыхъ якъ лунь и у три годы такъ не выдумаютъ. Усі таки, усі селомъ, у водинъ голось було кажуть: «от-то нашъ голова росте!»

Такъ такому-бъ то не повірити оглядѣть дворы, чи не знайдеться де у ко́го ворівськихъ вещей? Куды! Тутъ ще стали ёго прохати, щобъ, зділавъ милость, забравши якихъ парубківъ самъ зна, пійшовъ бы и оглядѣвъ усіхъ, не минуючи ні одного двора.

Нічого Денисові робити, выбравъ парубківъ самъ и пійшовъ зъ ними.

«Починайте зъ мого двора,» — звелівъ Денись.

— Та якъ се можно, щобъ на тебе хто подумавъ? — казали парубки: — «Се вже не знать що, коли на тебе таку пеню зкладати.» —

«А щожъ, братця, ні-чого робить! Коли намъ велено усіхъ обыськувати, такъ що я за цяця, щобъ мене не заньмати? Шукайте, шукайте! може що и знайдете,» казавъ Денись усміхаючись, та узявшись у боки, надіне тую козацькую шапку на бакирь, та й плюне черезъ губу, по московськї.

— «Ну такъ, що знайдемо!» — скажуть парубки и ійдуть за Денисомъ. Той їхъ и у хату уведе, и у комору, и на горіще, и де ё якій закапелокъ, усюды, усімъ, усе покажетъ и скрынї повідчиня и у нихъ усе перерыє. «Глядѣть, каже, глядѣть добре!

Щожъ? перерыють, переберуть усе; а якъ ничо́го нема, такъ и нема. Зъ тимъ и ійдуть у другій двіръ.

Тутъ вже не такъ; тутъ вже смілівіше усі обыськують и по хаті, и по-двору. А Денись самъ, не беручи зъ собою никóго, полізе на горі́ще и що то,— усе тамъ переры́е, що ні знайде, чи лёнь, чи прядево, чи коріння яке, усе перебере и по стріхамъ загляда; такъ хочъ бы нитку зъ покраденого знайшовъ.

Еге! Та не усюдыжъ и такъ! У однімъ дворі, на горі́щі, на хаті, Денись знайшовъ поясъ, хорошій каламаймовий, и показавъ ёго хазяинові, що тутъ зъ нимъ ходивъ. «Такъ и ё, козаче! се мій, ще ба́тьківскій поясъ, я ёго віддавъ синові носити, а той положивъ у материну скриню. Такъ и ё! Усе зъ скрині забрато; шукайте, зді́майте милость, чи не знайдете ще чого!»

Тутъ вже Денись пошле парубківъ на хату ськати, а самъ забіра хазяйство, руки имъ зв'язуе, и старо́го, и малого: усіхъ шле до волости. Не знайшовши тутъ бі́лшъ ничо́го, ійдуть у другій двіръ. Тамъ вп'ять черезъ скі́льки дворівъ, вп'ять знайдуть, де хустку, де очіпокъ, або-що таке; и усе знаходить Денись по горі́щамъ. Мабуть пилні́шъ усіхъ ськае, що ніхтò опричъ ёго не знайде. Де що знайдуть, то и тамъ хазяйство до жодного забірають и пруть до волости, и вже повну холодну натирили и людей, и жінокъ, и дівчатъ, и малихъ дітёй.

Почали ихъ выпытувати, роспытувати, зъ жодного допросъ писати. Зъ кожноі сі́мьи усякъ у водно говорить: «знать не знаемо; бачили усі, що я дома не бувъ; батько і́хъ не дижде, щобъ я, колы, на таке скверне діло пі́йшовъ. . . .» Такъ усі у водні́й го́лосъ кажуть; ніхто

не признається, — нічимъ и доказовати. «Що зъ того, що знайшли на горішці поясъ чій, або де плахту; може якій безділникъ побрався, комору викравъ, та пороскидавъ вещи по другимъ дворамъ, щобъ на него пені хто не звівъ!» — Такъ сказавъ Денисъ Лискотунъ, винімаючи зъ за хаявы люльку. . . . та що за чудесна була! корінькова, зъ крышечкою, и зъ міднымъ ланцюжкомъ! — «Глядїть, щобъ кого напрасно не обвиноватили.»

— «Правда ёго, правда! — сказавъ голова, що зібравши у жменю свою сідү бороду, сидівъ собі мовчки, та придивавъ, що тутъ ёму на-світї робити? — «Правда, каже; випустити людей зъ холоднои: вони не виноватї; може и справди, що имъ підкинуто. Що за розумный зъ чорта от-сей Денисъ! Заразъ и догадався. Ад-же я и самъ додумовався и зъ стариками радився, такъ нікому така думка не спала на розумъ. Вже зъ правды, що голова росте, нехай собі здоровъ буде!»

Погулявъ деньківъ зо-два по селу Денисъ, поверховодивъ на вулицї, не одній дївчинї тасуна давъ зъ любовцївъ, не одній рукавъ порвавъ, держучи, щобъ не втікала вїдъ него; не одно-десять, навчивъ парубківъ писень співати московськихъ, що самъ поперенїмавъ, ходячи по усїхъ — усюдахъ; не одну пару розвівъ, що вже було зовсімъ хватилися битися; не одинъ совїтъ давъ голові, що робити зъ неплатящими общественно́го, або отамановї за гадуючи підводы на дороги; не одному хазяїну помїгъ плїти городити, скїлки кїпъ хлїба ціномъ збити — на усї руки бувъ нашъ Денисъ! Поробивши и погулявши такъ, впнать потягъ вінъ на заробїтки на скїльки тамъ

неділѣ зъ свого села. И що то жалковали за нимъ и хазяины, и усї; а що вже дівчата, такъ міры нема!

«Чи-тобі, Трохиме, талану нема, чи хто тебе зна! — Такъ казала стара Венгериха, удова, своєму синові, що ходивъ на заробітки ажъ у городъ и ажъ два тыжні тамъ поробивъ, та тїлки що тамъ прохарчився, а до дому ничого и не принісъ.» — Такъ от-се-то мати журичись, такъ ёму казала.» — Усі, усї таки заробляють и усе дбають на господарство, та знай багатіють, а ты ось ніякъ не роздобудешся ни на-що, щобъ почати господарівати якъ и люди. Що було, де-чого, не багато, пісьля батька, те потратила женючи тебе; думала, опісля заробимо, невістка поможе. Невістка-жъ нічъ и день робить, а я звалилася собі на лихо, треба, вамъ, замісць помочі видъ мене, треба на мене робити. Тутъ пійшли діти; хлопчикові вже шостий годокъ; понавъ у ревизію, треба за него знѣсити, дівчаточокъ двое, робити ще не имъ, а їсти просять, треба годувати. Та усе-жъ-то дай, усе дай! А въ тебе, синочку, одні руки, не надаси. Та яжъ кажу, мабуть и талану нема. Люди ходять на заробітки, або хочъ и тутъ, та усе заробляють, усе дбають; а ты хочъ и тутъ поробишъ що, хочъ де и проходишъ, а усе тїлки прокормленіе наше, а щобъ по господарству придбати, такъ и не кажи. Колибъ зпомігся, хочъ яку небудь патїку добувъ бы, то усебъ лучше було, пійшла-бъ друга робота, другій и заробітокъ бувъ бы.»

— Що-жъ, мамо робити? — каже Трохимъ: «— я й самъ бачу, що нема счастья ни учімъ. Роблю, мамо, до кровяного поту и вже снагы нестас. Хазяйство, дивлячись

на мене, що я собі такій млілий, та сухій, не дуже у роботу приймають. Де тобі, кажуть, против здорового зробити? та й дають меншу ціну против другихъ. Робишь щиро, не лінуєшся, и таки, нічого тайти, часомъ зробишь и більшь и лучше, чимъ здоровый, а все відъ хазяина однаковісінька честь: не здужаєшь, каже, робити. А якъ плата не велика, такъ и не стає ні на віщо, тільки пропитуємося, а до-дому и не кажи, щобъ-щобъ принести. Якъ бы не жінка робила, тобъ досе ходили-бъ вы и босі и гділі, и зимою-бъ померзли.»

«Треба-жъ, сынку, що небудь гадати, — казала мати. Подивись на людей, та порадься зъ ними: куды-бъ то пійти тобі, де-то лучше заробляти? Попытався-бъ ты у Лискотуна, той чого вже не зна, усе зна. Та й світа таки набачився! А заробля-жъ та по скільки! Уже на що ёго мати: більніша мене була; теперъ-же піди зъ нею! Одягнѣ якъ міщанка; або и винъ: якъ выпрядиться у празникъ, та вийде на вулицю, такъ куды и писарь нашъ! А грошей и усякого добра, мало винъ приносить? Зпытайся, сынку, ёго, нехай бы нарѣявъ, куды-бъ тобі пійти; або-бъ у купі зъ нимъ пійшовъ?»

— «Пытався ёго, мамо! — Просивъ, щобъ узявъ мене зъ собою; будемо, кажу, у купі робити; якъ ты, такъ и я, не відстану відъ тебе.»

«Що-жъ винъ тобі?»

— «Але! якъ се почувъ, якъ витріщився на мене, а очі такъ и засьєли, а самъ ставъ якъ кармазинъ. Дивився, дивився довго на мене, а далі насилу зпомігся сказати: «Якъ заробляти? — Роби, каже, якъ и я, то й розживешся. Товариства мені не треба, шукай нищого.»

И пійшовъ швидко відъ мене. Та після сього тілки що хочу ёго обь чімъ зачешти, то вінъ такъ и відыходить відъ мене. А колы жь у купі де будемо, то вінъ мені усе у вічі приглядається, усе приглядається; я, щобъ до него, то вінъ заразъ відъ мене. — Нехай вінъ собі тямиться! Вінъ багатый, такъ и гордый противъ мене бідного. Не хочу ёго чипляти; буду самъ по собі. А що, мамо? думаю ще йти у губернію; чи не буде тамъ счастья?»

«Охъ, синочку-жъ, мій голубчику! Чи близенькій же світъ? Ажъ півтора́ста верстовъ! На кого-жъ ты насъ покинешъ? Та якъ и самъ, таку даль прийдешъ? Се, мовъ, на кінці світа!»

— «Вже-жъ, мамо, що робити! У останнє пійду; не буде тамъ счастья, не пійду вже нікуды. Якъ буде, такъ и буде. Підъ лежачій камінь и вода не біжить.» —

Журилася мати, плакала кріпко жінка; а нічого робити! проводили свого Трохима ажъ у губернію; чуте було що тамъ збірається ярмарокъ о Пречистій, и бува превеличенний, и усякого купця изъ усякихъ місць найзжає, и усякого товару навозять, и чуте, що ё людямъ заробітокъ чималый, якъ кому счастья выпадє.

Дійшовъ нашъ Трохимъ и до губернії. Дошита́вся, де становиться ярмарокъ. Народу — народу! И протівпиться неможно! Пробірається и вінъ межъ людьми, и самъ не зна куды и для чого. Дума, чи не знайде такого місця, де сидять ёго братчики, що шукають работы.... ажъ ось хтось ёго сінь за-руку и каже: «Землякъ! што работы иськаешъ, што-ли?»

Трохимъ зирнувъ, ажъ-то купецъ, та такіъ вже купецъ, що й бороду голить и по панскому ходить; вінъ ёму швидче

шапку знявъ, поклонився и каже: — Ськаемо, господа купецъ, чи не пошле Богъ доброго хазяина. »

— «Честный-ли ты чалавѣкъ, не бездѣльникъ? Не лїни-
вый?»

«Зъ роду не зробивъ ніякого худа: въ мене и думки такої нема. А робити будемо, якъ сами побачите.»

— «Ступай-же за мною.» —

Отъ и привівъ ёго до своєї хватѣри; а тамъ усе повозки стоять, понакладовані ящики, коробки и усе зъ товаромъ, и усе позапаковувані. Хазяинъ и приказуе: — «Смотри-жъ, какъ прїйдуть звозчики зъ лошадями, такъ пускай запрягають и везуть до моеї лавки, — вони вже знають де вона. Ты будь при нихъ изъ ними перестановите усе ящики у лавку и не атхадить видъ товару. Вота и то-варишь твоїй.»

Гляне Трохимъ на товариша, ажъ то Денисъ Лискотунъ, тїлки вже не такій бравый, якъ у своєму селі бувъ; одежа на нѣму старенька и не знать чимъ підперезанный, и шапка заваляща.

«Здоровъ, брате Денисе, бувъ! — заразъ одїзвѣвся до нѣго Трохимъ:» — Відкиля се ты тутъ узався?

— Але, відкиля! Ад-же ты, изъ роду тутъ не бувши, та прїйшовъ; а я и часто тутъ буваю. —

Тутъ зкинулись по слову, Трохимъ розпїтуе, якїй ё заробітокъ, яка цїна у день и якъ що поводитися; а Денисъ мовъ и говорити зъ нимъ не хоче; скаже слово мовъ не йвши, та й відвертається видъ нѣго.

«Якъ я бачу ёго — дума собі Трохимъ — такъ вінъ тўтечка ще й гордіший, чимъ у насъ у селі; та, бачъ,

прикидається, мовъ бідный, щобъ більшу ціну узяти. Не зъ чорта-жъ хитрый!

Хазяинъ зрадовався, ще обы-два роботники ёго, та зъ одного села и пріятелі промезъ собою, поприказувавъ їмъ усе діло и пійшовъ собі; а ціны и не сказавъ, по чому платитеме Трохимові, чи у день, чи потижебно.

Зажурився було Трохимъ и пытѧ Дениса, щѧ робити? — «А урагъ ёго матірѧ бери! Коли не по нашому заплатитъ, то мы й сами себе наградимѧ. Держись тїлки мене, та слухай, то будемъ по вікъ хлїбъ їсти.»

Трохимъ здивувався трошки, таке чуючи відъ Дениса, а опїсѧ и дарма. И подумавъ собі: — «Що се вінъ каже? Хто ёго зна!» и ставъ обходитъ обозъ.

Ажъ ось прійшли звозчики зъ кїньми, позапрягались и поперевѧзли товаръ до лавки, познѧсили, позкладали, ажъ-ось прійшовъ и хазяинъ, розсчитався зъ звозчиками, відпустивъ ихъ, зачинили лавку и стали відбивѧти ящики, и выньмати товаръ. . . . Господи милостивый! усе-жъ-то срібло, та золото! Нема нічогоїсїнько, щобъ деревьяне, або костяне, усе срібне-золоте, усе срібне-золоте! И ложки, и тарїлки, и ножи, и виделки; ё й чашки усяки, по паньскому зроблени и усякого товару; було багато й церковного, та усе-жъ-то срібне та золоте. А що кабатирокъ, а що серїгъ, а що перстнївъ, такъ мїшки понакладати можно!

Роботники выньмають, та подають хазяину, а той усе розворочує, та розтавля. . . Трохимъ боїться и дивитися на товаръ, бачачи якѧ воно ё усе дорогѧ; а Денисові и нужды мало; ще якъ щѧ, то й приважує на рупї, мовъ силу у нѧму зна.

Хазяинъ усе найбілшъ Денисові приказує, чимъ Трохимові; бо той понятливійшій и моторнішій; та таки видно, що ёму и не первина, и вінъ бувавъ коло такого діла; а Трохимъ що? вінъ зроду уперше и у губерніи, и на панскій ярмарці, и такій товаръ бачить, що ёму и не снилось ніколы; такъ вінъ и торопіє, и не зна, якъ за що узятись; такъ тимъ здається, що непроворный и непонятливый.

Хазяинъ навчивъ Дениса, якъ замикають лавку німецькими замками; тамъ таки прехимерні! И назадъ відмикається, и на-трое розпадається; и хто ёго зна, якъ воно тамъ зроблено! Якъ не вміючи, то й не відімкнешъ и не замкнешъ. Позамыкавъ хазяинъ замки, давъ їмъ кожному по полтиннику и сказавъ, щобъ йшли собі гуляти, куды хто хоче, а надъ вечіръ щобъ приходили на хватирю вечеряти.

Пійшли наши земляки скризъ по ярмарці. Такъ щожъ? До Дениса заразъ и явилися пріятелі, та усе зъ Москалівъ: мабуть пріятелі ёго ще прежні: и здоровкаються зъ нимъ, и роспытуються де бувъ, и далі стали шептати, та на Трохима поглядати, та щось про ёго говорити. Сёму стало страшно; вінъ и відчаливъ відъ нихъ. Пійшовъ на свій базаръ, купивъ хліба, огірківъ, пшенички, диню дубівку; прійшовъ на хватирю, пополудновавъ добре, та й прилігъ дожидаючи хазяина. Не скоро опісля прійшовъ и Денисъ, и видно було, що було трошки у голівці у него, та мерщій и лігъ спати; и вечеряти не захотівъ, кажучи що голова болить.

Хазяинъ, прійшовши, давъ Трохимові чарку водки и вечеряти. И що-то за добра страва була! Борщъ зъ яловичиною, каша зъ саломъ, ще й печене, чвертка бара-

няча. Описля усього, хазяїнъ ёму и каже: «От-така тобї плата и харчъ буде по усякій день черезъ ярмарокъ; тїлки служи чесно. Завтра чуть свїтъ їйди до лавки; вийдуть мои приказчики, що заставляють,—слухай якъ мене; доглядай сидючи біля лавки, щобъ хто чого не потягъ; а у ночі, будете почеречно, зъ Денисомъ, укупї зъ сторожами коло лавки ходити; одинъ до півночі, а другїй до свїта. Коли що запримїтишь, або побачишь що не-добре противъ моеї лавки, заразъ скажи минї, хочъ опівночі розбуди. Опрїчь поденної цїны, я тебе ї награжу за твою правду, и коли будешъ честный.»

Вїдъ щирого сердца, Трохимъ, лягаючи спати, помолився Богу и подяковавъ за ёго милосердіє, що таку ёму роботу пославъ! Харчитись не треба, харчъ добра, якон дома и на великь-день не бува, и нище полтинникъ по усякь день! Десять день ярмарку,—десять полтинникїв: ажъ отъ, пять карбованцїв принесу до дому. Слава тобї Господи! И тутже обїцався служити щиро и за хазяїнскимъ добромъ вбиватись, бїлшъ чимъ за своимъ.

Почався ярмарокъ. Купцї, порозкладавши свїй товаръ, повїдчиняли лавки; пїшли паны сновати. Ходють, розглядають, приціняються, торгують, купують. Нашъ Трохимъ надивився на панїв добре.

Дивлючися на нихъ Трохимъ, пильно доглядався и на проходячихъ, щобъ їйшовъ своєю дорогою, а щобъ не дуже у лавку на товаръ заглядавъ, бо то вже примїта недоброго чоловіка. Коли жъ було хто стане біля лавки, та сюды-туды розгляда, то Трохимъ—безъ сороба казка—такого було и прожене, бо такій стоїть и бутсїмъ-то и нічѣго; якъ же побачивъ, що сторожа куды задивились,

то тутъ вінъ потягъ, що ближче, а самъ шмигнувъ дальше. За такимъ Трохимъ білшъ усёго пилувавъ; а Денисъ ні трохи, бо ёму ніколи було. Чистісінько, якъ тільки, що до лавки пань поназбіраються, то тутъ де й возьмуться: и Москалі, и Цыгане, и Жиды; та усе до Дениса и відведуть ёго геть, и усе зъ нимъ шипотять и довгенько базікають.

Трохимъ було и спыта ёго, що то за люди, и чого вони до нёго ходють?—то ажъ посупиться Денисъ, та ажъ зъ сердцемъ скаже: «Чого ты за другими приглядаєшся? Знай себе; я за тобою не примічаю: не дивись и ты за мною! То мон стародавній знакомі, я зъ ними служивъ по городамъ.»

А де имъ у болоті служити дё, що були усі такі обшарпані, обірвані, що гидко було на нихъ и дивиться!

Разъ, підійшла цыганка, та препаршива собі на лихо, мовъ старець. Ійдучи побіля лавки и моргнула на Дениса; той зъ нею, та у кутокъ, и давай собі щось шептати. Трохимъ надглядавъ ихъ довго, и щось у нёго у животі тёкнуло, чуючи щось не добре. Поговоривши собі, цыганка й пішла. Денисъ окроме собі сидівъ—сидівъ, та й прійшовъ до Трохима, та подивившись на нёго довгенько и каже: «бідность твоя велика, та не вмієшь якъ зъ нею зправитись. Щиро служишь собі на лихо. А на врядъ те хозяйинъ дасть, що ты бъ заробивъ?»

— «Якъ ты ёго заробишь білшъ? — сказавъ Трохимъ: — Адже и тутъ плата добра и робота не важка; а усе білшъ не можно заробити.» —

«Можно»

— «А якъ, скажи?»

«Потурай тобі. А скажи мій, Трохиме, такъ по правді: чи пилю служити хазяину?»

— «А якъ же и служити, якъ не зо усею щирістю? Сказано: нанявся — продався! Я хозяйською пылины не хочу, и коли бачивъ бы, що й рідный братъ мій не думає обь хазяйськѣмъ добрі и зананца ёго, то ябъ и на брата виявивъ.»

«Сполатъ тобі, Трохиме! — сказавъ ёму Денисъ, та й вдаривъ ёго злегенька по плечу: — «Такъ и по вікъ служи; розбагатієшь!» и відвернувся відъ нёго, а Трохимъ и замѣтивъ, що вінъ відвернувшись відъ нёго, усміхається.

«Що от-се сталося зъ нашимъ Денисомъ? — дума собі Трохимъ. —» Але вінъ тутъ собі другій, чимъ у нашому сѣлі.»

Такъ собі сидить думаючи про се, ажъ-ось впасть тажъ-таки цыганка, йде мимо лавки, а Денисъ підійшовъ до неї и каже: — «дурный! ёму и не говори. Мы и сами зробимо.»

А Трохимъ се й чує. Цыганка собі и пішла. Стало смеркаться. Приказчики почали розіходитися: хто у тіатру, хто у баню, хто. . . . а катъ ихъ зна, куды иншій пішовъ! Останній поприбіравъ, вийшовъ, и каже Денисові, якъ и по усякъ вечеръ бувало: «замкни лавку и подай сюды ключі.» Денисъ зачина, приклада замки, за кручує; иншій тугій, такъ ажъ кречче притягаючи, та крутячи. Зовсімъ; отдавъ ключі; приказчикъ пішовъ; Денисъ що-сь відвернувся; а Трохимъ, тихесенько, крадькома, помацавъ замки. . . . Що за недобра маті! Хочъ бы тобі одинъ замкнутый? Усі три высятъ; а Денисъ-же довго силкувався, замикаючи ихъ. — Такъ-такій-то Денисъ! —

Тільки що такь собі Трохимъ дума, ажъ-ось Денись и каже:— «йди-жъ, товаришу, на хватирю, та вынось швидче вечеряти, та лягай спати. Або знаєшь що? Тамъ душно; я пробуду усю нічь на калавурі; не приходь зъ півночі; спи собі. Однаково мині спати не хочеться, про-калавурю самъ усю нічь.»

—«Ось що воно означа! Тривай-же.» Подумавъ собі Трохимъ и пійшовъ тихою ступою, поки зъ першу; якъ-же зайшовъ, що вже Денись ёго не бачить, такъ тутъ вже нічого робити: ставъ підбігцемъ поспішати, та мерщій до хазяина; якъ на те, хазяинъ дома и, накликавши гостей, поштує ихъ чаємъ. Тутъ Трохимъ, увішавши прямо и розказавъ ёму усе. якъ вінъ за Денисомъ запримитивъ, якъ що робилось, и якъ вінъ, буцімъ-то, лавку замкнувъ, а ёго відтілъ відироторивъ.

Хазяинъ, почувши усе, спершу було злякався такъ, що ажъ поблідъ; далі ставъ дяковати Трохимові, що вінъ такий вірний и піднісь ёму ажъ дві чашки чаю солодкого, та пресолодкого, усе таки, дякуючи за ёго правду и честную душу. А тутъ-же мерщій пославъ знайти приказчика зъ ключами. На силу дето ёго знайшли. Хазяинъ выхопивъ ключи, засвітивъ лихтарь, та, сівши на дрючки, мерщій до лавки.

Підбігъ, оглядівъ ажъ такъ и ё! Ні одинъ замокъ не замкнутий! Почавъ клікати Дениса, а Дениса и духу нема!

Мабуть, що вінъ и сидівъ усе біля лавки, та якъ побачивъ хазяина зъ лихтаремъ—догадався, що сё щось не даромъ, такъ и притаївся тутъ де, и не озывався, дожидуючи, що зъ того буде.

Хазяинъ ускочивъ у лавку.... Слава тобі Господи! Усе ціле, усе благополучно!—Злодій ще не починавъ по́ратися. Мабуть дожидавъ глухон півночі. Позамыкавши уже самъ усі замки, якъ слідовало, тутже изъ сторожівъ нанявъ двохъ, щобъ відъ ёго лавки не відиходили черезъ усю нічъ, вернувся на хватирю.

И що то вже дякувавъ Трохимові! Ажъ поцілувавъ ёго, що відвівъ відъ нёго таку біду и за-здалегідъ сказавъ про таку напастъ. Далі вынявъ цілкового, и давъ ёму, и каже: «не по полтиннику на день буду тобі давати, а відъ сёгодня по цілковому. Отпускатому, — награжду какъ самъ знаю за то, що ты есть честный чоловікъ. Старайся и уперёдъ; що замітишь, що почувешъ, — заразъ мині сказуй! Теперь не ходи до лавки, щобъ тотъ безділникъ не зробивъ тобі якого худа. Тамъ ё калавурні.»

Якъ же почули уранці, що ажъ три лавки обікрадено, такъ тоді хазяинъ ще білшъ дяковавъ Трохимові, що остерігъ ёго. — «Було бъ, каже, се и мині. Тамъ же, хочъ и багато узято, та не на велику суму; а у мене хочъ бы и не багато чого потягнувъ, такъ усебъ тисячівъ на яки десятки.»

Трохимъ такъ таки и думавъ, що зъ злодіями певно бувъ Денись. — «Господи милостивый! — дума собі: — якъ-то швидко чоловікъ розледацівъ! Якій бувъ бравый парень, такъ що лучшего ёго и не треба, а теперь зовсімъ збезділничався!» и після тієї ночі, вінъ ёго и не побачивъ вже

Разъ, сидить Трохимъ біля лавки, дивиться: ведуть рештантівъ; и по переду, и по заду ихъ, салдаты зъ оружжями. Приглядається Трохимъ, ажъ межъ ними йде и Денись. — «Доживсь чести! — подумавъ Трохимъ, и ста-

ло ёму жалко земляка. Підбігъ швиденько и подавъ ёму що тамъ лучилось на ёго заключеніе. Щожъ Денисъ? глянувъ быстро, бачить що се Трохимъ, — якъ заскригоче зубами, а очи мовъ запалали; якъ кине ту милостыню геть, и сказавъ: — «Щобъ було ты лучше пропавъ, чимъ мене бачити у такій нарузі!» и пішовъ собъ, не оглядаючись.

Розказавъ се Трохимъ хазяинові, а вінъ и каже: — «Переловили тихъ усіхъ, што лавки обокрали, узяли и нашего Дениса. На нёго доказують, што онъ зъ ними за одно и хотель навести на мою лавку, такъ онъ ні учомъ не признається.»

Покінчали ярмарокъ. Розсчитались усі, хазяинъ розсчитавъ и Трохима, и, на усякій день даючи ёму по цілковому, при прощанні, давъ ёму ажъ сто рублівъ и каже: — «озми, Трохимушка! Ты мнѣ на десятки тысячей спасъ; благодарствую тебѣ.»

Огъ уже Трохимъ зрадувався! — Та и якъ же пакъ! Скільки вінъ грошей принесе до дому! Зъ роду не зароблявъ по стійки! Спасибі, що хазяинъ давъ золотими, такъ ихъ можно такъ заховати, що ні загублю и ніхто не примітить, що въ мене вони ё; а цілкові окроме положу. Огъ, узявши, золоті позашивавъ у онучу; а срібні якн були цілкові и полтинники и мѣлочъ усяку, та позашивавъ у полусвітій, такъ що и пізнати не можно було, ще ё при нёму гроші.

Зібравшись, такъ и пішовъ зъ губерніи и не куды жъ, якъ прямо до дому. — «Чого вже по другимъ мѣсяцямъ ходити? — дума собі дорогою ійдучи: —» Спасибі Богу, заробивъ добре, буде зъ насъ зо всіхъ. Заразъ куплю

шкапу, справлю візь, и пійшовъ лучшій заробітокъ, чимъ вѣдъ пійшого! Жінці накуплю лёну, нехай пряде; нехай наньмычку наньме; у двохъ бѣлшъ нароблять. Матері буду усёго постачати, чого забажа! Нехай, коли досе бѣд-калась, нехай на старости у роскоші поживѣ. Дѣточокъ приодягну; на зѣму дровецъ роздобуду и усёго придбаю, и будемо жити, гадки не маючи.»

Сердешный!

Ійдеть вінъ такъ собі; ійдеть, поспішаючи до дому, щобъ радѣсть имъ принести, що Богъ счастья давъ и вже верстѣвъ зъ пятьдесятъ zostалося ійти до села свого . . . якъ зиркъ! . . . догана ёго . . . хто-жъ?—Денись!—Якъ узрѣвъ ёго Трохимъ, такъ и руки и ноги опустилися, и у животі похолонуло, сердце такъ и трепечеться, и душа що-сь не добре почула. Не зійтись зъ нимъ не можно: по одній дорозі ійдуть; пійти швидче, щобъ не нагнавъ, поки до села; а у селі можно пересидѣть день, поки вінъ далеко зайде, такъ Трохимъ-бо, стѣлки пройшовши, вже притомився, и якъ-бы ні поспішавъ, Денись ёго нажене, бо вінъ здоровѣшій и привышній бѣлшъ ходити.

Бачить Трохимъ, що нічого робити, подумавъ:—»Щожъ? Божа воля!—не буду зъ нимъ ійти—буду собі окромі держатись; буду приставати, не поспішаючи зъ нимъ; то вінъ и вѣдвѣяжеться вѣдъ мене!

Ійде-ійде, якъ ось Денись и наздогнавъ ёго: вдаривъ по плечамъ и каже:—, Здоровъ, товаришу! Не втікъ вѣдъ мене? Здоровъ, Денисе, де се ты взявся?

—» А ты думавъ, що Денись вже ставъ бездѣльникомъ, пійде на каторгу; такъ отсе швидче бѣжишъ до дому розказати про мене, що я попався!»

— «Госпідь съ тобою! Яка мині нужда до тебе? Я й самъ жалковавъ, побачивши тебе у такій нужді. — »

«Жалковавъ? ты?»

— «Далібі́й, що жалковавъ. Ні́ ты мині́ ні́чого, ні́ я то́бі ні́кдѣ́лы; такъ чо́гожъ на́мъ? — Скажи́ мині́ на ми́лость, якъ ты́ выкру́тився?»

Тутъ Денись такъ глянувъ на Трохима, що у того усі́ жижки задрі́жали и у душі́ похоло́нуло. Далі́ и каже: — «вы́кру́тивсь? — Ко́лы-жъ на мене́ на́прасно сказа́ли? хи́ба не́ бу́ва на чо́лові́ка на́говори́въ?»

— «Якъ-то безъ того! — Ты́ жъ мене́ повесе́ливъ, що́ ты́ не́ бу́въ зъ ни́ми. — »

«Хи́ба-жъ я злоді́яка я́кій? Га?» грі́зно крикнувъ на не́го Денись.

— «Та хто́ про тебе́ та́ке дума. Згля́нься на Бо́га!

И за́мовкли обы́два, и мовча́ть, и і́дуть у купи́.

Геть-геть, Денись в́пья́ть и оді́звався до Трохима, та та́кимъ стра́шнымъ го́лосомъ, не́наче зо́всімъ не́ в́и́нь: — «Ты́ думає́шь, ще́ я че́резъ тво́и за́мки про́павъ?»

— «Че́резъ я́кі за́мки? — »

«Че́резъ та́кі, що́, думає́шь, я ні́чого и не́ знаю?»

— Бо́гъ зъ то́бою! Я́ ті́лки чу́въ про́ сі́ за́мки, та́ й забу́въ зара́зъ.

«Забу́въ?! — Забу́дешъ и спра́вды.» И в́пья́ть за́мовкли.

І́дучи та́къ довге́нько, пере́ходили че́резъ не́вели́ке се́ло. Трохи́мъ тутъ ма́в зна́когого и хоті́въ бу́ло за́йти ві́дпочи́ти. «Не́ тре́ба се́го! — » в́же крикнувъ на не́го Денись, а плохенькі́й Трохи́мъ и послу́хавъ ё́го, боя́чись, що́ якъ в́и́нь бу́въ про́тив не́го у тро́е здо́рові́шій, та́къ що́бъ не́ зроби́въ я́кого ху́да. Та́къ дума́въ со́бі Трохи́мъ: —

«Не буду ёго сёрдити; буду піддаваться, нехай вередуе ажъ поки до своихъ місць дійду; тоді викручусь відъ него.»

Перешедши те село, Денись звернувъ зъ дороги геть підъ лісокъ и Трохима покликавъ за собою.

«От-тутъ відпочинемо! — сказавъ сідаючи Денись підъ грушу. — » Давай, чи ё що въ тебе? такъ пообідаємо, або пополуднуємо.»

— «А що въ мене є? — сказавъ Трохимъ и доставъ изъ торбинки хліба, тарані скілки та огірочкивъ.»

Денись доставъ изъ за халивы ніжъ прешрашений. Трохимъ, якъ побачивъ ёго, такъ морозомъ обдало. Денись розпорядкуе; мовъ самъ усе придбавъ: хліба відрізавъ собі попереду, а далі ткнувъ шматокъ и Трохимові. Тежъ и тарані собі лучшою узивъ, а де що и огіркивъ кинувъ, мовъ собаці, Трохимові. Сей усе терпить и мовчить, та дума: «Донеси мене тільки, Господи, до дому. — Цуръ тобі и зо всімъ! знати тебе не хочу!»

«Знаешъ що, пане брате? — найвишись, ставъ казати Денись — Цуръ ёму у день йти. Будемо у день віддыхати; бачъ якъ душно! Нічыю більшъ пройдемо, и далше станемо. Якъ от-се відпочинемо, а вечеркомъ зорею, та холодкомъ нічыю мотнемось, такъ мы після завтра и дома будемо. Лягай, та спочивай, поки до вечера.»

Лягли хлопці. Заснули добре. Надъ західъ сонце; прокинулись; пополудновали — и усе таки трохимови харчи — и пішли.

«У тебе, бачу, и нема нічого для дороги? — спытавъ Трохимъ.

«А де я у чорта що озьму? Коли що й заробивъ було чого трохи, такъ изтрясь, у тїмъ анахтїмскїмъ острозі сидївши; а заробити бїлшъ, ты не давъ. А було бъ и на твою долю. Гадки-бъ не мавъ!» —

«Ты минї, Денисе, на вдивовижу! Чи такїй же ты бувъ у насъ у селъ? Се ты, ходивши по усїмъ усюдамъ, набрався такого духу!»

— Цить, мовчи, не твое дїло! —

И замовкли, и їдуть.

Черезъ скїлки тамъ пройшовши, вже Денись впять и обїззався: —» А що, товаришу? Попередъ усєго жїнцї розкажешъ, а тамъ и до головы пїйдешъ, и по усєму селу будешъ проповїдовати, якъ Денись Лискотунъ хотївъ лавку обїкрасти, и якъ ты остерїгъ хозяїна, и якъ Дениса зъ острога пїдъ калавуромъ водили къ допросу.»

—» Нї, Денисе! не знаешъ ты мене. Се страшнє дїло, щобъ про кого таке розказовати. Нехай тебе Богъ у симъ дїлї простить; а ты покаєшся и покинешъ скверне таке дїло. Щожъ? спїткнувся, тай схаменувся. А розказовати не мое дїло. Не тїлки жїнцї; я й самъ молю Бога, щобъ я забувъ про се; бо, кажу, ты покаєшся.

«А якже? Вїстиме дїло, що покаюсь. Такъ и почну молебнї наньмати. Такъ грошей бо нема, не добувся: хиба ты минї даси? А що, Трохиме! Скажи по правдї: багато тобї хазяїнъ давъ за те, що ты про замки єму обьявивъ?»

— «Та не яжъ то обьявлявъ; винъ сїмъ дознався. —»

«Та якъ собї тамъ знаешъ, а вже вїрно давъ таки що не-будь.»

— «Давъ награжденїя, вїдпускаючи, цїлковихъ зъ пару.»

«Та заробітнихъ. Такъ скільки несешъ до дому?»

— «Хто его зна! — казавъ Трохимъ, а самъ такъ и труситися, боятися; бо нічъ, ихъ двое и Денисъ здоровійшій ёго. — Я таки гараздъ и не лічивъ; зложивъ, та й пішовъ.»

«Мабуть багато, що ніколи було й перелічити? — Чи поділилися-жъ зо мною?»

— «Що-бъ то якъ? —»

«Такъ якъ ділются, пополамъ. Чи, може, усі віддаси? Отъ сподать-бы парень бувъ, якъ бы усі віддавъ!»

— «Що се ты, Денисе, говоришь? — Ледве вже промѣвивъ Трохимъ, бачачи, до чого вже діло доходитъ.

«Та ну, пуръ тобі и зъ твоїми грїшми — що, мабуть, у тебе ихъ до сына, що такъ злякався. Ты ще й се розскажешъ, що я, дорогою, мавъ тебе обідрати.»

— «Та зділай милость, не думай такъ про мене, Денисе! я тобі казавъ, що нікому не скажу, и побожусь усімъ, и заприсягну. —»

«А ну побожись.»

И Трохимъ почавъ божитися такъ, що ажъ страшно було слухати.

«А заприсягни!» — каже Денисъ и подавъ ему жменю землі.—зійжъ от-сю усю.»

Трохимъ, якъ зъ щиримъ сердцемъ, не боячись нічого, и думаючи таки, щобъ нікому ні слова не розказати, зійвъ жменю землі, усе потроху ковтаючи.

«Ну такъ, теперъ товаришъ. Теперъ певень и я.»

От-такъ-то Денисъ усе заїдався зъ Трохимомъ. Чого небудь, то й прив'яжеться, Трохимъ-же, якъ бувъ собі

плохі́ншій, той усе подавався и таки не безъ того, що й боявся ёго, щобъ чого не зробивъ ёму худого.

Тутъ йшли нічъ, ранкомъ скілки прійшли, тутъ сонечко ще не дуже и піднялося, а вже стало кріпко пекти, то вони звернули у лісокъ, та й полягали спочивати.

Якъ піднялося сонечко, що то вже жарило! Ні вітеръ не дихне и ніщо не колышеться, такъ-такъ що ледве дихати можно. Наші хлопці хоч и заснули було, такъ не можно ніякъ и улéжати! Якъ припече сонце, такъ місьця не знайдуть. На взлісьї сонце е, жарить; такъ вони за́дуть у гу́щїню, такъ тамъ ще й гіршъ; ні відкіль прохолоды ні якои, тілки що зъ верху палить и малесенькій вітрець не проходить. Знайшли воду, не віді́пьються; тяжко вже имъ и дихати! Выкопають коженъ собі ямку; приляже туды, то трохи ёму и легше можно холодомъ трошки дихнути. Зогріються и тутъ, переходять на друге місце; та такъ виморились, такъ знемоглись, що не задумають и поворохнутися. Цілісенькій день ні хмариночки-жъ-то.

Ажъ-ось дуже къ вечеру, жара затихла трохи, товариши наши піднялись, здохнули слободнішъ, поїли чого було и пішли.

«Якъ не полінуємося—каже Трохимъ:—» то світомъ и дома будемо. Відъ сёго ліску до нашого села тілки двадцять верстовъ.»

— «И велія милость що будемо. — сказавъ Денись. — тілки не відставай; ты усе пристаєшъ. Поспішай.»

Отъ якъ идуть, и верстовъ сімъ учистили зъ полудня—стала показуватися мовъ сті́на чорна; дали́ відъ неї

стали відділятися. мовь клубки густин хмары зь золотими, видь сонця, кругами. Клубы выються, до купы збираються, и стіна усе выпиченько підбирається. Сонечко за тучу сховалось зараньне, и птиця стала збиратись и чого-сь жде на себе. Самчики сзываютъ самочокъ и якъ можно спінать, у кого ё дїточки, такъ до нихъ; а которі собі гулящї, такъ полетїли ховатись. Де далї, де далї — усе зтиха, нї травка не колышеться, усе чого-сь жде великого, страшного! Далї стало и гуготїти далеко — далеко, мовь клокоче море, або гуде великій вітеръ зь далеку, або сила велика людей найзжа, що ще здалеку земля підь кїньми стугонить. Блискавка одна тїлки и показується, а сонечко зовсімъ зайшло; хмары зпустились такъ и не видно нічого.

«А що будемо робити? — ставъ казати Денись. — якъ мы піїдемо? — Скоро зовсімъ буде темно. Страшно безъ дороги йти.»

— «Ажъ онъ маячить лісокъ! — сказавъ Трохимъ; — поспїнаймо туди.»

«Де лісокъ? Я нї ёго, и нічого не бачу.

— «Онъ якъ блисне блискавка, такъ видь дороги на праву руку. Ходїмъ мерщїй; усе темнїше становїтся.»

Вони поспїшають. Піднялася и стіна. Стало зовсімъ темно. Поки не блисне, то нічогоїсенько и не бачуть передь собою. Стіна густа, чорна, страшна надвинула и простяглася видь сходу до заходу сонця, и изъ усіхъ мїсць блискавка знай блеска. Грімъ гуде зь переливомъ, мовь де по горахъ громадне камїня качають и инше, мовь упаде, стукне, та й замовкне.... а тутъ луна и загрехотить по усїму небу, по усїмъ куткамъ сієї вели-

кон хмары. Замоккнеть-же гримъ, такъ чуте щось гуде-
клекоче, бурлить страшнѣйше самого грому!... А бли-
скавка безперестанно! И якъ блисне, такъ пѣсля неи
пуще нічого не видно.

«А де-ты, Трохиме? — казавъ, дрижачи Денись. — »
Озми мене за руку, та веди, я швидко впаду. Нігъ не
підволочу.

— «Держись за мене. — каже Трохимъ. — Тутъ вже не
далечко. Вони вѣдъ блискавки видно. — »

«Та я бо сіен блискавки боюсь. Охъ, колибъ швидче
до лісу!... Бачъ яка страсть іїдетъ! — Ось и дощикъ....
Ой швидче, швидче, поспішай.

Зо всѣмъ повисъ ёму на руки Денись; и Трохимъ самъ
утомився, и ёго волоче; черезъ велику силу дотацивъ ёго
підъ густе дерево, положивъ и самъ звалився....

Тутже и усе туча надвинула якъ разъ надъ той лісъ
и усюди небо покрыва якъ саме чорне сукно; хочъ скіль-
ки хочъ дивися, — нічого передъ собою не побачишъ
ніякъ! Заревѣла прешрашенна буря, шумить підъ небе-
сами, носиться по полю, унірається у лісъ, преть ёго,
мовъ зъ мѣсяця хоче ёго зпихнути и зомняти бвсі. Голяки
трїщать, ламлются, падають... тутъ щось страшно за-
гуло, ажъ свѣтитъ на увесь лісъ, гримъ покрыва... и
разомъ геть!... впадо ажъ земля здрогнула!... А тутъ гримъ
якъ загремотить, и впасть земля задрїжала!... а тутъ впасть
такій же свистъ, и шумъ, и впасть щось-то впадо, за-
трїщало!... То буря порветься... вікові дубы валя мовъ
прутьтя! Якъ же хлыне дощъ и вже не іїде, а лье. По
лісу шумить, зъ горы біжить річками, клекоче... и
вѣдъ нен, и вѣдъ бурї що бушуе, и вѣдъ грому, що

такъ и розривається надъ головами, шумъ такий и грохотъ, що страшно и згадати!... А тутъ блискавка червонимъ огнемъ очі засліпля!... Именно преставленіє світу!

Денись ні улежить, ні усидить, и не постоить на одному місці. Ходить, перебіга зъ підъ-одного дерева підъ друге, руки ломить, самъ себе не тямить!... Трохима, Трохима! Ты спишъ, не боишся нічого!» такъ голосно зо страху сказавъ вінъ.

— «Ні, я не сплю, тай не боюсь нічого.

— «Грімъ убьетъ!»

— «Воля Божа. Я се знаю, та хочъ и лежу та молюсь Богу.

«Хиба-жъ вінъ и помилує, якъ ему молитися?... Ухъ! якъ затріщало у ліси впять!..

— «Помилує, тільки покайся....»

«Якъ покаятись такому грішнику? Якъ мене Богъ може простити?»

— «А щожъ?—Кайся відъ щирого сердца, твои гріхи не яки великі? ты такъ грішенъ, якъ и усякъ чоловік.... Господи! Що се?»—

Тутъ вони впали обы-два на вколішки!...

Огнена стріла прорізала усе небо и якъ окомъ моргнути вдарила у те саме дерево, підъ которымъ попередую стоявъ Денись и от-се прийшовъ до Трохима. Дерево превисоченне було,—ёго такъ до половини у мілку щепу розбило и усі гілля стерло и зм'яло, такъ що и сліду ихъ не зосталось.

На силу піднявся Денись! а се відъ нихъ, де вони стояли тежъ підъ деревомъ, було не білшъ якъ саженівъ зъ десятокъ.

Очунявши трохи, ухопивъ Трохима за руки и ставъ прохати:» ходімъ, ходімъ, відсиля! тутъ насъ Богъ побье!»

— «Куды-жъ мы заховаємось?—каже ёму Трохимъ:— бачъ яке лихо по усему лісу?—от-то грімъ запаливъ дерево; бачъ горить? Ад-же и далеко відъ насъ; тай по усему лісу така халепа!—»

«Ой страшно, страшно!—Ато хто сидить, та дивиться на мене?»

— «Богъ зъ тобою! нема нікого. Молись лучше Богу. —»

«Мене и Богъ не помилує! Ты думаєшъ я такій?... Охъ, лице запалило!»

— «Помилує, молись, кажу, та кайся. —»

«Де вже мині покаятись?—Я той, що васъ обкрадавъ.... не було другого злодія у селі.... се мое діло!—Мене підводили други... Я обкрадавъ васъ усіхъ.... передававъ цыганамъ, москалямъ.... бравъ гроші, та богатівъ.... лавки обікравъ.... вивертівся!—Хотівъ и тебе такъ, якъ от-того, що сидить и дивиться грізно на мене.» Такъ казавъ, не тямлячи нічого, Денисъ, и бьючи себе у груди кулаччамъ.

Тутъ разомъ якъ оссяє ихъ блискавка, якъ хрясне грімъ, мовъ небо на нихъ впало!... обы-два впали нечувствено. Трохимъ, підшльвівши водою відъ дощу, трошки очуствовався, бачить: Денисъ біга коло него, руки лама, блідний якъ смерть и, не тямлячи самъ себе, кричить:—» Я не тілки злодій, я й душегубецъ!—зарізавъ нищого.... мавъ грошей у него знайти.... одержу свою закровавивъ.... а вінъ он-де свариться.... Господи! и ты мене не помилуєшь?—»

И ставъ бігати якъ не о своєму умі. Спомігся трішки Трохимъ, піднявся на ноги, ставъ ёго розговорювати, щобъ прийшовъ у чувство.

Ні, — кричить Денисъ — мині Богъ смерть дасть.... мене грімъ убьє.... Я злодій!... я прикидався добрымъ, на другихъ пеню зводивъ, тебе мавъ зарізати, щобъ ты про лавку у селі не розказавъ.... теперъ кажи. Ось-ось мене Богъ вбьє; розкажи усімъ, якій я.

— «Та Богъ зъ тобою, Денисе, що се ты думаєшь? повѣрь не мині — Богу святому, що якъ я побожився, такъ и не збрешу; буду держатись присяги, и тебе не попрекну ні у чімъ. —»

Тутъ же Трохимъ ёго разважує, а тутъ грімъ такъ и рокотить, а блискавка ажъ очи палить! Якъ стукне, якъ грякне, якъ ляснє, якъ затрищать дубы, якъ запалє де верхъ деревні якои, якъ шарахнуть гілля, — тутъ Денисъ и стане він-ума, и вінъ своє розказує, що вінъ душегубецъ, злодій, прикидався добрымъ и усе таке. Далі пристається ёму старецъ, що свариться на нєго; и вінъ почне розказувати якъ убивъ ёго, и усе каже Трохимові: усімъ, усімъ се розкажи: нехай бережуться мене.»

Гремівъ, торохтівъ грімъ, далі ставъ зтихати, бо туча вже перейшла. Затихъ и дощикъ; тілки блискавка не давала нічого розглядіти; далі и та усе потрошку, усе тихше, усе менше, далі вже блиска тілки здалеку.

Роздивився Трохимъ, ажъ вже стало на світъ заніматись. «Ходімъ, каже, Денисе! вже мы недалечко відъ свого села. Ходімъ швидче.»

— «Братіку, Трохиме! — каже Денисъ, не сходячи зъ місця, — боюсь ворухнутись! Усе мині чується грімъ,

усе мині бачиться той анахтемській старець! Трохимочку, голубчику! Не розказуй нікому нічого!»

Вп'ять Трохимові треба божитися; сяк-такъ розговоривъ ёго, пішли.

Що досвіткомъ, що вже й сонечко зійшло, йдуть и усе посипішають. Денись черезъ усю дорогу хочъ бы пару зъ устъ пустивъ, усе задумавшись йде, — далі якъ крикне: — «А лучше бъ мене грімъ убивъ!»

— «Богъ-зна-що ты споминаешъ! сказавъ Трохимъ и глянувъ на Дениса, та ажъ злякався: очи якъ жаръ горять, и самъ розлютований мовъ звірь якій. А усе розговорює ёго: будь веселенькій, каже, вже тілки п'ять верстовъ zostалося; се вже наше поле.»

«Тілки п'ять верстовъ? — Тілки не видно якъ зъ кимъ-небудь повстрічаємся и мене віддаси. Пропадай же ты одинъ!» Та зъ симъ словомъ тамъ и поваливъ Трохима, и насівъ ёго.

— «Богъ зна . . . що ты . . . Денисе, робишь? — сказавъ, стогнучи, Трохимъ підъ Денисомъ; далі ставъ проситись: — пусти мене, братіку, голубчику, соколику! Ей-велике слово, нікому нічого не скажу! Возьми собі мои усі гроши що тутъ зо мною, тілки не губи души своєї и моєї! Не сироти моїхъ діточокъ, не вбивай за живота жинки; на кого моя старенька матінка зостанеться? Братикомъ, батькомъ ріднымъ буду тебе цілий вікъ звати! — Не дай мині безъ покаєнія вмерти! — Дай-же мині хоть часиночку Богу помолитись!»

«Помолишся и на тімъ світї! лютуючи якъ звірь казавъ Денись, одною рукою держучи руки Трохимови и коліномъ его надавивши, а другою рукою достаючи

изъ за халавы нїжъ свїй; такъ якъ нї поспїша, не зправиться однією рукою. А Трохимъ знай проситься; здыхнувъ и каже: «Господи милостивый! . . . Не несе Богъ нікого, щобъ хто свідітелемъ бувъ моєи безвинної смерти!» Тутъ підкотилося «перекотиполе» відъ вітру и до самого ёго. Вінъ глянувъ жалібно, та й каже: — «нехай се перекотиполе буде свідітелемъ, що ты мене безвинно погубляєшь!

— «Нехай свідѣльствує скїльки хоче. Знавъ же на кого и послатись!» казавъ, регочучись Денисъ и рознімаючи нїжъ зубами, той нїжъ, якимъ усю дорогу краявъ Трохимівъ хлїбъ и пропитувався.

«Господи милостивый! прїйми мою душу! . . жиночка . . . дѣточки тату

Денисъ змахнувъ рукою . . . хотївъ щось регочучись сказати . . . такъ Ангель Божїй, щобъ не дати ёму у сей часъ насміятись, хлынувъ ёму у ротъ братовою кровію и, принявши душу безвинного праведника, понїсъ їн прямо на небеса.
.

Прибїгли двое пастухівъ відъ череди и обьявили головї, що у такімъ и такімъ мїстї лежить зарїзаний чоловікъ; а хто? Вони зъ ляку и не роздивились. Голова заразъ самихъ надежныхъ людей пославъ, щобъ біля того зарїзаного каламурили, и щобъ нї сами до нёго не підходили, и нікого не допускали; а стане хто нав'язуватись, або щбъ такеє робити, або казати, то ёго, якъ подозрительного, узять и до волости привести. Тутъ же написали лепортъ до земскаго суда объ такімъ случаї, що *скоропостижно вмершїй, зарїзаний чоловікъ, по имени и прованїю не*
6*

извѣстный, лежить благополучно на тѣмъ самимъ мѣстѣ, де ёго смерть постигла.

Де-яки зъ хазайства пішли зъ села на заробітки и ине не повертались до дому, та жинки ихъ и нічого, и нужды нема. Трохимова жъ жінка и мати . . . : що-то! — почувши обѣ симъ, у водинь голосъ крикнули: — «Охъ, лишечко! Се жъ Трохимъ, певно Трохимъ!» и за-здалегидь стали голосити. . . . Сердце звѣстку подало!

Що то вже вони просили голову, щобъ подозволивъ піти оглядіти, и коли вінъ, такъ хорошенько ёго обмыти и вбрати, а коли можно, и до дому привезти — звѣстно, жиноче діло: вони не знають порядку. Голова — и не дай Боже нікому и підступити, кріпко-на-кріпко запретивъ, поки судъ не ввійде и не розв'яже ёму рукъ!

Ажъ ось, на другій день явився у село и Денись. Та що-то одягний! Ище лучче усе собі посправлявъ, у чимъ по-переду ходивъ. Весельй, говорливый, жартуе зъ усіма, кого постріча. Бачить, що люди зіходяться усе до волости, и вінъ туды. Ему й розказують, що знайшли зарізаного; а вінъ заразъ и не зтерпівъ и пытається. — » щожъ ёго жінка та мати кажуть?»

— «Чи?—» дивуючись пыта ёго голова.

«Ад-же вы... чи хто пакъ казавъ?... що кажуть то Трохимъ?»

— «Ще незвѣстно и никто зъ насъ обѣ тимъ и не думавъ, не те що казати. Чи мало ихъ повыходило зъ села на заробітки? Може ще и не нашъ.—»

«Хто ні есть, нехай собі лежить, поки зведемо—сказавъ, сміючись, Денись. — А хто зарізавъ, свідітели скажуть.»

Де-які молодці тут були, та ажъ зареготались и кажутъ:—» О, щобъ тебе зъ Денисомъ! Вже хочъ що, а латку и приставить. Дежъ таки у чистому полі свідітели? Вже коли порався, такъ самъ на самъ....»

Ажъ ось дзвоникъ. Самъ справникъ прибігъ, и заразъ крикнувъ:» Гдѣ мертвое тѣло?

— «На місті, ваше благородіє!—одвітъ давъ голова.

«Писарь! отбери понятыхъ честныхъ людей, возьми зъ нихъ присягу и веди до тѣла; я сей часъ буду. Голова! йди за мной.»

Увїдши голову у хату, защепнувся и ставъ ёго розпытувати, чи нема на кого якого сомнінія, хто що казавъ при сѣму ділі.

Голова якъ мавъ Дениса за честного, то и не сказавъ, якъ вінъ було проговорився, и не забризкавъ ёго. Такъ и зосталося.

Підїхавъ и лікаръ; заприсягли и поняті. Справникъ побачивъ межъ ними Дениса и каже:—«Зачімъ-же въ понятіи, та такого молодого парня поставили? Тутъ надобно добросовістныхъ стариковъ.

— «Се, ваше благородіє—казавъ голова:—хочъ и молодъ чоловікъ, а у насъ зъ стариківъ нема такого розумного, розсудливого, понятливого, и якъ-то усе умно розбере!»

Се жъ голова казавъ справникові тихенько, самъ усе поглядаючи на Дениса, а той и бачить. Якъ же справникъ почувши се відъ головы, сказавъ голосно, и собѣ дивлячись на Дениса:» Хорошо, подавай ёго сюда!»—то сее почувши, Денисъ кріпко поблідъ, а справникъ и за-примітивъ, и бутсімъ и нічого.

Зібрались усі до місця, де лежало тіло; справникъ велівъ понятимъ свідітьствувати, чи нема боевыхъ знаківъ?

«Та нема!» — гукнувъ Денисъ, здалеку стбачи. — «Де вони будуть? Тутъ разомъ рїзонуто ножемъ, та й аминь?»

Справникъ замїтивъ и се, и мовчить.

Оглядаючи, знайшли, що полы у свиты на кїнцяхъ повырїзованї, и якъ біля того знайшли гривеничокъ, такъ и догадались, що у свитї були гроші, та вынято. Якъ же роззули чоботы и онучї, то и знайшли зашитыхъ ажъ пять золотыхъ. Тутъ Денисъ овсі забувся, та ажъ скрикнувъ: «бачъ, и не признався!» Та сказавши се, схаменувся, зырнувъ, ажъ справникъ на него пылно дивится, — такъ вінъ и не знавъ куды ёму очі діти: заморгавъ, поблїдъ, та швидче межъ народъ . . . Справникъ ще змовчавъ.

Якъ ось настигли жїнка и мати Трохимовы; за ними ученився и хлопчикъ ёго по шостому году. Ще й не дійшли гараздъ, а вже жїнка и пізнала, и крикнула: «Трохиме, Трохиме, мій Трохимочку! . . .» и припала до нёго зъ матїрю, а хлопчикъ, звїстно дитина, плаче, та кругомъ его облазить та дивится.

Справникъ було повелївъ вдївести ихъ, щобъ не мїшали діло робити, а далї и сказавъ: — «Пускай они ёго оплачуть. Кровь не вода. Мы свое дїло успїемо зправити.» И ставъ біля нихъ зъ лікаремъ, а Денисъ, якъ то привикъ хвастати, що усе пепередъ усіхъ и усе-бъ то до навівъ рївнятися, такъ и теперъ ставъ по-біля справника.

И якъ-же то дуже голосили и жалїбно приговорювали надъ Трохимомъ! Мати каже: — «На кого ты мене, мій

сыночку, лебедику, покинувъ, пішедши на заробітки? Хто мене, стару, немошну, догляне? Лучче бъ мені смерть заподіяно! и усе такє. А жінка приговорювала: — «Промовъ, мій Трохимочку, хочъ одно словечко! Дай мині порадоньку: якъ мині, безъ тебе, зъ дітками бути?—Промовъ слово, скажи хто розлучникъ нашъ? Покажи, чи не було якого свідітеля, якъ тебе замучували, якъ ты душу Господу віддавъ?

«А се, мамо, що? — крикнуло хлопья, граючись зъ чимъ-то, що выняло зъ батьксови руки.

Справникъ почувши се, сказавъ Денису, що край ёго надувшись та на бакирь шапку маячи стоявъ: «посмотри, што тамъ такое и покажи сюда.»

Денись пійшовъ, вынявъ, подивився, здригнувъ увесь, зомнявъ у руці и кинувъ геть. Самъ-же то поблідъ — поблідъ якъ стіна!

«За чимъ ты бросивъ?—крикнувъ на нёго Справникъ:—што тамъ такое? Покажи сюда.

— «Та се нічого, ваше благородіє! се такъ. . . . бурьянъ.» каже Денись, а самого мовъ лихорадка трусить.

«Какой бурьянъ? — покажи сюда!»

— «Бурьянъ, такъ, трава. Мабуть, якъ покійникъ вмиравъ, такъ за траву ухопився, такъ вона у нёго у руці и зосталася. —»

«Та какая-жь то трава? Покажи сюда.» Такъ допытывався справникъ, бачачи, що Денись ні зъ за того, ні зъ за сёго, усе білшъ—усе білшъ мішається.

— «Та такъ не... пере.....коти.....поле. —» ледве промовивъ Денись.

Тутъ хлопья ухватило перекотиполе, що якъ на те прикотилося туды ихъ багацько, тай показує Денисові и каже зъ дуру:—«Ось, дядьку, ще таке! Ихъ багато коло тата. Вони мабуть бачили усе.....»

«Брешишь! крикнувъ Денись, відпихнувши хлопця відъ себе, и вже не тямлячи що й казати! Такъ то вже у нёго Богъ и розумъ віднявъ и языкъ попутавъ!...

— «Полно!» — крикнувъ Справникъ: — «говори теперь усю правду. Ты знавъ, що на мертвому побойвъ нема, ты жалкувавъ що вінъ не признався объ золотыхъ, теперь боишся перекотиполя! Говори, чего ты боишся его? Расскажуй, какъ дѣло было!»

Денись и сюды и туды, и відбріхуватись бы-то, такъ справникъ на усякому слові такъ ёго и пінйма; и тілки що покаже ёму перекотиполе, то Денись такъ и затруситься, и помертвіє. А далі—нігде дітись!—у овсімъ повинився: за віщо, и черезъ віщо, якъ вінъ зарізавъ Трохима; якъ той, сердешный, здався на перекотиполе; якъ, утікаючи відтіля щоби обмыти кровь, усюды по полю чіплялося ёму за ноги перекотиполе. И якъ бы не воно теперь, та не хлопья зъ нимъ у вічі прилізло, то може-бъ ще и одбрехався.

«Такъ вотъ какой онъ бездѣльник!» — сказавъ Справникъ, а далі напавъ на Голову, и каже:—» Какъ ты смієшь, голова, назначити у поняті такого ледачого?»

— «Щожъ, ваше благородіє!» — приступивъ Голова, а за нимъ и усі поняті, усе старики, сиді та честні. —» Вінъ въ насъ честна душа—нікому нічого. Колибъ усі таки були, тобъ и добре було! —»

«Не було-жъ у васъ, у селі, якої шкоды, и на кого вы думаете?» зпытався справникъ. . .

— «Щожъ? — сказали люди: — «хочъ часомъ и була шкода, такъ се не вінъ. Якъ обіськовали, такъ вінъ було де самъ ворівськїй вещи знаходивъ. —»

«Говори, признавайся, это твое дѣло? крикнувъ Справникъ на Дениса.

Той якъ затрусився, и повинився у вовсімъ, що якъ почавъ зъ курей красти, та бачачи, що грошики перепадують, такъ вінъ и далшъ; якъ зазнався зъ москалями, що великі промышлы робили, и по усімъ усюдамъ крали, та зъ цыганами прирожденными злодіями; якъ, и де зъ ними и кого обікравъ,—усе розказавъ; далі якъ и старця немошного зарізавъ, надіючись у нѣго грїшми поживитися; усе до чиста розказавъ, и якъ на другихъ пеню зводивъ.

Люди, слухаючи єго, такъ и вжахнулись, та ажъ обѣ-полы руками вдарили и кажуть: — «Хто жъ на нѣго надіявся, що воно таке ледащо? Мы думали що єго розумнішаго, моторнішаго и честїішаго и у селі нема, а воно ось яке виявилось! Самый первый злодїй, мошенникъ и душегубецъ!»

«Хочъ люди, не знаючи, и думаютъ про кого, що вінъ е добрый, а коли бездїлничка и кінці хова, то Богъ єго хочъ не скоро, а завжди виявить.» Сказавъ справникъ и велівъ Дениса препроводить у городъ.

Досталося-жъ Денисові Лыскотуну за усї єго дїла: ко-тузі по заслузі. Польшкотавъ єго катюга добре и спрово-ажено до кунпанїи, до товариства, туды, де козамъ роги правлють! . . .

Такъ-то судъ Божій не потерпѣвъ неправды; и хочъ якъ кінці були заховані, такъ Богъ объявивъ; и черезъ яку бездѣлицю? — черезъ бурьянъ, черезъ «перекотиполе».

Основьяненко.

Харьковъ.

ДУМЪ А.

=

Тяжко-важко въ свѣті жити
Сироті безъ роду;
Нема куды прихилиться, —
Хочь зъ горы та въ воду!
Утопився бь молоденькій,
Щобъ не нудить свѣтомъ;
Утопився бь; тяжело жити,
И нема де дѣтись.
Въ того доля ходить полемъ,
Колоски збирае;
А моя де-сь ледащиця
За моремъ блукае.
Добре тому богатому:
Его люди знаютъ; —
А зо мною зострінуться, —
Мовъ не добачають.
Богатого губатого
Дівчина шануе;
Надо мною, сиротою,
Сміється, кепкуе.
«Чи я жь тобі не вродливый;

Чи не въ тебе вдався;
Чи не люблю тебе щиро;
Чи зъ тебе сміявся?
Люби жъ собі, мое сердце,
Люби, кого знаешъ,
Та не смійся надо мною,
Якъ коли згадаешъ.
А я піду на край світа. . . .
На чужій сторонци
Найду красчу, або згину,
Якъ той листъ на сонці.
Пішовъ козакъ сумуючи,
Нікого не кинувъ,
Шукавъ доли въ чужімъ полі,
Та тамъ и загинувъ.
Уміраючи, дивився,
Де сонечко сяє. . . .
Тяжко-важко умірати
У чужому краю!

Т. Шевченко.

ПАНТИКАПЕЯ.

Світло гасне; галась пісень
На судахъ затихъ;
Місяць блідый сумно плыве
По водахъ морськихъ.

Странній зъ городу виходить

Поночі одинъ :

Міжъ могилами, понурый,

Въ полі ходить вінъ.

Порозорені , розриті

Царські теремы; —

Тисячлітніи останки

Видъ старовини!

Поміжъ ними є старійшій

Выщій всіхъ курганъ :

Его голову пробиту

Покрива туманъ ;

.....
.....

Черезъ мосуръ, черезъ камні

Странній въ склепъ війшовъ.

Излякавшись, вылітає

Круглоокій птахъ.

Якъ тамъ жутко ! Якъ тамъ вохко

По сидыхъ стінахъ !

Странній сівъ , — отъ повіває

Въ склепъ тихій вітрець ;

Странній очі піднімає :

Передъ нимъ мертвець !

Тінъ висока , вітряная ,

Видно скризь іи ;

Очі світяться , якъ трухле

Древо въ осені.

Странній.

Хто се?

МАРА.

Той,

Хто має волю, та не має сили
Тебе зогнати відсіль, нав'язливий!
Господарь я!

СТРАННИЙ.

Мертвець!

МАРА.

Чи мало ще надъ нами наруганья,
Що ви розбили насъ якъ харцизяки,
Святее наше покаляли, нашу
Худобу розікрали? Наши склепы
Не тисячу годівъ въ землі ховались —
Вы ихъ порозривали, насъ самихъ
Повытягали зъ нихъ. Мовъ тісно стало
Вамъ на землі й на морі? Мовъ малая
Краина ваша, що и мертвецямъ
Прійшлося покидати свої могили?
Чи золота у горахъ недостача,
Що ви въ трунахъ шукаєте ёго?
Чи мало ще й сёго? Вы обібрали,
Розбили насъ — —вы хочете ще й хаты
Заняти наши, ночувати въ нихъ!

СТРАННИЙ.

О бідна тінъ! Я объ тобі жалкую:
Я зла тобі не заподіявъ, ні!
Мині огидло міжъ людьми живими:
Прости мене, коли прійшовъ шукати
У васъ покою.

МАРА.

Га, га, га! Покою!

У насъ прійшовъ шукать того покою,
Якого насъ позбавили!
Дві тисячі годівъ мы тутъ лежали,
Покійно, тихо, не видавши світу:
О якъ то хороше въ землі! по нашихъ
Могилахъ выступали й погибали
Народы; мы не бачили й не чули,
Бо віджили свій вікъ. Нихто не смівъ
Потурбувати насъ; ніхто не знавъ,
Що тутъ таке заховано въ могилахъ.
Я самъ бувъ царь надъ берегомъ и моремъ:
Покірний мій народъ мене любивъ,
И поховавъ якъ слідъ, и пожурився.
Дивись! мій царській, неприступний склепъ
Порушили, відбили, наче на сміхъ
Усякому заглядувать туды;
Труну мою украли; поцілъ мій
Розвіяли; вінець мій золотый
Показують на диво; зъ тихъ амфоръ,
Куды стікали слёзы моихъ рідныхъ,
Повымывали дорогіи п'ятна!

Ой ой! ой! ой!

СТРАННИЙ.

О якъ мене твій крикъ бере за серце!

МАРА.

Що я зробивъ їмъ? Чимъ надосадивъ?
Вони мене не знали — я не знавъ ихъ!
Теперь, бідазі, присудила доля

Таку ю муку въ десять разъ страшнѣйшу,
Нѣжъ грѣшникамъ у тартарі.
Тамъ, на чорному березі щироблаkitного моря,
Цѣлый день, невидимый смертелнымъ очамъ, изъ нудьгою,
Сумно якъ баба морская сижу я на ясному сонці,
Терплючи свѣтъ, осоружнѣйшій гѣрше для мертвого
ока,
Нѣжъ для грудей живыхъ спертый духъ у могилі.
Ничью жъ, якъ вынырне зъ хвиль срібнонога дівчина
Селена,
Я устаю, и вештаюсь скрізь по розрытыхъ могилахъ;
Часомъ зустрѣну знакомую тінъ: — ворога або друга —
Дружка до дружки застогнемъ, тай рѣзно собі почва-
лаемъ.
Часомъ захожу и въ городъ лякати маленькіи діти;
Часомъ край судень завью, и зъ ляку гребецъ стрепе-
нется!
Коли жъ на сході задніе, покине вродлива Аврора
Постіль зъ туману пошиту, тоді я вертаюсь до моря,
Знову сідаю на берегъ терніти усе тую муку.
Такъ ні у день, ні у нічъ немає мині відпочинку,
Такъ и у день, и у нічъ я все ньпо и гѣрко страждаю.

Странній.

Несчастлива тінъ! Гѣркую пьешь ты, бѣдна!
Шкода жъ хотѣньня нашего все знати?
Але не позирай на мене грѣзно;
Хай небо свѣдкомъ буде: е у мене
За тебе слѣзы. Мои руки чисті
Одъ вашою худобы. Я здалека,

Я не копався у могилахъ вашихъ. Я
Жалкую объ тобѣ, несчастный царю.

МАРА.

У сто разівъ счастливійшій одъ мене
Послѣдній изъ моихъ пѣдданныхъ. Злодій
Не прійде вытягати ёго зъ сырои.
У сто разівъ счастливійшій бы бувъ я,
Коли бъ якъ простого, безъ жоднѣй чести,
Мене сховали въ полі и могилу
Мою зрівняли плугомъ: не блукавъ бы
Я по сѣму поморью, — я, що бувъ
Законный царъ надъ симъ поморьемъ!

СТРАННІЙ.

Чѣмъ, бѣдна тѣнь, тебе спокоить можно?

МАРА.

Нічѣмъ, нічѣмъ. И хочъ бы мавъ ты волю
Внести упяты мою труну въ могилу,
Вернуть мині розікрание злото,
И зновъ відправити тризну, зновъ оплакати
Мою кончину — и тоді, якъ перше,
Я не успокоюся! Що разъ зробилось,
Тому незробленимъ не можно бути!
Грѣхи мои супроти мене встали;
Поки я спавъ захований — вони,
Давнішній, вже були загрузли въ пеклі;
А якъ мене збудили — повставали,
Напались на мене, грызуть, їдять,.....
И не відчеплються: свѣтъ ставъ инакій!
Коли погасне сонце, высохне море,
Згорить земля и стане углемъ, — и тоді

Я не успокоюсь: на їй останкахъ
Блукатиму по холоду, въ темноті,
На вішній віки, въ муці, безъ надії,
На ганьбу чоловічому хотінью.

Вішний законъ чоловікові доля дає справедлива:
Вішний законъ занежавши, лихо зробивъ чоловікъ!

Горе тому, чьи кости зъ землі чоловікъ вибірає;

Гірко й тому, хто за золото мертвихъ покою збавля.

Счасливо, чоловіче, хай тобі

Того не буде після смерті, що мині!

Ой горе, горе!....

И послідній галась тині

У степу затишъ;

Місяць блідый сумно плине

По водахъ морськихъ.

І. Галка.

Керчь 1841.

НЕВОЛЯ.

Дайте мині коня мого,

Дайте вороного;

Пустить мене, пустить мене

Въ поле на дорогу.

Я уздою золотою

Коня зануздаю;

Вітромъ буйнымъ пронесуся

До рідного краю.

Кінь козачій — не ледачій —

Полетить до стана,

Міжъ хатами, курінями,

Якъ вкопаний, стане.

Та й скочу я зъ вороного,

Землю поцілую,

Зъ горілкою до губъ моихъ

Чарку притулю я.

=

Тихо, тихо нема коня,

Нема вороного, —

Не пускають козаченька

Въ поле на дорогу.

Понесетъ панъ кошовий

Безъ мене на січу;

Зійде сонце въ чистімъ полі —

Я ёго не зтрічу.

Буде буйно шабля гостра

Ляха, Турка бити,

Будуть зъ гикомъ Запорожці

По-морю литіти

Ой колибъ хто подавъ мині,

Коня вороного,

Ой колибъ хто пустивъ мене

Въ поле на дорогу! . . .

Я. Щоголевъ.

РОЗМОВА ЗЪ ПОКІЙНИМИ.

==

Ой чому жъ ты не такъ свѣтишъ, та ясне красне сонечко,
Якъ свѣтило колись мині въ зеленімъ садочку,
Якъ сидівъ я межъ рідними на травичі,
А край мене голубчики братця та сестриці?
Ой чому жъ ты, та сонечко, въ далекій чужині
Не поглянешъ, якъ дивилось, мовъ Анголъ вѣдъ Бога,—
А тепера позираешъ, якъ вдовця вбога?
Вітрець гудівъ тихесенько, шушукало листя;
Здавалося, що прилітавъ нашъ дідусь за вістю:
Ой чи живі, чи здорові его милі внуки?
Бо не зтерпівъ вінъ изъ нами довгои розлуки.
И травиця-зелениця, мовъ хвиля, хитнулась;
То бабуса до унуківъ своїхъ навернулась:
Чи всі, чи всі здоровенькі унуки маленькі?
Не зтерпіла, не бачивши вона ихъ давненько.
Израдувавсь дідусенько на садочокъ красній,
И насъ братівъ, его унуківъ, соколиківъ яснихъ.
Зрадувалась бабусенька на траву шовковій,
Й васъ, сестриці й внучки, мої чорноброві.
Бо садили садокъ, травку вони й поливали;
Бо зростили своїхъ унуківъ вони й покохали...
«Годі ёму въ покійними вести розмовоньку;
Повеселимъ смутненькую ёго головоньку.»
Такъ сказала ты, сестрице, та и заспівала;
А зо мною черезъ тебе ненька розмовляла,—

Ненька, ненька старесенька, рідна Україна —
И до мене промовляла, мовъ до свого сына!
Веселенько, жалібненько, сміється, рыдає,
А серденько до матінки такъ и припадає.
У всіхъ очі якъ ті зірки такъ и запалали,
И до Бога вже молитву за родину слали...

=

Чому, чому, сонце красне, якъ на домовині
Світись смутно, невесело въ далекій чужині?

А. Могила.

В Е Ч И Р Ъ.

=

Зхилившись на руку, дивлюся я
Въ вечірне край-небо далеке и глыбоке,
И чую — проситься душа моя
Туды, де потонуло въ хмарахъ око.

=

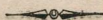
И тѣжка серце у мене;
И въ очахъ стане темно, мутно;
Чого въ душі моїй такъ зразу смутно,
Якъ подивлюсь, вечірне небо, на тебе?

=

Покрите хмарами, мовъ хвилями те море,
Що нишкомъ мовишь въ тишині?
Чи радість першую, чи тяжке горе

Ты шлешь самотному мені?
Чого, скажи, твоя журлива мова
Моїй душі недовідома?
И мова ся, и ся велика річь —
Для мене темна такъ, — мовъ тая нічъ!
Ты, може, мовишъ те, що такъ якъ хмары
Покрили, край-небо, красы твої,
Такъ потемніють дні мої
Безъ радощівъ и вїдъ людської кары?
А може те, що мій сирітський слїдъ
Зальється на свїті слїзою,
А доля зла и хмары бїдъ
Ударють грїмомъ надо мною?
Тебе я не пойму, й того, що дальше буде;
А тїлькї тяжко такъ мені,
Неначе небо се и хмары сі
Минї схилилися на груди!

М. Петренко.

ШЕВЧЕНКОВИ.

Гарно твоя кобза грає,
Любий мій земляче!
Вона голосно співає,
Голосно и плаче.
И сопїлкою голосить,

Бурею лютує,
И чогось у Бога просить,
И чогось сумує.
Нї, не люде тебе вчили:
Мабуť, сама доля,
Степъ, та небо, та могили,
Та широка воля!
Мабуť, часто думка жвава
Труны розкривала,
И козацька давня слава,
Якъ сонечко, сяла;
И вставляли зъ домовини
Закуті въ кайданы
Вірні діти України:
Козаки й гетьманы.
И святі кістки білили
Спаленихъ въ Варшави;
И могили кровавили
Прадіды безглаві.
Мабуť, ты учивсь співати
На руинахъ Сичі,
Де ще рідна наша мати
Зазирає въ вічі;
Де та бідна мати просить
Кожну душу щирю,
Хто по світу кобзу носитьъ,
Щобъ співали міру
Про козацтво незабутне,
Вірне, стародавнє,
Про життя козацьке смутне,

Смутне, але славне.
Знаю жъ, братіку рідненькій,
Якъ учивсь ты грати:
Ты послухавъ теи неньки —
Та й ставъ намъ співати!

Александръ Чужбинскій.

1841. Ноября 26.

Чугуевъ.

ПІДВРЕЖАЧЬ.

Дуже не добре діло брехати! Брехнею, кажуть люди, світъ пройдешь, та назадъ не вѣрнешся. Брехунъ собі говіръ и людямъ зло рѣбити. Усякій зна сю правду, одначе усякъ бреше. Не на-рівно. Одинъ бреше на усі заставки; иншій бреше по трішку, оглядаючися; а усе не добре діло брехати. Хочъ ты на пів-пальця збрешишь, а лиха наробишь на весь вікъ. Оглядітеся лишень кругъ насъ, на кого карлючка закарлючиться? Отъ-той якъ сватався, такъ казавъ, що въ нѣго дві слободы и грошей повні коморы: одуривъ дівчину; пійшла за нѣго, та й плачеться по увесь вікъ; бо нетілки нічимъ содержуватися съ діточками, та глядіть лишень, чи є що кусати! Другій позича гроши, божиться: черезъ годъ, каже, відамъ; а годъ минувъ, — не тільки ростъ, та й исте пропало! Иншій каже: давайте попереду грошики: я вѣмъ

мудрихъ книжокъ понаписую. Грошки счистивъ, а за книжками хочъ и не приходьте. «Цуръ дурнівъ — каже: одуривъ васъ, — буде зъ мене; слухайте, ось вамъ кумедіи.... Та якъ усе розказувати, якъ хто и коли збрехавъ, такъ и до світа не перекажешъ ихъ. Мы тільки подумаймо объ тімъ, що не добре діло брехати: не добре для себе; а другому такого наробишъ, що й ні відчиташъ нічимъ! Ось слухайте.

Просивъ Пархімъ Остапа, щобъ пішовъ за нѣго старостою до Хиврі. Хивря була дівка годяща; була хозійка, роботяща; мала й худобинку; а Пархімъ тежъ парубокъ голінний хочъ куды. — Остапъ — нічого робити, — каже: Добре, піду, аби бъ товариша сіськати.

Зострівся съ Самійломъ.

«Зділай милость, Петровичу-Самійло — каже Остапъ: — ійди зо мною підбрихачемъ за Пархіма до Хиврі.

— Та чи з'умію лишень? — каже Самійло: — зъ роду не бувъ у сімъ ділі! —

«Та воно не трудно; каже Остапъ: — я буду починати брехати, а ты підбріхуй; звісно якъ старосты брешуть про парубка, за кого сватають; — а безъ брехні вже не можно! Я збрешу на палець, а ты підбріхуй на цілий локоть; то й закінчаємъ діло, зап'ємо могорици; а молоді, опісля, нехай живуть якъ знають!

— Добре, Остапе! з'умію; піду добуду паличку и зайду за тобою. — Сказавъ Самійло и потягъ до дому.

Зібралися старосты якъ довгъ велить, узяти хлібъ святий підъ плече, палички у руки, пішли до Хиврі.

Увійшешши у хату помолилися, хазяину поклялися

и почали казати законніи речи, про порошу, про князя, про куницю — извели на красну дівницю.

Добре усе. Старі Хиврини усе слухають; далі почали розпытовати: що ё у молодого?

«Та у нёго чимало ё чого;» — каже першій староста.

— Де то чимало? — каже підбрехачь: — у нёго усёго ё багацько. —

«Е й волики.»

— Та яки волики? гаки настоящіи воли.

«Е й овечата;» — почина першій староста.

— Та які овечата? таки настоящіи вівці; — підбрехуе Самійло.

«Е й хатина.»

— Та яка хатина? настояща хата, новісинька, просторна. —

«И у господарствіи не дуже кому дае волі.»

— Та таки и нікому. Самъ усімъ орудуе, и що хочеть, те й робить. —

Хиврини старі ажъ плямкають, що таке добро достанеться ихъ дочці; та й почали пытати, хто именно парубокъ.

«Отъ коли знаете, Пархімъ;» сказавъ Остапъ.

— Терешковичъ, Понура; — договоривъ Самійло.

«Э! себъ то той кривый на ногу?» спытала мати Хиврина.

«Та вінъ такъ трошки храма, на одну ногу;» — сказавъ першій староста.

— Де то храма; и не на одну; а вінъ и обомá не здужа ходити; — підправивъ підбрехачь. —

«Та трохи чіи не косый?» пыта батько Хивринъ.

«Та такъ, косенькій на одно око;» каже староста.

— Де то вже на одно? и не косенькій овсі; вінъ и обомъ нічого не бачить; — доповнивъ підбрехачъ.

«Та вінъ щось горілку часто вжива;» пытається батько.

«Такъ выще по трошку, коли-та-коли;» каже Остапъ.
— Де то вже коли-та-коли? таки по усякъ день; и таки не потрошку, а пѣе, поки звалиться.—

«Та, кажуть, щось тамъ нашкодивъ, такъ чи не буде ёму біды?» допытуется батько.

«Яка тамъ бидá? Може провчать трошки;» сказавъ староста.

— Якъ то можно трошки? Его таки гарно кать кнутомъ попибѣе, та й на Сибирь зошлють; — закінчавъ підбрехавъ.....

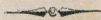
Після такои розмовы що батькові та матері Хіврінымъ робити? — Выпроводили нечестью старостівъ и троха-чи й не позывали ще за бѣшкетъ, що за такого жениха приходили сватати ихъ дочку. А на парня пустили славу, що й по вікъ не збувъ!

Дуже не добре діло брехати! —

Г. Основьяненко.

Харьковъ 1842.

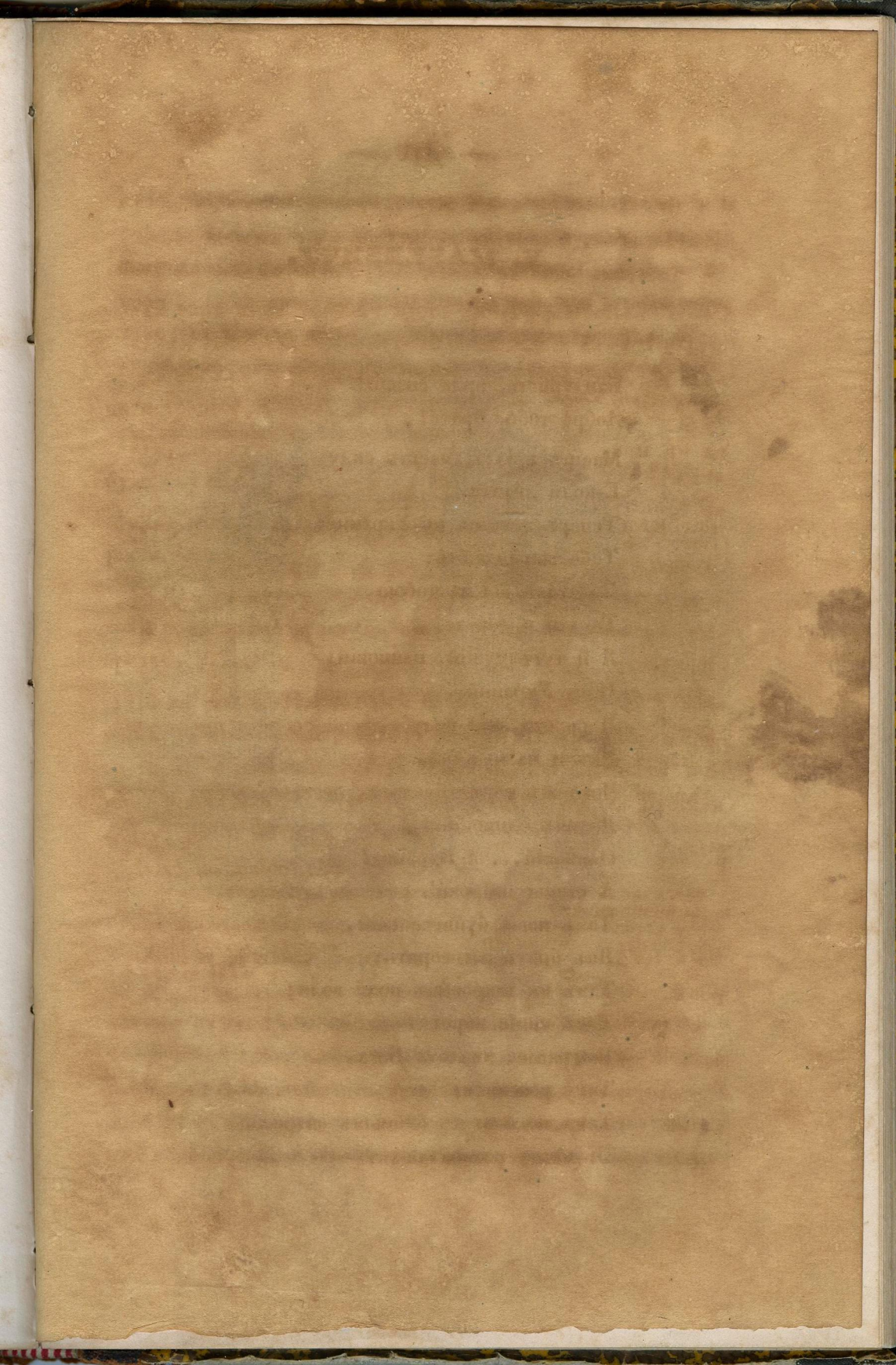
Феврал. 18.

Н. МАРКЕВИЧУ.

=

Бандуристе, орле сизый!
Добре тобі, брате!
Маєшъ крыла, маєшъ силу;
Е-коли літати.
Теперь летишь въ Украину:
Тебе виглядають;
Полетівъ бы за тобою,
Та хто привітає!
Я й тутъ чужій, одинокій;
И на Украині
Я сирота, мій голубе,
Якъ и на чужині!
Чого жъ серце бьється, рветься?
Я тамъ одинокій....
Одинокій... а Вкраина!
А степы широкі!
Тамъ повіє буйнесенькій,
Якъ братъ заговорить;
Тамъ въ широкімъ полі воля;
Тамъ синіє море:
Выграваетъ, хвалить Бога,
Тугу розганяє;
Тамъ могилы зъ буйнымъ вітромъ
Въ степу розмовляють, —

Канонский

*„Монахъ въспр., мѣстныя глоссы
по законному списку“*

Розмовляють, сумуючи,
Оттака ихъ мова:
«Було колись, минулося, —
Невернется знову!»
Полетівъ бы, послухавъ бы,
Заплакавъ бы зъ ними...
Та-ба, — доля приборкала
Мійжъ людьми чужими!

Т. Шевченко.

НА ЗГАДОВАНЬЕ КЛИМОВСЬКОГО.

По підъ небомъ яснимъ,
У краю степовімъ,
Наша неня стара Украина,
На поругу чужимъ,
На надію своїмъ,
Згодувала гуливого сына.
Вінъ списа не скидавъ,
Білыхъ рукъ не складавъ,
Якъ пускався орломъ по Дунаю, —
И піснї козака,
Якъ вітри зъ далека,
Розливались одъ краю до краю.
Степъ широка була,
Воля буйна жила, —

И співавъ вінъ ту степь и ту волю . . .

А година прійшла —

Житомъ степь поросла, —

И козакъ не літає по полю.

Намъ про роки старі

День и нічъ кобзарі

На бандурахъ своихъ вигравають;

Та зъ Чичаємъ, зъ Самкомъ,

Зъ Кальнашемъ, съ Павлюкомъ

Одного козака не згадають.

Хлопці жъ, хлопці! спросіть,

Де нашъ лицаръ лежить:

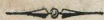
Чи въ землі его прахъ поховали;

Чи орлы изъ дібрівъ,

Зъ Запорожськихъ лугівъ

Зъ лоба очі клювать прилітали?

Я. Щоголевъ.

ИЗЪ КРАЛОДВОРСКОЙ РУКОПИСИ.

ТУРНІЯ.

Слушайте, люди старі й молодіи, про валки й турніи!

Бувъ въ насъ за Лабою князь: и богатый, и славный, и добрый;

Мавъ вінъ дочку-одивачку, милу ёму и всімъ людямъ.

О, та й хороша була вона! Гарный, пряменькій станочокъ,

Очі ясненькі якъ небо, а зъ біліи шії спадало

Золотокудре волосься, вилось, котючись обїдцями!

Разъ посилае той князь гонця за усіми панами,
Щобъ позьїздились до его на пирь весельїй, та пышный.
Отъ изъ далекихъ крайвѣ у намічений день позьїздились
Въ замокъ до князя на пирь великій, та бучный, та пышный.
Бьють у котлы; засурьмили у сурмы; паны йдуть до князя:
Всі поклонилися князю, княгинї и красній княгинї.
Далї усі за широкї столы рядкомъ посїдали,
Кожный по чину й по роду; носили тутъ ризніи стравы,
Медъ розливали: бувъ бенкетъ великій, бувъ бенкетъ на славу:
Мочї набралося тіло, а мысли набрались завзяття.
Въ ті — поры князь до панївъ своихъ річи такіи говорить:
Чась вамъ, панове, сказати на-віщо зїбравъ я васъ тут;
Хочу дізнатись, на кого зъ васъ дужче минї сподїватись;
Треба въ замирьи вїйны пїджидати; бо наши сусїдї
Нїмцї. — Князь каже, и тихо паны одъ стола выступають;
Всі поклонилися князю, княгинї и красній княгинї.
Знову котлы загудїли, и голосно въ сурмы заграли.
Всі изїйшлися на валку; на двірѣ до ограда выходють.
Тамъ передъ панськимъ будынкомъ на пышнімъ рундуцї
усїлись

Князь зъ старшиною, изъ панями панї, зъ панянками панна.
Въ ті-поры князь до панївъ своихъ слово таке промовляє:
Хто зъ васъ попереду вийде на герець, я самъ те уставлю!
Князь на Стребора махнувъ; Стреборъ вызыва Людислава.
Сїли обидва на коней, гострі списы ухопили,
Прутко одинъ проти другого конї баськїи погнали,
Довго вигляли и бились, обидва списы поламали;
Далї втомились и швидко розїхались дружка відъ дружки.
Знову котлы загудїли, и голосно въ сурмы заграли.

Въ ті-поры князь до панівъ своихъ слово такє промовляє:
Хто зъ васъ вийде у друге на герець — княгиня хай скаже!

Пані махнула Серпошові; той поклика Спитибора.

Сіли обидва на коней, довгі списы ухопили,

Вдаривъ Серпошъ Спитибора и выбивъ зъ сідла, изъ кріпкого;

Скочивъ и самъ изъ коня; тутъ обидва мичи добувають;

Бьются, сичуться, разъ-по-разъ у чорні щиты ударяють;

Зъ чорныхъ щитівъ разъ по разъ выскакують искры. Спи-

тиборъ

Вдаривъ Серпоша — Серпошъ покотився на землю холодну.

Далі втомилсь вони й розійшлися дружка відъ дружки.

Знову котлы загуділи, и голосно въ сурьмы заграли.

Въ ті-поры князь до панівъ своихъ слово такє промовляє:

Хто изъ васъ вийде у третєе на герець — Людиша хай скаже!

Панна махнула Люборові, той поклика Болеміра;

Сіли обидва на коней, довгі списы ухопили;

Прутко въ ограду летять, наміряючись дружка на дружку;

Бьются списками; зъ коня Болеміръ покотивсь на долівку;

Щить ёго прічъ полетівъ; понесла ёго челядь зъ ограды.

Знову котлы загуділи, и голосно въ сурьмы заграли.

Въ той часъ Люборъ покликає Рубоша; сей на коня садо-

виться,

Прутко летить на Любора; Люборъ ёму списъ розсікає,

Поперікъ тріснувъ мичемъ и сітку ёму пробиває; —

Гепнувъ на землю Рубошъ; понесла ёго челядь зъ ограды.

Знову котлы загуділи, и голосно въ сурьмы заграли.

Въ той часъ Люборъ покликає панівъ до ограды на валку:

Хто, каже, хоче зо мною побиться, хай вийде въ ограду!

Бойкій Здиславъ зъ великимъ списомъ обібрався на валку.

Висить на списі волосья страшна голова; виступає,

Гордо сіда на коня, уизжає въ ограду й говорить:
Дідь мій забивъ пристрашенного дикого тура; а батько
Вісько німецьке одинъ сполошивъ—покуштуй моеї сили!
Тутъ зъ усій мочі одинъ проти другого коні пустили.
Сперлися вразъ головами й обидва попадали зъ коней.
Потімъ мічи добули и пішки рубатися стали;
Скокнувъ Люборъ на Здіслава, у голову вдаривъ; на шматьтя
Шлемъ рострощився, — мічемъ по мічу ударяє —
Мічъ полетівъ за ограду, — Здіславъ простягнувся на
землю!

Знову котлы загуділи, и голосно въ сурьмы заграли.
Коло Любора зібрались пань й повели передъ князя,
Передъ княгиню, та передъ Людишу. Вродлива
Панна ёго заквічала вінкомъ зъ дубового листу.
Въ той часъ котлы загуділи, и голосно въ сурьмы заграли....

І. Галка.

РІДНА МОВА.

Рідна мова, рідна мова!
Мовъ замеръ безъ тебе я!
Тільки вчуо: рідне слово
Обізвалось мовъ сімья,
Обізвався батько рідный,
Що умеръ за козаківъ;
Мовъ народъ, учумось, бідный
Застогнавъ изъ підъ Ляхівъ!

И здається: кінъ ретивый
Топче нашихъ ворогівъ;
И бачься: Дніпро спесивый
Спину гне зъ за-для човнівъ,
Понеслися наши хлопці,
Зашуміла хвиля гень,
И при місяці, й при сонці
Идуть нічю, идуть вдень!

=

Було счастья, були чвары;
Все те геть собі пішло,
И якъ сонце изъ-підъ хмары
Рідне слово изійшло.
Приняло козачі річі,
Регіть, жарты, плачъ, печаль;
Озоветься якъ изъ Січі:
Стане сміхъ и стане жалъ!

А. Могила.

УТОПЛЕНА.

(Баллада).

=

Вітеръ въ гаи не гуляє —
Въ ночі спочиває;
Прокинеться тихесенько —
Въ осоки питає:
«Хто се, хто се, по сімъ боці

«Чеше косу? хто се?

«Хто се, хто се по тїмъ боці

«Рве на собі коси?»

— Хто се, хто се? — тихесенько

Спытає, повіє,

Та й задріма, — поки неба

Край зачервоніє!

Що се, що се, спитаєте —

Цікаві дівчата:

Отго дочка по сімъ боці;

По тїмъ боці мати!

Давно колись те діялось —

У насъ въ Украинѣ:

Середъ села вдова жила

У новій хатині,

Білолиця, кароока,

И станомъ висока.

У жупані, кругомъ пані,

И спереду, й збоку;

И молода—ніі вроку їй, —

А за молодцю,

А надъ то ще за вдовою,

Козаки ордою

Такъ и ходять: и за нею

Козаки ходили,

Поки вдова безъ сорома

Дочку породила,

Породила, та й байдуже;

Людянь годувати

Въ чужімъ селі покинула:
Оттака-то мати!
Постревайте, що ще буде!
Годували люди
Малу дочку, а вдовиця,
Въ неділю и въ буддень,
Зъ жонатыми, зъ парубками,
Пила та гуляла,
Поки лихо не спіткало,
Поки не та стала; —
Не чулася, якъ минули
Літа молодіи!
Лихо, лихо; — мати вьане; —
Дочка червоніе —
Выростае . . . та й выросла
Ганна кароока,
Якъ тополя середъ поля,
Гнучка та висока!
«Я Ганнусі не боюся»!
Матуся співає;
А козаки сміються їй,
Ганнусі моргають!
А надъто той rybалонька,
Жвавий, кучерявий,
Мліе, вьане, якъ зостріне
Ганнусю чорняву.
Побачила стара мати,
Сказилася люта:
«Чи бачь, погань ростріпаи,
«Байстря не обуе!»

«Ты вже выросла, дівуешъ,
«Съ хлопцями гуляєшъ:
«Постревай же, — ось я тобі . . .
«Мене занехаешъ?!
«Ні, голубко» . . . И одъ злости
Зубами скрегоче.
Оттака то бува мати —
Де жъ сердце жіноче? —
Сердце матері? . . . Охъ лихо,
Лишенько, дівчата,
Мати станъ гнучкій, високій,
А сердца не мати!
Изогнеться станъ високій,
Брови полиняють,
И не счуетесь . . . а люди,
Сміючись, згадають
Ваші літа молодіи .
Та й скажуть: *ледащо!*
Тяжко плакала Ганнуся,
И не знала за-що, . . .
За-що мати згнувається,
Лае, проклинає
Свое дитя безъ сорома,
Байстрямъ нарікає.
Катувала, мордувала,
Та не помагало:
Якъ маківка на городі
Ганна розцвітала;
Якъ калина при долині
Вранці підъ росою,

Такъ Ганиуса червоніла,
Мылася слёзою. —
«Заворожена — стрейвай же»!
Шепче люта мати:
«Треба труты роздобути,
«Треба йти шукати
«Стару відьму . . . » найшла відьму.
И труты достала,
И трутою до-східь-сонця
Дочку напувала.
Не помогло. Клене мати
Той часъ и годину,
Коли на світъ породила
Нелюбу дитину.
«Душно мині; ходімъ, дочко,
«До ставка купаться»!
— Ходімъ, мамо! — На березі
Ганна роздяглася,
Роздяглася, розкинулася
На білій сорочці;
Рыбалонька кучерявий
Мліе по тімъ боці
И я колись . . . та цуръ ёму;
Соромъ — не згадаю! —
Якъ дитина, калиною
Себе забавляє,
Гне станъ гнучкій, розгинає,
На сонечку гріє.
Мати дивиться на неї —
Одъ злости німіє,

То жовтіє, то синіє;
Розхристана, боса,
Зъ роту піна, — мовъ скажена
Рве на собі косы, —
Кинулася до Ганнусі,
И въ косы впилася
«Мамо! мамо! Що ты робишь?! . . .»
Хвиля роздалася,
Закипіла, застогнала,
И обохъ покрыва
Рыбалонька кучерявий
Зъ усієї сили
Кинувсь въ воду, пливе, синію
Філю роздірає,
Пливе . . . пливе . . . отъ-отъ допливъ —
Нырнувъ выриває
И утоплена Ганнусю
На берегъ виносить,
Изъ рукъ матери залятихъ
Выриває косы.
«Сердце мое! Доле моя!
«Роскрій карі очі;
«Подивися, усміхнися!
«Нехочешъ! . . . не хочешъ! . . .»
Плаче, пада коло неї,
Роскрива, цілує
Мертві очі. «Подивися»
Не чує! . . . не чує! . . .
Лежить собі на пісочку, —
Білі рученята

Роскидала; а за нею
Стара, люта мати:
Очі вивело изъ лоба
Одъ страшнои муки, . . .
Втеребила въ пісокъ жовтий
Старі сині руки.
Довго плакавъ рыбалонька:
«Нема въ мене роду!
«Нема доли на сімъ світі!
«Ходімъ жити въ воду! . . .»
Піднявъ її, поцілувавъ,
Филя застогнала, —
Роскрылася — закрылася, —
И сліду не стало!

Съ того часу ставокъ чистий
Зарісь осокою;
Не купаються дівчата —
Обходять горою.
Якъ углядять, то христяться
И зовуть заклятымъ:
Сумно, сумно кругомъ ёго;
А въ ночі, дівчата,
Выплыває зъ воды мати:
Сяде на тімъ боці,
Страшна, синя, росхрістана,
И въ мокрій сорочці;
Мовчки дивиться на сей бікъ,
Рве на собі косы
А тимъ часомъ синя филя

Ганнусю выносить:
Голісенька, стрепенеться,
Сяде на пісочку
И рыбалка выплывае,
Несе на сорочку
Баговінья зеленого
Поцілуе въ очі,
Та и въ воду. Соромиться
На гнучкій дівочій,
На станъ голій подивиться . . .
И ніхто не знае
Того дива, що твориться
Середъ ночі въ гаи;
Тільки вітеръ зъ осокою
Шепче: «Хто се, хто се
«Сидить сумно надъ водою,
«Чеше довгі косы?»

Т. Шевченко.

БАТЬКІВСКА МОГИЛА.

=

Покинувъ насъ и нашу матирь;
Скажи, на що въ далекій стороні,
Безъ рідныхъ слізъ, въ чужій землі,
Ты лігъ, мій милий тату, спати?

До дому я гулять прійшовъ,
Дивлюся — плачуть діти, мати;

Такъ я залився, та й пішовъ
Тебе, мій батечку, шукати.

Иду, горюючи, иду,
Шукати батьківську могилу;
А де їй самотню найду —
Такъ тамъ заляжу, тай загину.

Тамъ очі vysушу мои
Слізьми, та тяжкимъ горемъ сыта,
Та такъ, якъ высохла твоя могилла,
Безъ рідныхъ слізъ на стороні.

Иду одинъ, все полемъ, полемъ;
Кругомъ мовчить и небо, и земля;
И тільки нищечкомъ душа моя
Підъ часъ слёзами заговорить.

Якъ подивлюсь очима я
Туды, далеко, ажъ за горы,
То такъ и чую: відтіля
Зоветь мене яке-сь-то горе.

Знакоме горе те мині;
То голосъ батька изъ могилы!
Охъ, колибъ крылья сироті —
Орломъ полынувъ бы що-силы.

О ні! я бъ зъ вітромъ полетівъ
До тебе, тату, на чужину,

И такъ бы плакавъ, такъ туживъ,
Шукаючи твою могилу!

А хто бездольного мене
Туды до тебе доведе
Поплакати дуже — дуже гірко,
И слізь сирітськихъ вылити стільки,
Щобъ ажъ втопить могилоньку твою!
Поміжъ могилами чужими
Чи хто покаже сироті,
Де полягли твої кістки,
Де доля сиротъ мерла зъ ними?
О, відь людей сього не жди!
Бо надъ могилою чужою
Чужимъ не плакати сиротою,
Не выливати гіркихъ слізь!

Одно, одно сирітське горе
Покаже певно и промове,
Де ты безъ прокїду заснувъ!

М. Петренко.

ДО МАРЬИ ПОТОЦЬКІЙ.

Віри Божої наруга —
Хрестъ підъ місяцемъ стоить!
Українко нещаслива,
Вінъ говорить про тебе!

На твоїй могилі, Марье,
Вішніозеленъ мирть росте;

Се не даромъ — твоя пам'ять
Зеленіе, якъ той мирть.

Вже давно гарматы наши
Розорили розбишакъ ;
Пахне пустою въ будынкахъ,
Де изъ ляку трясся рабъ.

И салдать, старый каліка,
На постеляхъ ханськихъ спить,
По ревниковому гарему
Шкандиба, не болячись.

И дарма про давні роки
Запытаешся въ его ;
Его річі невторопній,
Якъ могила безъ письма.

Ты-жъ, несчастна христіянко,
Въ ёго пам'яті одна ;
Ты, не славна и не звістна,
Славныхъ всіхъ пережила;

Объ тобі сторожа хирный,
Объ тобі сідый Мулла
Водють річі, казки кажуть,
И прохожій уздыха.

Тамъ вона жила самотна,
Тамъ молилася Христу,
Тамъ зачахла и завьяла,
Тамъ похована лежить.

И въ будынокъ опустѣлый
Війде странный до тебе :
Слава крымська, пам'ять ханська
Не проснеться передъ нимъ ;

И Девлетівъ и Исламівъ
Ледве, ледве вінъ згада ;
Ты одна, душа святая ,
Встанешъ зъ мертвыхъ передъ нимъ.

Усе славне світовее
Розлетиться й пропаде ,
Тількй чистее, святее
Позостанеться на вікъ.

Плугъ могилы порівняе ,
Черви камінь пройдять ;
Що записано на небі —
Не зотреться на землі !

І. Галка.

Бакчисарай.

Іюля 31.

МОГИЛА.

(*Чорноморьцю* *Варенику*).

Въ чистімъ полі є могила ,
Та могила почорніла ;
Хрестъ надъ нею не стоить ,
Тільки шабелька лежить .

На могилі вітеръ віе,
Не стихає, віе, віе....
Хто-жъ заснувъ тутъ сиротою,
Підъ баюрою сырою?
Степъ не каже, степъ мовчить,
Що въ землі сырій лежить.

На могилі вітеръ віе,
Не стихає, віе, віе.
Вітре-брате! зъ лугарями
Ты носився надъ степами:
Хто жъ, чі Турокъ — чи Козакъ
Лигъ въ широкій баеракъ?

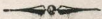
Тихо вітеръ промовляє:
Тута льщарь почиває!
Буйно бився вінъ зъ Ордою,
Зъ вражимъ Туркомъ, зъ Татарвою;
Буйно шаблею махавъ,
Злого ворога рубавъ, —

Та загнала вража сила
Козака въ сыру могилу!...
Тихо, тихо.... сонце сяє,
Сонце сяє, та палає;
Смирно, смирно степъ лежить,
Всюды, всюды все мовчить....
Тільки вітеръ буйный віе,
Не стихає, віе, віе...

Я. Щоголевъ.

1841 г. Іюля 10.

Ахтырка.

РАНОКЪ ОСИННІЙ.

=

Ущербленний місяць за гору захопить;
Безъ проминівъ сонце червоное сходить;
На воду, на горы, на нивы, й на лісь
Туманъ пацірками сідыми навись.

И бачу я: невідомъ наче обвиті,
У очахъ стоять незвычайныи виды;
Тамъ чудно безверхіи горы знялись,
Тамъ пышний въ яру города піднялись.

И жовте, косою зграсоване поле
Колышеться въ парі якъ синее море;
Хоть очі одводить — та люба мана!
Туманъ розійшовся: нічого нема!

Такъ часомъ, якъ осінь нашъ вѣкъ одоліе —
У сивон пам'яті прежнее замріє,
И ниву, що долею намъ тутъ дана,
Покрыве мовъ поле туманъ той — мана.

И очамъ яснимъ небувале здається;
И серце веселе до ёго ажъ рветься;
И серце туга нависная здавне,
Якъ розуму сонце туманъ розжене.

Поглянешь — и рівно, и сумно; степъ сива;
Чорніе пуста, неврожайная нива;
Вздыхнешь та й промовишь — чого се мині
Того не здалось на яву, що въ мані?

П. Левченко.

КИРИЛОВИ РОЗУМУ.

=

Постій, козаче, не біжи!
Ось глянь на хрестъ! читай, чія могила!
Остатнього се гетьмана Кирила!
Присядь же, брате, потужи!

І. Бодяскій.

1832. $\frac{IV}{24}$ Москва.

ПІСНЯ.

=

Ой у полі на роздолі
Шовкова травиця;
Серед неї край тополі
Чистая криниця.
Тільки туды кониченька
Мині не водити,
Изъ тієї криниченьки
Водиці не пити.
Травка зв'яне, травка зсохне
Коню вороному, —
Огрутою вода стане
Мині молодому!

На тій шовковій травиці
Багато отруты:
А зъ тієї криниченьки
Пивъ мій ворогъ лютий.

Александръ Чужбинскій.

1842. Генваря 30.

Чугуевъ.

Т О Р В А.

(Казка).

Якъ бувъ собі чоловікъ та жінка, та не було у нихъ дітей. отъ той чоловікъ насіявъ проса; и вродилось просо таке славне, що ажъ весело дивиться. Де не взявся вітеръ — выбивъ те просо. Прійшовъ чоловікъ до дому, та-й голосить: будемо, каже, мы теперъ, жінко, безъ каши! — А жінка ёму одвіча: иди, чоловіче, до вітрового батька суда просити; нехай тобі за побой заплатить! Чоловікъ и пішовъ. Отъ — приходить до вітрового батька, поклонився ёму и каже:

«Що я до тебе прійшовъ, паноче?»

— Скажешъ. —

«Твій сынъ выбивъ у мене просо; такъ заплатіть мнѣ за побой!»

— Що-жъ тобі платити? Я не знаю чимъ тобі заплатити! — Отъ и ставъ вітривъ батько думать; думавъ, та опісля й каже:

— Дамъ я тобі торбу.

А що я зъ тією торбою робитиму?

— А що робитимешъ! Якъ схочешъ їсти, то заразъ и скажешъ: торбо, торбо, поставляйсь! такъ отъ тобі буде и їсти й пити, скільки душа забажає! —

«Ну, добре!»

— А якъ наїсись, то скажешъ—торбо, торбо, укла-дайсь! Вона й уложиться. —

«Ну, гараздъ.»

Понісь чоловікъ торбу до дому и хвалиться жінці:

«Отъ, жінко, що я принісь!»

— А що ты, чоловіче, принісь? —

«Торбу.»

— А щожъ, чоловіче, зъ тієї торби? —

«А що, жінко, се торба така, що тільки скажешъ: поставляйсь; такъ тутъ буде такої страви, що й не поймо.» — Жінка схватила відра, пішла по воду, та й хвалиться сусідамъ:

— Мій чоловікъ принісь таку торбу, що якъ скажемъ: поставляйсь, такъ буде такої страви, що й не поймо. — «А кумъ ихъ почувъ, що говорить жінка, та й каже:» я прийду до васъ у неділю обідать.»

Отъ діждались неділі. Прійшовъ кумъ у гості; са-довлять его обідать; нічого нема и пічъ не топлена! Кумъ и дивується. Що се, дума собі, за вража мати? Що то вони мині поставлють їсти? — Коли хазяинъ и зніма торбу зъ кілка; кумъ и дума: чи се-бъ-то и справды жін-ка не збрехала?.... а хазяинъ положивъ торбу на стіль та-й приказує: торбо, торбо, поставляйсь! Торба якъ по-ставилась, такъ де тіи й страви набралось! — Паляниці,»

м'ясо, борщъ, гуска печена, пампушки зъ сметаною, каша молошна, усе-таки, що називається усе! їли, їли, та-й не поїли.

Отъ кумъ прійшовъ до господы та-й каже своїй жінці:

«Отъ, жінко, у кума торба!»

— А що тамъ за торба така? —

«А що? Посадивъ обідать, знявъ зъ кїлка торбу та тїлки усеґо, що сказавъ: торбо, торбо, поставляйсь! такъ такого добра набралось, що тїлки выгадать можно.»

— Отъ диво! —

«А то жъ! не диво!»

— Де жъ се вінъ їн таку добувъ? —

«А ось піду спытаю. Де вінъ їн справды таку добувъ!»

Отъ и прійшовъ.

«Де ты, куме, торбу взявъ?»

— А де взявъ? Вітеръ давъ. —

«Продай, куме, мині сю торбу.»

— Ні, не продамъ. —

«Я тобі пару волівъ дамъ за неї.»

— Не хочу двохъ. —

«На тобі три.»

— Не хочу. —

«Отъ тобі чотырі.»

— Хто ёго зна, що робить! —

А жінка каже:

— Та бери, чоловіче; чотырі пары—плугъ волівъ. Будемъ орудовати. —

Подумавъ чоловікъ, та й змовився. Взявъ у кума чотырі пары волівъ, а ёму торбу оддавъ.

Самъ же, взявши волівъ, оре та хлѣбъ сіе. Насіявъ проса; просо уродилось..... де не взявся вітеръ, та й побивъ те просо. Мужикъ прійшовъ до дому, та й голосить: побивъ вітеръ упьять наше просо; будемо теперъ безъ каши!

А жінка говорить:

—Ты-бъ пішовъ упьять до вітрового батька; нехай дасть таку торбу, якъ дававъ!—

Пішовъ чоловікъ.

—Здоровъ бувъ, паноче!—

«Здоровъ, чоловіче»!

—Чого я до тебе прійшовъ!—

«Скажешъ».

—Твій синъ упьять мое просо выбивъ. Заплати за побой!—

«Що жъ я тобі заплачу»?

—Дай мині, паноче, таку торбу, якъ дававъ.—

«Добре, чоловіче! Ось на тобі сю торбу, — та якъ вийдешъ у поле, такъ тільки скажешъ: торбо, торбо, поставляйсь! тамъ побачишъ, якъ вона тобі поставиться!»

Чоловікъ узявъ торбу, тай поіссь. Вийшовъ у поле, та-й сівъ оддыхати. Захотілось ёму їсти; вынявъ вінъ торбу зъ пазухи, та-й приказуе: торбо, торбо, поставляйсь! Торба якъ поставилась..... якъ выскочить зъ торбы здоровенный молотокъ; якъ почавъ вінъ мужика.... то въ той високъ, то въ сей... клена, клепа... ёму сердешному ажъ очі помутились, ажъ чмелівъ слуха, а той его клепае.... трохи, сердега, річей не зостався....

«Торбо, торбо..... торбо.... торбо... укладайсь! торбочко, торбонько! укладайсь!.....»

Молотокъ ускочивъ у торбу.

Завязавъ вінъ свою торбу й несе до господы.

— Ну що, чоловіче! прийись?—

«Привись».

— Торбу?—

«Та торбу-жъ».

— А покажи. —

«Озде».

— Така?—

«Хиба повывлазило»!

— О, чоловіче! теперъ уп'ять гарно будемо жити!—

«Житимешъ, матері-лиха»!

— А що, чоловіче?—

«А що, жінко, бачишъ, які въ мене виски?»

— А що се? Якъ пампушки! Що се таке, чоловіче?—

«А що? Скажи лишъ ты торбі: поставляйсь, такъ и визнаешъ»!

— Торбо, торбо, поставляйсь!—

Молотокъ якъ вискочить зъ торбы, якъ почавъ ту жінку по вискамъ клепати, то въ сей то въ той; и очіпокъ къ недобрій матері спавъ, а вінъ їи жарить.

— Торбо... торбо... торбо-жъ, та торбонько.... укладайсь!—

Молотокъ ускочивъ у торбу.

Чоловікъ зав'язавъ торбу, та-й повісивъ на кілку.

Сидить жінка ні-жива, ні-мертва.

«А що, жінко, гарно будемо жити?»

— Ну, теперъ, чоловіче, не ходи вже до вітрового батька.

Хай ему цуръ. —

Трохи згодя, побігла жінка до кума, та й хвалиться.

— Мій чоловікъ уп'ять торбу добувъ. —

«Таку»?

— Таку! Хай їй лиха година! Якъ сказала: поставляйсь, а зъ неи якъ выскочивъ молотокъ, та такъ почавъ мене у виски клепати, що я трохи дуба не дала! На-силу встїла сказати: укладайсь! —

«Де жъ та торба?»

— А де? висить у хатї на кїлку. —

«На-ви-що жъ вы їи держите?»

— Для прихожого. —

И. Кастомаровъ.

Л О В Ы.

(Казка).

Разъ у осенї панъ поихавъ на ловы: зъ нимъ було багато охотникївъ. Полювали вони — полювали цїльїй день и нїчого не вышоловали. Пристигла ихъ темная нїчка. Холодно, а до того ще й дощикъ крапле. Панъ промокъ, та-й змерзъ. Тре собї руки, та й каже: Отъ якъ-бы намъ теперь хата тепла, постїль бїла, хлїбъ м'якїй, квасъ кислый, — нїчого бъ и журиться: казали бъ казку, баяли-бъ байку до самого свїта. Коли зиркъ — щось свїтиться; — вони туды: — хата; вони у хату: на столї хлїбъ лежить, и квасу глекъ стоить; и хата тепла, и постїль бїла; усе якъ хотївъ панъ, такъ и е! Отъ увїйшли усї у хату, помошлись, повечеряли, та й полягали.

Усі сплять — одинъ не спить. Ему щось не спиться! Отъ якъ опівночі, чує, приходить щось до вікна, та й каже: *отъ розсучого сына! казали, якъ-бы намъ хата тепла, постіль біла, хлібъ м'який, квасъ кислий — нічого бъ и журиться: казали-бъ казку, баяли-бъ байку до самого світа а теперъ и забули. Ихатиме жъ панъ до дому; буде ёму на дорозі яблоня зъ яблуками; захоче вінъ ихъ покуштувати; якъ покуштує, — такъ и розлопається! а хто почує, та скаже, той по-коліна камінемъ стане!* Вінъ чує, та й дума: *отъ лихо!*—Уп'ять такъ объ другихъ півняхъ приходить щось до вікна та й каже: *Отъ розсучого сына! казали, якъ-бы намъ хата тепла, постіль біла, хлібъ м'який, квасъ кислий,—казали-бъ казку, баяли-бъ байку до самого світа, а теперъ и забули. Ихатеме жъ панъ до дому; буде ёму на дорозі криниця-чиста-водиця; захоче вінъ зъ неї напиться; якъ нап'ється, такъ и розлопається; а хто почує, та скаже, той по-груди камінемъ стане!* Вінъ чує, та й дума: *отъ лихо!*—Уп'ять такъ объ третіхъ півняхъ приходить щось до вікна, та й каже: *отъ розсучого сына! казали, якъ-бы намъ хата тепла, постіль біла, хлібъ м'який, квасъ кислий — нічого бъ и журиться! Казали-бъ казку баяли-бъ байку до самого світа, а теперъ и забули. Ихатемв жъ панъ до дому; буде ёму на дорозі кровать съ периною: захоче вінъ на їй опочити; якъ ляже,—такъ и розлопається! а хто почує, та скаже, той по-шію камінемъ стане!* Вінъ чує, тай побудивъ усіхъ. —

Пора їхать, каже. Панъ каже: пора, поїдемо! Отъ йдуть вони—якъ-разъ: біля дороги росте яблуня и на їй такі

красні, таки гарні яблука, що й сказати не можна! Панові смерть-захотілось їх покуштувати. А той як підскоче, та чірконе по яблуні: вона такъ попеломъ и взялась! Панъ розсердився, кричить: беріть ёго, сучого сына! А вінъ упередъ забігъ, та й утікъ. Дальшъ-трішки упьять: ідуть — біля дороги криниця, та вода така чиста та хороша, що й сказати не можна! Панові смерть-захотілось зъ неї води напиться. А той якъ підскоче, та чірконе по їй шаблею — вона такъ кровью и взялась! Панъ розсердився, кричить: бійте ёго, сучого сына! А вінъ упередъ забігъ, та й утікъ. Ище дальшъ ідуть — біля дороги кровать золотая, а на їй перина біла, та м'ягка, та така гарна, що й сказати не можна! Панові смерть-захотілось на їй полежати. А той якъ підскоче, та чірконе шаблею — вона такъ углемъ и взялась! Панъ розсердився, кричить: стріляйте ёго, сучого сына! А вінъ упередъ забігъ, та й утікъ.

Прійшли вони до дому. Панъ и приказує привести до себе того охотника. Той и прійшовъ. Що се ты, каже, наробишь? зрубить ёго, бісового. А той каже: Велить, пане, привести до рундуку погану шкапу. — Привели. — Вінъ сівъ, та й каже: — опівночи, пане, прійшло до насъ щось до вікна, та й каже: *отъ розсучого сына! казали, якъ бы намъ хата тепла, постіль біла, хлібъ м'якій, квасъ кислий, нічогобъ и журиться: казали-бъ казку, баями-бъ байку до самого світа, а теперъ и забули. Ихатеме панъ до дому; буде ёму на дорозі яблуня зъ яблуками; захоче вінъ їхъ покуштувати; якъ покуштує, — такъ и розлопається! а хто почує, та скаже, той по-коліна камінемъ стане! Кінъ такъ по-коліна ка-*

мінемъ и ставъ. А вінъ каже:—уп'ять такъ обь другихъ півняхъ приходитъ, та уп'ять тежъ каже, та й приговарює: *буде ёму на дорозі криниця-чиста-водиця; захоче вінъ зъ неї напиться; якъ напьється,—такъ и розлопається! а хто почує, та скаже, той по-груди камінемъ стане!* — Кінъ такъ по-груди камінемъ и ставъ. А вінъ каже: — уп'ять такъ обь третіхъ півняхъ приходитъ, та тежъ таки каже й приговорює: *Ихатиме панъ до дому; буде ему на дорозі постіль біла; захоче вінъ на їй опочити; якъ ляже такъ и розлопається; а хто почує, та скаже, той по-шію камінемъ стане!*

Та разомъ скінь зъ коня! . . . а кінъ такъ по-шію камінемъ и ставъ! Отъ, каже, на-що я такъ робивъ! Простіть, пане!

Н. Кастомаровъ.

НАРОДНІЯ ПѢСНИ.

І. Левенченко.

=

— Ой, сыну мій Левенченку,
— Та не пій вина рано у неділю! —
«Ой якъ мині, мати, вина не вживати,
«Що є въ мене, мати, дорогіи шаты,
«Шаты дорогіи, коні вороніи».
Не за часъ, не за два, за одну годину,
Ой узяли Левенченка за шію,
Та сіренькою сірицею;

Та повели ёго та улицею ,
Та повели ёго та броварнями ,
Та козацькими прикметами ;
Та вкинули Левенця у темницю ,
На вишнюю пропасницю !
Та сидить літо, сидить и другее ;
На третее літо стало повертати ;
Прійшла до ёго рідненькая мати :
« Здорова, мати, на третее літо » !
Та стала мати сына пытати :
— Ой, сынку мій, та Левенченку ;
— Та почімъ, сынку, сее літо знати .
« А потімъ, мати, літо знати ,
« Що йшли дівочки по ягодочки ,
« Та вырвали квіту чорвоного цвігу ,
« Та вкинули та у темницю ,
« У вишнюю пропасницю !
« Ой потімъ, мати, сее літо знати » !
— Чі я тобі, мій сыну, не казала ,
— Чі я тобі, сыну, не говорила ;
— Не рубай ліса Лебедина ,
— Та не гніви пана — господина ;
— Порубавши ліса — треба зволючити ;
— Розгнівивши пана — треба упросити !

II.

П л ь н н и ц я .

=

Та йшовъ козакъ дорогою ,
Дорогою широкою ,

Не самъ иде — коня веде:
Коня веде за поводы;
Прив'язавъ коня до прикорня,
До прикорня дубового,
До аркана шовкового;
А самъ лігъ спать біля ёго:
Сіделечко въ головочки,
Стременечки у бочечки;
Чій спавъ — не спавъ — прокинувся: —
Нема коня, ні прикорня,
Ні прикорня дубового,
Ні аркана шовкового.
Пішовъ козакъ тиняючи,
Свого коня шукаючи;
Выйшовъ козакъ на могилу,
Та й заглянувъ у долину;
А въ долині корчма стоить,
Коло корчмы огонь горить,
Коло огня Турокъ сидить:
Турокъ сидить — трубку курить;
Коло ёго дівка сидить;
Дівка бранка косу чеше: —
Косо жъ моя русая!
За кого жъ ты заручена?
За Турчина заручена,
За Татара засватана;
За Козака рушникъ дала —
За Татара за-міжъ пішла.

III.

ИГНАТКО БРАТКО.

=

Та йшовъ Игнатко, ишовъ Братко,
Тихесенькимъ шляхомъ;
А за тимъ Игнаткомъ, за тимъ Браткомъ,
Увязались Ляхи.
Ой поставили стороженьку
На вхрестъ шабельками;
Та втікавъ Игнатко, втікавъ Братко,
По пидъ рученьками.
Та скидавъ Игнатко, скидавъ Братко,
Зъ себе сірячину;
Та кидавъ Игнатко, кидавъ Братко,
Чорну кожушину.
Та втікавъ Игнатко, втікавъ Братко,
Ажъ на Запорожъе.
Та не дає пройти, а ні проихати
Та быстра сторожа.
Та прибїгъ Игнатко, прибїгъ Братко,
Та до хаты;
«Пусти мене, пусти, бабусенько,
«Та у свою хату.
«Защити Игнатка, защити Братка,
«Вїдъ Ляшеньківъ».
— Ой, сыну Игнатку, сыну Братку,
— Можно защитить.

— Та влізь же ты въ погребину,

— Та й тамъ пересидь. —

Якъ набігають та вражі Ляхи

Та до теи хаты,

Та пытаються у бабусеньки ;

«Чи не бачила Йгната.»

— Ой я же вамъ, та пань - Ляхи,

— Нічого не скажу ;

— Я не бачила та Игната

— Та у своїй хаті. —

Ой и стали Ляхи та шукати,

Усе розважати.

Якъ попали того Йгнатка

Та у тій погребині:

Порубали тому Игнаткові

Усю голову.

Порубали та Игнаткові

Усю голову,

Посікли Игнатка, посікли Братка

На мійку дробину.

«А чому ты, бабо старая,

«Правды не сказала,

«Що ты Игнатка Братка

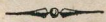
«Въ погребині сховала?»

Ой и старій бабусеньці

Голову зрубали : —

«Отсе тобі, бабо старая,

«Що правды не сказала!»

IV.

У БІЙСТВО.

=

— Я сёгодня тута,
— А завтра поїду;
— Будешъ мила припадати
— Та до мого слїду. —
«Ой не буду, мильїй,
«Далибї, небуду;
«Горювала я зъ тобою,
«И безъ тебе буду.»

Ой на горї просо,
Пїдъ горою жито;
Прїйшла звїстка до милої,
Що милого вбито;
Ой убито, вбито,
Та й кинуто въ жито; —
Червоною китайкою
Личенько накрыто;
Зеленою оливою
Оченьки залито.
Прїйшла ёго мила,
Китайку открыва,
Та й заголосила:
«Чи ты, мильїй, впився,
«Чи зъ коника вбився,
«Чи зъ пищими звеличався, —

«Мене одцурався?»

— Я, мила, не вшився,

— Ні съ коника вбився;

— А то мене смерть постигла —

— Тимъ я похилився! —

Прилетіла пташка,

Біля ёго впала:

Такі очі, такі брови,

Якъ у мого пана!

Прилетіла пташка —

Малёвані крыльця:

Такі очі, такі брови,

Якъ у мого Гриця!

V.

Сивый коню! сивый коню!

Що ты задумався?

Нема тіей дівчиноньки,

Що я въ їй кохався!

Сивый коню, сивый коню,

Наиждься оброку;

Поженемся за дівчиною

У землю глыбоку!

Сивый коню, сивый коню,

Тяжко тобі буде:

Пойдемо разомъ зъ вітромъ, —

Попасу не буде!

Бігай, коню, бігай коню,
Бо вже вечеріє;
Ой тамъ сидить моя мила,
Де зъ ліса зоріє.

Вижу милу, вижу любку:
Дивиться въ віконце;
Хочъ такъ темно, такъ не видно —
Світиться якъ сонце.

VI.

СВАДЕБНЫЯ ПѢСНИ.

Предлагаемыя здѣсь пѣсни собраны въ сѣверныхъ уѣздахъ Черниговской Губерніи (*) и напечатаны буквально, безъ всякой перемѣны мѣстнаго произношенія, во-все отличнаго отъ выговора прочихъ жителей Малороссіи и составляющаго какъ-бы средину между Бѣлорусскимъ и Великороссійскимъ.

Первыя пятнадцать пѣсень поются на сговоръ, или, по мѣстному названію, на *зарученахъ* и *дѣвичь* — *вечеръ*. Двѣ же слѣдующія (16 и 17) исключительно при этомъ послѣднемъ обрядѣ, и, притомъ, какъ и на сговоръ, только однѣми дѣвушками, *подружками*, а не замужними. Наконецъ послѣднія три поются при возвратномъ поѣздѣ отъ вѣнца.

(*) Доставлены И. И. Гамадѣю.

1.

Ой чїя то рюта-мята за горою,
Та й заросла, забурьяла лебедою?
Ганночкина рюта-мята за горою,
Та й заросла, забурьяла лебедою.
Та й чему ты, Ганнусечко, не полола?
Ой дѣвочки, подружечки, не до рютки:
Береть мене Петрусечка въ свои руки,
Въ свои руки, въ свои руки у науки!

2.

Ты мене, мой татухно, отдаешь,
Застается моя рюточка у тебе:
Да й уставай, мой татухно, раненько,
Поливай мою рюточку частенько
И ранними, и вечерними зарями,
И своими горячими слезами.
Моя рюточка въ саду подъ тынкомъ:
Тамъ текли слезы моего татухны ручійкомъ!

3.

Чи въ тебе, Кулинка, камянное сердечко,
Вечеръ сидишь — не заплачешь,
Татухны не разжалишь,
Родного не разжалишь?
Не буду я плакати,
Своего лица отирати:
Мое личко якъ яблочко,
Руся коса до пояса,

Самая якъ ягода,

Самая червонная.

Примѣч. Эта же пѣсня поется и матери.

4.

Зажурилася Кулинка, что рано зима напала,

Снѣжкомъ рюточка завяла:

Не съ чего молодъ вѣнка звить.

Да ѿ зачувъ, почувъ Петрусько:

Да ѿ не журися Кулинка,

Я жъ вѣра на торгу побывавъ,

Я тебъ вѣночекъ зторговавъ,

Да зъ рюты, зъ мяты, зъ лелеи

Зъ зеленые шявлен.

5.

Колибъ я знала, колибъ вѣдала

Коли мои заручены будутъ,

Тай послала бъ я свойго *татухну*

У лугъ по калину; татухно идетъ,

Калины не несетъ, и вѣтеръ не вѣе,

Вѣтеръ не вѣе, сонце не грѣе,

Калиночка въ лузи не зрѣе.

Прим. Поется также матери, брату и сестрѣ.

6.

Зеленый мой подалешничикъ

Коли ты росъ, коли роскидався?

Росъ же и да при совиѣку,

Роскидався я при дожчику.
Ты красная, ты Кулиночка,
Коли росла, коли разумѣла?
Росла я въ свойго татухны,
Разумѣла въ свое мамахны.

7.

Ты лециночка, ты малая лециночка,
Чому мала — не величка?
Хоть же я сама не величка,
Да я лѣсу да великаго,
Кореня коренистаго,
Листынку лопунистаго.
Ты красная, ты Кулиночка,
Чого мала — не величка?
Хоть же я сама не величка,
Да я роду да великаго,
Татухны я досужаго,
Мамухны я розумныя,
Сестрицы я богатя.

8.

Пошлю зезелку на Украинночку
По свою родиночку:
Ни соловья зъ саду, ни татухны зъ раю,
Ни родини зъ Украины.

9.

Ой у городи, у частоколу
Кулинка рюту полола;

Коло городу, коло частоколу
Петруська конемъ играе;
Просивъ въ Кулинки, просивъ въ душечки
Красочки за шапочку:
Подай, Кулинка, подай, душечка,
Красочку за шапочку!
Не подамъ Петруська, не подамъ любовнѣй:
Боюсь же я батки.
Не бойся батки, не бойся батки,
Побойся ты мене молодаго:
Баткова гроза, баткова гроза —
Якъ лѣтняя роса;
Мои жъ пригрозы, мои жъ пригрозы —
Якъ лютые морозы.

10.

Да ѿ ходила Кулинка по крутой горѣ,
Забачила сизаго селезня на быстрой водѣ:
Плыви, плыви сизый селезень тихо по водѣ; —
Прибуди, прибуди, мой татухно, сегодня ко мнѣ!
Да ѿ радъ бы я къ тебѣ прибыти:
Заложила сыра земля грудочки мои,
Не могу я встать, порадошки дать.

11.

Дѣвочку змовляли, сорокъ коней давали:
Все то мутня, бѣломутня отъ большаго
Свата, отъ пана сходатая!
Ихъ дѣвочку узяли, дакъ ничего не дали;

Все то мутня, бѣломутня отъ большаго
Свата, отъ пана сходатая!

12.

Чому ты, Кулинко, не плакала,
Якъ тебе заручали?
А мѣбится смѣялися,
Ажъ яны змовлялися;
А мѣбится воду пьють,
Ажъ яны горелочку,
Пьють горелочку, пьють горелочку,
За красную дѣвочку.

13.

Да й на броду, броду,
Пивъ сивый конь воду;
Да й напившиися заржавъ,
Нихто его не знавъ;
А почула, почула
Петруськова маты,
Стала коня ухваляты:
А и тобъ тебѣ, коню,
Три силы прибыхи
И четвертое счастье!
Да й на броду, броду
Пивъ сивый конь воду;
Да й напившиися заржавъ;
Никто его не знавъ;
Да й почула, зачула
Кулинкина маты:

Штобъ тебе, коню,
Три силы отбыло
И четвертое счастье?

14.

Болить моя головочка съ чернаго бровца:
Да ѿ отдаешь, мой татухно, мене за вдовца!
Ай у вдовца у молайца да три коровы.
Дай не стане за годъ за два мое головы:
Либо зсушить, либо сжурить мене, молоду!

15.

Да лебеди, лебеди, ай дежъ вы бывали,
Да что жъ вы видали?
А видали бѣлую да лебедочку.
Да чому жъ вы не взяли?
Хоть же мы не взяли,
Да мы ее назначили.
Да бояре, бояре, дай дежъ вы бывали?
Да бывали мы, бывали у красныя Кулинки.
Да чому жъ вы не взяли?
Хоть же мы не взяли,
Мы жъ ее назначили.

16.

А зъ саду, зъ саду, да зъ винограду,
Да бѣшь конечекъ малъ — невеликъ,
А за имъ Петрусько зъ золотой пугою,
А за имъ татухно зъ великою прозьбою:
Постой, сыночокъ, постой дитятко,

А нехай конечекъ на росъ походить,
А нехай Кулинка съ баткомъ говорить!
А не дамъ конечку по росицъ ходить,
А не дамъ Кулинкъ съ баткомъ говорить!

17.

Ай чія то мати да по улицъ ходе?
Петруськова мати по улицъ ходе,
Да по улицъ ходе, да сусѣдочекъ просе:
Да сусѣдочки мос,
Да ходите жъ вы ко мнѣ,
Да й къ мойму дитяти,
Корвай прибирати.

18.

Ой радъ, раденекъ Петрусько,
Што въ Божжемъ домку побывавъ,
Да на дномъ рушничку постоявъ;
Кулинку за ручку подержавъ,
Съ правые рученьки перстень знявъ,
Сюды тебъ, Кулинка, поцѣлую,
Золотый перстенечекъ подарую.

19.

Да йде ты, Кулинка, бывала,
Иннѣмъ головка запала?
Да бывало, дѣвочки, подъ вѣнцомъ,
Да чесала голову гребенцомъ,
Уронила гребенецъ подъ столецъ:
Да подай, татухно, гребенецъ!

Да я тебѣ, дочухно, да не молодець,
Есть у тебе молодець Петрусько!

20.

Зажжи, мати, свѣчку,
Да йды на зустрѣчку!
Чи вгадаешь, мати,
Ты свое дитяти?
У твоего было дитя
Головка заплетена:
Теперь у твоего дитя
Головка раскльчена
Коска расплетена.

ОТЪ ИЗДАТЕЛЯ.

=

Южнорусское нарѣчіе, употребляемое слишкомъ тринадцатію миліонами народа, до сихъ поръ не имѣетъ постоянныхъ правилъ правописанія: почти у каждаго изъ пишущихъ есть свои любимыя буквы и значки. Помѣщая въ этомъ сборникъ произведенія почти всѣхъ лучшихъ писателей, занимающихся южнорусскимъ нарѣчіемъ, нельзя было не подумать о томъ, какъ бы согласить мнѣнія и желанія. Издатель, съ этою цѣлію, рѣшился держаться слѣдующихъ правилъ:—

Вотъ всѣ буквы, принятыя здѣсь для южнорусскаго нарѣчія: а, б, в, г, д, е, ё, ё, ж, з, і = и, і = ѣ, й, к, кг, л, м, н, о, п, р, с, т, у, ф, х, ц, ч, ш, щ, ѣ, ь, ы, ю, я. Изъ нихъ:

— *в* всегда удерживаетъ свою звучность, не переходя никогда въ *ф*: *вѣдра* можно скорѣе произнести какъ *учѣдра*, нежели какъ *фѣдра*; *левѣ* скорѣе какъ *лѣу*, нежели какъ *лѣфѣ*.

— *г* всегда произносится какъ Латин. Франц. Нем. *h*: *ганна*—читай *hanna*, а не *ganna*.

— *е*, хотя и употребляется тамъ же, гдѣ и въ великорусскомъ—*е*, но не смягчаетъ предъидущей согласной, а всегда выговаривается какъ э: *мене* — читай *мэнэ*.

— *ё*, напротивъ, имѣеть выговоръ великорусскаго *е* простого; т. е., стоя въ началѣ слога, выговаривается какъ *йе*, а послѣ согласной, предполагаетъ ее мягкость: *синё* — читай какъ *сгини́е*, *спѣваё* — читай *спива́е*.

— *ё*, стоя само по себѣ, выговаривается какъ *йо*, а послѣ согласной, всегда смягчаетъ ее: *на синёму морй*, *ёго* — читай на *сгинёму мори*, *його*.

— *і* = *и*, употребляясь тамъ же, гдѣ великорусское, не смягчаетъ предъидущей согласной, точно также какъ *и* *е*, занимая средину между великорус: *и* и *ы*:—*тихо*—читай *тѣихо*.

— *і* = *й*, напротивъ, почти всегда замѣняя собою другую гласную, имѣеть выговоръ великорус. *і* = *и*; т. е. стоя въ началѣ слога, выговаривается какъ *йи*, а послѣ согласной всегда смягчаетъ ея выговоръ: *йсти*—читай *йистѣи*, *вѣль*—читай *вилѣ*.

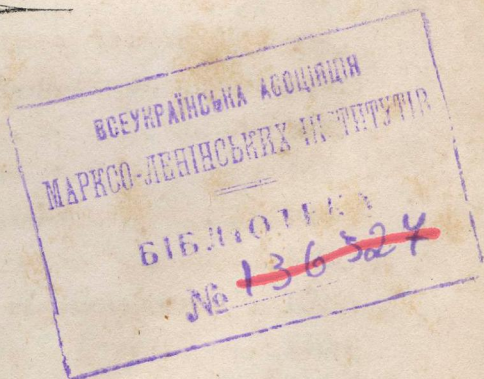
— *кз*, для отличія отъ *г*, употребляется, гдѣ *з* выговариваются какъ лат: *g*: *Кгерлига*—читай какъ Итальянское *qherliga*.

— *л* передъ *е* и *и* выговаривается, какъ западное *l*, звукомъ среднимъ между *ль* и *лѣ*: *либо*—читай *libo*, а не *glibo*, *лемѣишѣ* читай какъ Франц: *laimiche*.

— *ы*, по выговору, не отличается отъ *і* = *и*, а пишется тамъ, гдѣ этого требуетъ общее Русское правописание: такъ и *милѣ* и *мыло* выговаривается одинаково, какъ-бы *мѣило*. —

Къ этому остается прибавить общее правило: пиши такъ, какъ *хочешь* выговорить, а не такъ, какъ иногда, не-хотя, принужденъ бываешь потому только, что иначе не можешь:— хочешь произнести *зхилитъся* и пиши такъ, а не *схилищця*.

Наконецъ, чтобы показать, гдѣ это нужно, какія гласныя имѣють ударенія, употребляемъ *acentum acutum* (i); а *é*, *ë* и *í=ÿ* оставляемъ безъ особеннаго знака: въ словѣ *чоловѣкъ*, и безъ того видно, что удареніе на *ѣ*,—а въ словѣ *вѣдкля* знакъ ударенія на *я* показываетъ, что *ÿ* не имѣетъ на немъ ударенія; такъ и въ словахъ *ѣгд* и *ѣлка*, *трѣте* и *завѣ*.

K-151

~~1-121~~

X-121

Инв. № 240032
Библиотека № XIX
Ленинградский филиал

ОГЛАВЛЕНІЕ.

=

стр.

Пятый актъ, драматическое произведеніе Г. Корженевскаго.	7.
--	----

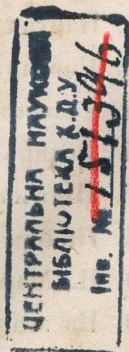
МАЛОРОССІЙСКІЙ ОТДѢЛЪ.

1. Перекоти поле. Г. Θ. Основьяненка	53.
2. Думка. Т. Шевченка :	91.
3. Пантикапеля. І. Галки	92.
4. Неволя. Я. Щоголева.	98.
5. Розмова зъ покійными. А. Могилы	100.
6. Вечірѣ. М. Петренка.	101.
7. Шевченковѣ. А. Чужбинскаго.	102.
8. Підбрехачь. Г. Θ. Основьяненка.	104.
9. Н. Маркевичу. Т. Шевченка	108.
10. На згадуванье Климовскаго. Я. Щоголева. . .	109.
11. Изъ Крамодворской рукописи. І. Галки. . . .	110.
12. Рідна мова. А. Могилы	113.
13. Утоплена. Баллада. Т. Шевченка.	114.

14.	Батьківська могила. <i>М. Петренка</i>	121.
15.	До Марьи Потоцькій <i>І. Галки</i>	123.
16.	Могила. <i>Я. Щоголева</i>	126.
17.	Ранокъ осінній. <i>И. Левченка</i>	127.
18.	Кирилові Розуму. <i>І. Бодянского</i>	128.
19.	Пісня. <i>А. Чужбинского</i>	
✓ 20.	Торба. казка. <i>Н. Кастомарова</i>	129.
✓ 21.	Ловы. казка. <i>Н. Кастомарова</i>	134.
22.	Народныя пѣсни	137.

=

Къ сей частѣ приложены портреты *И. П. Котляревскаго* и *козака Климовскаго*, рисованные *М. С. Башкировымъ*.

О П Е Ч А Т К И.

=

Напечатано:

Должно читать:

Стр. Строка.

21 — 21 *Королевы.*

Доктора.

39 — 18 о завтряншемъ

о завтрешнемъ

43 — 24 для внутренняго обожателя

для вътрennaго обожателя

56 — 11 якихъ парубківъ самъ зна,

парубківъ, якихъ самъ зна,

59 — 27 мамо

мамо,

60 — 16 бѣднѣша

бѣднѣша

63 — 27 розтавля

розставля

64 — 19 шептати

шептати

83 — 28 до земскаго

до земського

107 — 14 пѣдбрехавъ

пѣдбрехачъ

124 — 9 по ревнивому

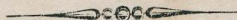
по ревнивому

127 — 15 прежне

прежнѣ

135 — 25 ихатимъ

ихатиме

Bx-261

принимать

12/1